

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI

“DÂHİLDE İŞLEME REJİMİNİN TÜRKİYE
EKONOMİSİNE OLAN ETKİLERİ VE DEMİR-ÇELİK
SEKTÖRÜ’NDE BİR ARAŞTIRMA”

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Gamze Ayça KAYA

HAZIRLAYAN
Ali Aydın URUL

ELAZIĞ-2021

ÖZET**Yüksek Lisans Tezi****“Dâhilde İşleme Rejiminin Türkiye Ekonomisine Olan Etkileri ve Demir-Çelik Sektörü’nde Bir Araştırma”****Ali Aydın URUL****Fırat Üniversitesi****Sosyal Bilimler Enstitüsü****İşletme Anabilim Dalı****Elazığ – 2021, Sayfa: XV+114**

Ülke ekonomilerinin gelişmesinde büyük öneme sahip olan uluslararası ticaret, hızlı küreselleşmenin etkisiyle rekabet ortamının yoğun olarak yaşandığı bir ortam haline gelmiştir. Devletler bu rekabet içinde firmalarının uluslararası piyasalarda rekabet edebilme gücünü arttırabilmek adına nakdi veya faaliyete dayalı çeşitli teşvikler sağlamaktadırlar. Ülkemizde 1980 öncesinde ithal ikamesine dayalı dış ticaret politikaları uygulanmaktayken, 1980 sonrasında ihracata dayalı dış ticaret politikaları benimsenmiştir. Tezde, dış ticaret politikaları içinde uygulanan en önemli teşvik yöntemlerinden biri olan Dâhilde işleme rejimi (DİR) sistem ve uygulamalarının, ülke ekonomileri ile doğrudan ilişkisi olan ve dünyadaki gelişmelerden en fazla etkilenen sektörlerden biri olan demir-çelik sektöründe faaliyet gösteren işletmelere olan etkileri incelenecektir.

Bu tez çalışmasının amacı, DİR sistem ve uygulamalarının Türk demir çelik sektöründe ihracatın ve ürün çeşitliliğinin arttırılması, DİR kapsamında verilen teşviklerin amacına uygun kullanılıp kullanılmadığı, küresel pazarlarda Türk firmalarının rekabet edebilmesinde DİR’in daha etkili kullanılması için yapılması gerekenlerin ortaya çıkarılmasıdır.

Bu tez çalışmasının önemi ise, DİR sistem ve uygulamalarının demir-çelik sektöründe faaliyet gösteren işletmelerle ilgili araştırma yapanlara ve Türk demir çelik sektöründe dış ticaretle uğraşan firmalara DİR kapsamında ihracatın arttırılması, geliştirilmesi ve rekabet edebilmesi için yapılması gerekenler ve DİR kapsamında Türk

demir çelik sektörünün hangi ülkelerle anlamlı sonuçlar verdiğine dair bulguları ortaya koymasıştır.

Bu tez çalışmasında öncelikle literatür incelemesi yapılarak, DİR sistem ve uygulamalarından faydalanan demir çelik sektöründe faaliyet gösteren İstanbul, İskenderun, İzmir, Tekirdağ ve Zonguldak bulunan 31 demir çelik firmasının ihracat işlemleri ile ilgilenen firma çalışanları üzerinde anket uygulaması yapılmıştır. Çalışmadaki anket soruları hazırlanırken gümrük mevzuatı referans alınmak üzere, 2006/12 Sayılı DİR Tebliğinden ve Coşkun Şenol (2007)'un "Dâhilde İşleme Rejiminin İhracat Üzerine Etkileri ile Tekstil ve Hazır Giyim Sektörü Üzerine Bir Değerlendirme" adlı doktora tezinde kullandığı anket çalışmasından yararlanılmıştır. Ayrıca anket soruları hazırlanırken, Ticaret Bakanlığı denetçilerinden, gümrük muayene memurlarından ve Uluslararası Ticaret ve Lojistik bölümündeki akademisyenlerden görüş alınmıştır. Araştırmacı tarafından hazırlanmış olan anket sorularının katılımcılardan cevaplamaları istenmiştir. Maddelerin ölçeklendirilmesinde beşli Likert ölçeğinden faydalanılmıştır. Araştırma verilerinin analizinde SPSS 22.0 (Statistical Program for Social Scientists) paket programı kullanılmıştır. Anketin uygulanmasıyla elde edilen veriler üzerinde Ki-kare, Mann-Whitney U Testi, Kruskal Wallis Testi yapılmıştır. Sonuç olarak; DİR sistem ve uygulamalarının demir çelik işletmeleri üzerinde ithalatta gümrük vergisi ve KDV muafiyetinin olması, yurt içi alımlarda KDV tecil-terkin uygulamasına olanak verilmesi, ihracat finansmanında Türk Eximbank programlarının kullanılması, ucuz hammadde ve yarı mamul tedariki gibi ihracatın artması ve gelişmesine yönelik önemli katkılarının olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca DİR sayesinde Türk firmalarının uluslararası piyasalardaki rekabet gücünün arttığı, DİR sistem ve uygulamalarının iç piyasadaki üretim dengelerini ve rekabeti bozmadığı, DİR uygulamalarının daha etkin olarak işleyebilmesi için yeni düzenlemelere ihtiyacı olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dış Ticaret, İhracat, İthalat, Dâhilde İşleme Rejimi, Dâhilde İşleme Rejimi Sistem ve Uygulamaları, Demir Çelik Sektörü.

ABSTRACT**Master's Thesis****“The Effects of Inward Processing Regime on Turkey's Economy and A Study on Iron Steel Industry”****Ali Aydın URUL****Firat University****Social Sciences Institute****Department of Business Administration****Elazığ – 2021, Page: XV+114**

The international commerce which has great importance on economic developments of countries economy has become situation that has been seen intense competitive environment with effect of rapid globalization. In this competitive environment, governments grants various in cash or based on working incentives in sake of increasing firms' capacity of compete on international markets. In our country export-led foreign trade policies adopted after 1980, while it had been carried out import substitution foreign trade policies prior to 1980. In this thesis, it will be studied that the effects of inward processing regime (IPR) systems and practices, which is the most important incentive methods in the foreign trade policies practices, on the iron-steel industry that is direct related with country economy and one of the most effected sector from world economic conditions.

The aims of this thesis are to reveal increasing export and goods variability of Turkish iron-steel industry via IPR systems and practices, to express whether or not used granted IPR incentives for its expected goal, to carry out what should be done regarding using more effective of IPR in terms of Turkish firms in order to compete on the global markets.

On the other hand, the importances of this thesis are to express researchers who study on the IPR system and practices regarding firms in active on the iron-steel sector, to explain what should be done related with increasing, developing and competing of

export dealing with firms which active in Turkish iron-steel sector and to reveal evidences regarding the meaningful results between Turkish iron-steel sector which practices IPR and other countries.

At this thesis firstly literature study has been done and then questionnaire has been set up on the employees who work for 31 iron-steel firms export procedures related iron-steel sector which are benefitted IPR system and practice in İstanbul, İskenderun, İzmir, Tekirdağ and Zonguldak.

In this study, while preparing questionnaire, customs regulations have been taken up reference and derived benefit from 2006/12 numbered IPR Regulation and PhD thesis (2007), which is subjected “The effects of IPR on the Export and An Evaluation on Ready-To Wear Sector”, written by Dr. Coşkun ŞENOL. Additionally, while preparing questionnaire, it has been taken opinion from Ministry of Commerce auditors, customs inspectors and Department of International Trade and Logistics academicians. The survey questions which have been prepared by researcher has been requested from respondents in order to reply. In terms of scaling of the survey questions, it has been benefitted from The Five-Point Likert Scale. The SPSS 22.0 (Statistical Program for Social Scientists) software has been used regarding research data analyzing. The data which are obtained from questionnaire practices have been evaluated via Chi Squared Test, Mann-Whitney U Test, Kruskal Wallis Test.

As a result, it has been determined that IPR systems and practices on the iron-steel plants provide considerable contributions in terms of export increasing and developing such as exemption of import duty and Value Added Tax (VAT), providing VAT postponement in domestic buyings, using Turkish Eximbank credit programs on financing export, supplying cheap raw and semi-raw materials. In addition to this, by means of IPR, it has been concluded that Turkish firms have gained international competitiveness, IPR systems and practices do not damage on the production balance and competition in domestic market, new regulations are needed in order to more effective IPR practices.

Keyword: Foreign Trade, Export, Import, Inward Processing Regime, Inward Processing Regime Systems and Practices, Iron-Steel Sector.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	II
ABSTRACT.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	VI
ŞEKİLLER LİSTESİ	IX
TABLolar LİSTESİ	X
GRAFİKLER LİSTESİ.....	XIII
ÖNSÖZ	XIV
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XV
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. DÂHİLDE İŞLEME REJİMİ VE DÂHİLDE İŞLEME REJİMİ

UYGULAMALARI	3
1.1. Dâhilde İşleme Rejimi.....	3
1.1.1. Dâhilde İşleme Rejiminin Tanımı ve İlgili Mevzuat.....	4
1.1.2. Dâhilde İşleme Rejiminin Amacı	5
1.1.3. Dâhilde İşleme Rejiminin Diğer Ekonomik Etkili Gümrük Rejimlerinden Farkı.....	6
1.1.4. Dâhilde İşleme Rejiminin Sağladığı Avantajlar ve Rejime Yönelik Eleştiriler	8
1.1.5. Dâhilde İşleme Rejiminde Kullanılan Kavramlar	9
1.1.6. Dâhilde İşleme Rejiminde Kullanılan Rejim Kodları ve Dâhilde İşleme İzin Belgesi (DİİB) Kodları	11
1.1.7. Dâhilde İşleme Rejiminde Kullanılan Bilgi Formları	12
1.2. Dâhilde İşleme Rejiminin İşleyişi ve Uygulamaları	13
1.2.1. Dâhilde İşleme İzin Belgesi ve Dâhilde İşleme İzni	13
1.2.2. Dâhilde İşleme Rejiminin İşleyişi	14
1.2.2.1. Şartlı Muafiyet Sistemi ve Kapsamı	14
1.2.2.2. Dâhilde İşleme Rejiminde Önceden İhracat Uygulaması	16
1.2.2.3. Eşdeğer Eşya Kullanımı.....	16
1.2.2.4. Yurtiçi Alımlar.....	17
1.2.3. Geri Ödeme Sistemi ve Kapsamı	18

1.2.3.1. Dâhilde İşleme Rejiminde Teminat Uygulaması.....	19
1.2.3.2. İndirimli Teminat Uygulaması.....	20
1.2.3.3. Kısmi Teminat/Vergi İadesi.....	21
1.2.3.4. İhracat Taahhüdünün Kapatılması	21
1.2.4. DİR İhlali ve Dâhilde İşleme Tedbirlerine Uyulmaması Halinde Uygulanacak Yaptırımlar	22

İKİNCİ BÖLÜM

2. DEMİR ÇELİK SEKTÖRÜNE İLİŞKİN GENEL BİLGİLER ve EKONOMİYE OLAN ETKİLERİ 24

2.1. Demir Çeliğin Tanımı ve Tarihçesi.....	24
2.2. Dünya ve Avrupa Birliği Demir Çelik Sektöründeki Önemli Gelişmeler	25
2.3. Demir Çelik Üretim Metotları.....	26
2.3.1. Bazık Oksijen Fırını (BOF) Tesisler	28
2.3.2. Elektrik Ark Ocaklı (EAO) Tesisler.....	29
2.4. Demir Çelik Ürünlerinin Sınıflandırılması ve Kullanım Alanları	30
2.4.1. Uzun Mamuller.....	30
2.4.2. Yassı Mamuller	32
2.4.3. Vasıflı Çelik.....	34
2.5. Demir Çelik Sektörü Hammaddeleri.....	35
2.5.1. Demir Cevheri	35
2.5.2. Hurda Çelik	37
2.5.3. Kömür.....	38
2.6. Demir Çelik Sektörünün Dünya Ekonomisindeki Yeri	38
2.7. Türk Demir Çelik Sektörü ve Tarihsel Süreci.....	45
2.8. Demir Çelik Sektörünün Türkiye Ekonomisindeki Yeri	46

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. DÂHİLDE İŞLEME REJİMİNİN TÜRKİYE EKONOMİSİNE OLAN ETKİLERİ VE DEMİR ÇELİK SEKTÖRÜ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA..... 52

3.1. Araştırmanın Amacı	52
3.2. Araştırmanın Konusu ve Önemi.....	52
3.3. Araştırmanın Problemi	52
3.4. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırları.....	53
3.5. Araştırmanın Metodolojisi	53

3.5.1 Araştırmanın Modeli	54
3.5.2. Araştırmada Evren ve Örneklem Seçimi	54
3.6. Araştırmanın Güvenilirlik Analizi	54
3.7. Verilerin Analizi ve Bulgular	56
3.7.1. Bulgular	56
3.7.1.1. Firma ve Çalışan Özelliklerine Yönelik Bulgular	56
3.7.1.2. Firmaların İhracat İşlemleri ile DİR'e Yönelik Görüşlerine Dair Bulgular	62
3.7.1.3. Araştırmanın Hipotezleri ve Hipotezlere İlişkin Bulgular.....	78
3.7.1.4. Ki-Kare Analizine Yönelik Bulgular	80
3.7.1.5. Mann-Whitney U Testi'ne İlişkin Bulgular.....	91
3.7.1.6. Kruskall Wallis Testi'ne İlişkin Bulgular	92
SONUÇ	100
KAYNAKÇA.....	103
EKLER	110
Ek 1. Anket.....	110

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. DİR Kapsamında Şartlı Muafiyet Sisteminin İşleyişi	15
Şekil 2. Eşdeğer Eşya Kullanımının DİR Kapsamında İşleyişi.....	17
Şekil 3. Yurtiçi Alımının DİR Kapsamında İşleyişi	18
Şekil 4. DİR Kapsamında İndirimli Teminat Sisteminin İşleyişi	20
Şekil 5. Demir-Çelik Sektöründe BOF Üretim Yöntemiyle Çelik Üretimi	28
Şekil 6. Demir- Çelik Sektöründe EAO Üretim Yöntemiyle Çelik Üretimi	29
Şekil 7. Türkiye Çelik Sektörünün Bölgelere Göre Dağılımı	47

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Ülke ve Bölgelere Göre 2019 Yılı Çelik Üretimine Yönelen Yöntemlere Göre Dağılımı.....	27
Tablo 2. 2010- 2020 Türkiye’de Nihai Uzun Mamullerin Yıllara Göre Dağılımı.....	32
Tablo 3. 2010- 2020 Türkiye’de Nihai Yassı Mamullerin Yıllara Göre Dağılımı	34
Tablo 4. 2010- 2018 Dünya Yarı Mamul ve Mamul Çelik Ürünleri İhracatı ve İthalatı.....	39
Tablo 5. 2010- 2019 Dünya’da Kişi Başına Düşen Ham Çelik ve İşlenmiş Çelik Miktarı	40
Tablo 6. 2018- 2020 Yılları Dünya Ham Çelik Üretimi	41
Tablo 7. 2018- 2020 Yılları Dünya Çelik Tüketimi.....	42
Tablo 8. 2018- 2020 Yılları Dünya Çelik İhracatı	43
Tablo 9. 2018- 2020 Yılları Dünya Çelik İthalatı	44
Tablo 10. 2010-2020 Yılları Arasında Türkiye Demir Çelik Sektörü Üretim ve Tüketimi	48
Tablo 11. 2010-2020 Yılları Arasında Türkiye Demir Çelik Sektörü İhracat ve İthalatı	49
Tablo 12. 2019-2020 Yılı Türkiye’nin Çelik İhracatı Yaptığı İlk 10 Ülke.....	49
Tablo 13. 2010- 2019 Dünya’da Kişi Başına Düşen Ham Çelik ve İşlenmiş Çelik Miktarı.....	51
Tablo 14. Firmaların Kuruluş Yerine Göre Dağılımı.....	57
Tablo 15. Katılımcıların Yaş Durumuna Göre Dağılımı	57
Tablo 16. Katılımcıların Öğrenim Durumuna Göre Dağılımı	57
Tablo 17. Firmada Çalışan Personel Sayısına Göre Dağılım.....	58
Tablo 18. Firmaların Tüzel Kişiliklerine Göre Dağılımı	58
Tablo 19. Firmaların Gerçekleştirdiği Yıllık İhracat Miktarına Göre Dağılımı	59
Tablo 20. Firmaların Gerçekleştirdiği Yıllık İthalat Miktarına Göre Dağılımı	59
Tablo 21. Firmaların Dâhilde İşleme Rejimine Göre Yaptığı Yıllık İhracat Miktarı	60
Tablo 22. Firmaların Dâhilde İşleme Rejimine Göre Yaptığı Yıllık İthalat Miktarı	61
Tablo 23. Firmaların Ürettikleri Demir Çelik Ürün Grubuna Göre Dağılımı.....	61
Tablo 24. Firmaların Ürün İhraç Ettikleri Ülke Gruplarına Göre Dağılımı.....	62

Tablo 25. İhracat Esnasında Gümrüklerde Yaşanan Problemlere Yönelik İfadelerin İstatistiksel Sonuçları	63
Tablo 26. Firmaların Dâhilde İşleme İzninden Yararlandığı İşlemlere Göre Dağılımı .	65
Tablo 27. Firmaların İhracatın Gelişmesine Dair Yaşadığı Problemlere Yönelik İfadelerin İstatistiksel Sonuçları.....	66
Tablo 28. Firmalara Katkı Sağlayan Dâhilde İşleme Rejiminin Sistem ve Uygulamalarına Yönelik İstatistiksel Sonuçları.....	68
Tablo 29. İhracata İlişkin Devlet Teşviklerinin Firmalara Sağladığı Avantajlara Yönelik İfadelerin İstatistiksel Sonuçları.....	69
Tablo 30. Dâhilde İşleme Rejimine Yönelik İfadelerin İstatistiksel Sonuçları	71
Tablo 31. Dâhilde İşleme Rejimi Kapsamında Sistem ve Teşvik Uygulamalarının Ekonomiye Etkisine Yönelik İfadelerin İstatistiksel Sonuçları	73
Tablo 32. DİR Kapsamında Verilen Teşviklerin Sağladığı Avantajlara Yönelik İfadelerin İstatistiksel Sonuçları.....	75
Tablo 33. Normallik Testi	77
Tablo 34. Dâhilde İşleme Rejimi ile Türk firmalarının Uluslararası Piyasalardaki Rekabet Gücü Tablosu	78
Tablo 35. DİR ile iç piyasadaki üretim dengeleri ve rekabeti tablosu	78
Tablo 36. DİR Uygulamaları ile Yeni Düzenlemelere İlişkin Tablo	79
Tablo 37. Firma Kuruluş Yeri ile DİR İhracat Kapasitesi Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular.....	80
Tablo 38. Firma Kuruluş Yeri ile DİR İthalat Kapasitesi Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular.....	81
Tablo 39. Eğitim Durumu ile DİR İhracat Kapasitesi Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçlar.....	82
Tablo 40. Eğitim Durumu ile DİR İthalat Kapasitesi Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçlar.....	82
Tablo 41. Ülkeler ile DİR İhracat Kapasitesi Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular	83
Tablo 42. Ülkeler ile DİR İthalat Kapasitesi Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular	84
Tablo 43. İhracat Kapasitesi ile DİR İhracat Kapasitesi Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçlar.....	85
Tablo 44. İthalat Miktarı ile DİR İhracat Kapasitesi Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçlar.....	86

Tablo 45. İthalat Miktarı ile DİR İthalat Kapasitesi Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçlar.....	87
Tablo 46. İhracat Kapasitesi ile DİR İthalat Kapasitesi Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçlar.....	88
Tablo 47. Demir Türü ile DİR İhracat Kapasitesi Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçlar.....	89
Tablo 48. Demir Türü ile DİR İthalat Kapasitesi Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçlar.....	90
Tablo 49. DİR Uygulamaları ile İhraç Edilen Ülkelere Göre Mann-Whitney U Testi Sonuçları.....	91
Tablo 50. Eğitim Durumu ile Boyutlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçlar.....	92
Tablo 51. Tüzel Kişilik ile Boyutlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçlar.....	93
Tablo 52. İhracat Kapasitesi ile Boyutlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçlar	94
Tablo 53. İthalat Miktarı ile Boyutlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçlar.....	95
Tablo 54. DİR’de İhracat Kapasitesi ile Boyutlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçlar.....	96
Tablo 55. DİR’de İthalat Kapasitesi ile Boyutlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçlar.....	97
Tablo 56. DİR’de Yer Alan Sistem ve Uygulamalarına Göre Boyutlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçlar.....	98

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1. 2019 Yılı Dünya Çelik Üretim Yöntemlerine Göre Dağılımı.....	27
Grafik 2. 2010- 2020 Türkiye’de Nihai Uzun Mamullerin Yıllara Göre Dağılımı	31
Grafik 3. 2010- 2020 Türkiye’de Nihai Uzun Mamullerin Yıllara Göre Dağılımı	33
Grafik 4. Dünya Demir Rezervinin Dağılımı	36
Grafik 5. Dünya Demir Üretiminin Dağılımı	36
Grafik 6. 2010- 2018 Dünya Yarı Mamul ve Mamul Çelik Ürünleri İhracatı ve İthalatı.....	40
Grafik 7. 2010-2019 Dünya'da Kişi Başına Düşen Ham Çelik ve İşlenmiş Çelik Miktarı.....	41
Grafik 8. 2010-2019 Türkiye'de Kişi Başına Düşen Ham Çelik ve İşlenmiş Çelik Miktarı.....	50

ÖNSÖZ

Tez çalışmam sırasında her türlü desteğini, bilgi ve tecrübelerini esirgemeyerek bana yol gösteren sevgili danışman hocam sayın Dr. Öğr. Üyesi Gamze Ayça KAYA 'ya teşekkür ve saygılarımı sunarım.

Yoğun iş yükü arasında zaman ayırarak bilgi ve tecrübeleriyle akademik yetkinlik hususunda ılık tutan kıymetli hocam Prof. Dr. Kenan Peker'e, on bir yılı aşkın süredir çalışmakta olduğum Ticaret Bakanlığı ailesine şükranlarımı borç bilirim.

Hayatımın her döneminde yanımda olan, maddi-manevi hiçbir desteğini esirgemeyen ve tüm çalışmalarımnda desteklerini yürekten hissettiğim, üzerimdeki emeklerini hiçbir zaman ödeyemeyeceğim hayatımın her anında koşulsuz yanımda olan anneme, babama, kardeşime ve eşime şükranlarımı sunarım.

Ayrıca tez çalışmam boyunca öneri ve yardımları ile katkı sağlayan arkadaşlarım Dr. Yunus NAMAZ, Öğr. Gör. Yılmaz GÜNEL, Dr. Abdülkerim GÜLER, Turgay YILDIRIM ve Zafer YILDIRIM'a şükranlarımı borç bilirim.

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
AKÇT	: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
Anti-Damping	: Dampinge Karşı Vergi
BOF	: Bazık Oksijen Fırını
ÇİB	: Çelik İhracatçıları Birliği
Dİİ	: Dâhilde İşleme İzni
DİİB	: Dâhilde İşleme İzin Belgesi
DİR	: Dâhilde işleme rejimi
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
EAO	: Elektrikli Ark Ocağı
Erdemir A.Ş.	: Ereğli Demir Çelik Fabrikası Anonim Şirketi
GATT	: Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması)
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla
GTİP	: Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu
İSDEMİR A.Ş.	: İskenderun Demir Çelik Fabrikası Anonim Şirketi
KARDEMİR A.Ş.	: Karabük Demir Çelik Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi
KDV	: Katma Değer Vergisi
MKE	: Makine ve Kimya Endüstrisi
OKSB	: Onaylanmış Kişi Statü Belgesi
TEV	: Telafi Edici Vergi
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
WSA	: Dünya Çelik Birliği
YYS	: Yetkilendirilmiş Yükümlü Sertifikası

GİRİŞ

Ülkelerin ekonomik olarak büyüyerek kalkınma düzeylerinin yükselebilmesi için uluslararası ticaret büyük önem taşımaktadır (Şeker, 2020: 52). Sanayi devriminden sonra ülkelerin, sektörlerin ya da malların dünya ticaretinden aldıkları payı göstermek için rekabet gücü kavramı kullanılmaktadır (Fidan, 2020: 2). Bütün ülkeler, ekonomik büyümenin ve kalkınmanın sadece yerel pazarlarda olmadığını, uluslararası pazarlara odaklanarak ihracatın önemini kabul etmektedirler (İnamoğlu, 2020: 2). Çoğu bilim adamı tarafından uluslararası ticarete sermaye, mal ve hizmet artışı hızlı küreselleşmenin işareti olarak görülmektedir. Ayrıca son yıllarda dünya ekonomisinin hızla küreselleşmesi akademik literatürün de oldukça ilgisini çekmiştir (Görg, 2000: 404).

Firmalar açısından ihracat teşvikleri arasından dâhilde işleme rejimi (DİR) sistem ve uygulamaları önemli yer tutar (Yıldız ve Mete, 2018: 319). Türkiye ekonomisindeki DİR'in gelişimi için "1980 öncesi ve 1980 sonrası dönem" olmak üzere iki ana dönemden söz edilir. Gelişmekte olan ülkelerin sanayileşme konusunda farklı dönemlerde kullandıkları dış ticaret politika kuramları, ithal ikamesine dayalı sanayileşme dış ticaret politika kuramı ve ihracat odaklı sanayileşme dış ticaret politika kuramıdır (Tekin, 2017: 192). Uluslararası piyasalarda ihracata dayalı sanayileşme politikaları sayesinde, dünya ekonomisine uyum sağlanarak hizmet, mal, sermaye akışı hızlı bir dolaşıma sahip olmaktadır. Firmaların küreselleşme stratejisi olarak uluslararası pazarlara açılmasının temelinde ihracat faaliyetlerini kullanması vardır. Ticaretin küreselleşmesiyle, ihracata konu olan malların çok hızlı bir şekilde yer değiştirmesi, iletişim ve ulaşım araçlarının çeşitlenmesi sonucu teknolojik gelişmelerin sağladığı kolaylıklar ve yeniliklerle, lojistik ve girdi maliyetlerinin asgari düzeyde tutulması sağlanarak kaliteli ve ucuz girdi sayesinde ihracatın artırılması ve geliştirilmesi amaçlanmıştır (Dönmez, 2013: 16). Döviz kazandırıcı ticaret politikalarının başında ihracatın artırılması ve geliştirilmesi gelmektedir. Ülkelerin refah seviyesinin ve gelişmişlik düzeyinin artması ihracat gelirlerinin artmasıyla doğru orantılıdır (Yıldız ve Mete, 2018: 320).

1980 öncesinde ithal ikameci sanayileşme politikası uygulanırken; 1980 sonrasında dünya ekonomisinde yaşanan problemler ve Türkiye'de yaşanan ekonomik krizden dolayı verilen teşviklerin yetersizliği hissedilmiş ve ihracat kapasitesi düşmüştür. Bu durumdan dolayı bazı tedbirlerin alınması zorunlu hale gelmiştir. 1980 sonrası

dönemde Gümrük Birliği anlaşmasıyla yürürlüğe giren DİR' in benzeri uygulamaları ilk defa 24 Ocak 1980 tarihinde uygulamaya konulmuştur (Süren, 2018: 50).

Tezde, ülkemiz ihracatının yaklaşık olarak yarısına etki eden DİR'in, Türkiye'nin önemli sektörlerinden biri olan demir çelik sektöründe faaliyet gösteren firmalar üzerindeki etkilerine yönelik tespitler yapılacaktır. Tez üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde; dâhilde işleme rejimi hakkında genel bilgiler verilerek DİR'in diğer rejimlerden farkı ve DİR'e yönelik eleştirilere değinilmiştir. İkinci bölümde; ülke sanayisinin gelişmesinde önemli rol oynayan demir çelik sektörü hakkında genel bilgilere ve dış ticaretteki yerine değinilerek, demir çelik sektörünün Türkiye ve dünya ekonomisindeki yeri açıklanmıştır. Son bölümde ise demir çelik sektöründe faaliyet gösteren dâhilde işleme rejimini uygulayan firmalardaki çalışanların ihracat işlemleri ve dâhilde işleme rejimine yönelik düşüncelerini tespit etmek amacıyla anket uygulaması yapılmış ve SPSS 22.0 (Statistical Program for Social Scientists) paket programı ile analiz edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. DÂHİLDE İŞLEME REJİMİ VE DÂHİLDE İŞLEME REJİMİ UYGULAMALARI

1.1. Dâhilde İşleme Rejimi

Türkiye; istihdam yapısı, lojistik avantajlar ve bulunduğu coğrafi konum itibariyle önemli ihracat üslerinden biridir. Uluslararası ticarete ihracat ve ithalat işlemleri ülkeye girecek ya da ülkeden çıkacak olan eşya hareketlerinin ana unsurlarından olmasına rağmen, eşya hareketlerinin amacına yönelik bir işleme tabi tutularak belirli bir sistemde yapılması gümrük rejimi kavramını oluşturmaktadır (Terzi, 2018: 50). Ülkemizde ihracatın desteklenmesi için kullanılan en önemli ticaret politikalarının başında ekonomik etkili gümrük rejimleri gelmektedir (Altınöz ve Altuntaş, 2020: 639). Bu ekonomik etkili gümrük rejimlerini dâhilde işleme rejimi, hariçte işleme rejmi, antrepo rejimi, geçici ithalat rejimi ve gümrük kontrolü altında işleme rejimi olarak sıralayabiliriz. Bu rejimler arasında ihracatın büyük bölümü dâhilde işleme rejimi (DİR) hükümleri çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Bunun yanında ihracata dayalı sanayileşme stratejilerinden biri olan dâhilde işleme rejiminin ihracatçı firmalar açısından olumlu etkileri olmasına karşın üzerinde en fazla tartışılan gümrük rejimlerinden biridir (Yayla, 2018: 29-30).

1980 öncesi dönemde ithal ikameci politikalarla istikrarsız bir ekonomik yapıya sahip olan Türkiye, 24 Ocak Kararları ile ülkenin ekonomik performansını, firmaların rekabet edebilme gücü ve ihracat kapasitesinin artırılması hedeflenmiştir. Böylece döviz girdileri artırılarak dış ticaret açığının kapatılması amaçlanmıştır. 1980 yılından itibaren ihracata dayalı büyüme politikasıyla ekonomik büyümenin devamlı olabilmesi için teşvik uygulamaları devreye girmiştir. Dünyada 20. yüzyılda, ülkemizde ise 1980 sonrasında teşvik uygulamaları önem kazanmıştır. Sağlanan teşviklerle gelişmiş ülkelerdeki firmaların rekabet gücü artırılması söz konusuysa, gelişmekte olan ülkelere ise kamunun ekonomiyi yönlendirmesi amaçlanmıştır (Esen vd., 2016: 394). Nakdi teşvikler ve doğrudan yatırımlarla 1980 sonrasında ihracatta hareketlenmeler görülse de 1990'ların başında dünya ekonomisinde yaşanan problemler ve Türkiye'de yaşanan ekonomik krizden dolayı ihracat kapasitesinin düşmesi nedeniyle bazı tedbirler alınmış ve verilen teşviklerin yetersizliğini ortaya çıkarmıştır (Süren, 2018: 50). Uluslararası ticaretin serbestleşmesi maksadıyla 1995 yılında başlatılan GATT (Gümrük Tarifeleri ve Ticaret

Genel Anlaşması) süreci sonunda oluşturulan Dünya Ticaret Örgütü'ne üye olunmuştur. Ayrıca 01.01.1996 tarihinde de Avrupa Topluluğu üyesi ülkelerle Gümrük Birliği antlaşmasının imzalanmasıyla ihracatı desteklemek için verilen nakdi teşvikler yerini faaliyetlere dayalı teşvik uygulamalarını almıştır (Asar ve Adıgüzel, 2017: 5-6). Türkiye ekonomisinin benimsemiş olduğu ihracata dayalı büyüme modelinde kullanılan en önemli araçlardan biri olan DİR sistem ve uygulamaları 01.01.1996 yılında kabul edilmiştir. 01.01.1996' da Türkiye ile Avrupa Birliği arasında Gümrük Birliği kurulması sonucunda Türkiye ekonomisine yön veren ana unsurlar meydana gelerek, Avrupa Topluluğu mevzuatına uyum çalışmaları 27.01.2005 tarihli ve 25709 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanarak 2005/8391 sayılı Dâhilde İşleme Kararları yürürlüğe girmiştir (Süren, 2018: 50-51). Ayrıca bu karara dayanılarak dâhilde işleme tedbirlerini uygulama, usul ve esaslarını belirlemek amacıyla 20.12.2006 tarihli ve 26382 sayılı Resmî Gazete'de Dâhilde İşleme Rejimi Tebliği 2006/12 yayımlanmıştır.

DİR sistem ve uygulamaları, ihraç edilecek ürünlerin girdileri yurtiçinde bulunamaması ya da yurt dışındaki fiyatının daha makul olması durumunda kullanılır (Gökgöz ve Şeker, 2014: 148). DİR'in ihracat firmalarına birçok fayda sağlamakta olup, sağladığı kolaylıklardan en önemlisi üretimlerinde kullanılacak girdilerin ithalinde, gümrük vergisi muafiyetinin sağlanmasıdır. Bu sayede firmaların üretim maliyetleri düşerek, yurt dışındaki rekabet gücünün artırılması sağlanıp, ihracatın teşvik edilmesi amaçlanmaktadır (Karagül ve İlter, 2011: 118).

DİR, firmalara sağladığı bu faydalardan ötürü ülke ihracatının yarısına yakınına etki etmektedir (İdan vd., 2019: 334). Şöyle ki Ticaret Bakanlığı kaynaklarından alınan veriler ışığında 2005 yılından 2020 yılına kadar olan süre zarfında dâhilde işleme rejiminin genel ihracat içindeki payı %41 ile %51,4 arasında değişmektedir (<https://ticaret.gov.tr>, Erişim Tarihi: 21.03.2021). Ayrıca DİR, rejimi kullanan firmalara olumlu katkılar sağlamasının yanında, yerli üreticinin de temel ekonomik çıkarlarına zarar verilmemesini gözetmektedir. 9 (Asar ve Adıgüzel, 2017: 5-6).

1.1.1. Dâhilde İşleme Rejiminin Tanımı ve İlgili Mevzuat

DİR, 4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun 108-122. maddeleri ile Gümrük Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Gümrük Yönetmeliği'nin 347-398. maddelerinde düzenlenmiştir. 2005/8391 Sayılı Dâhilde İşleme Rejimi Kararı (27.01.2005 Tarihli, 25709 Sayılı Resmî Gazete) ve Dâhilde İşleme Rejimi Kararı'na istinaden dâhilde işleme

tedbirlerinin uygulama usul ve esaslarını belirlemek üzere yayımlanan 2006/12 Sayılı Dâhilde İşleme Rejimi Tebliği (20.12.2006 Tarihli, 26382 Sayılı Resmî Gazete) ile düzenlenmiştir.

DİR, ihracat ürününü üretebilmek maksadıyla gerekli olan hammaddenin, ara ürünlerin ve girdilerin ithal edilmesinden doğan gümrük vergilerinin muafiyetini sağlayan ihracat teşvik sistemidir (Terzi, 2018: 50). Yani DİR, ihracatçı firmaların girdi maliyetlerini düşürmek için kullandıkları kısa sürede firmalara getiri sağlayan teşvik uygulamasıdır.

4458 Sayılı Gümrük Kanunu 108. maddesine göre DİR, işlem görmüş ürünlerin üretiminde kullanılan ve yeniden ihracat amacıyla geçici olarak ithal edilen serbest dolaşımda olmayan eşyanın gümrük vergileri ve ticaret politikası tedbirlerine tabi tutulmadan ve vergileri teminata bağlanan ihracat teşvik uygulamasıdır.

Dâhilde işleme rejimi kapsamında yapılan ithalat veya ihracatlarda ürünün daha ileri seviyede işlenebilmeleri için geçici olarak ithal edilir ve daha sonra ortaya çıkan tüm işlenmiş ürünler ihracat edilir. DİR faaliyetlerini düzenleyen kurallara uyulduğu takdirde DİR kapsamında ithal edilen ara mallarına vergi, harç ve diğer kontrollerden muafiyeti sağlanır (Cernat ve Pajot, 2012: 3).

1.1.2. Dâhilde İşleme Rejiminin Amacı

Gümrük mevzuatında DİR'in amacı, dünya piyasa fiyatlarından hammadde temin ederek girdi maliyetini azaltmayı, bu sayede ihracat ürünlerine uluslararası piyasalarda rekabet gücü kazandırarak ihracatı arttırmayı ayrıca ihracat ürünlerini çeşitlendirerek ihracat pazarlarını geliştirmek olarak bahsedilmiştir (2005/8391 Sayılı DİR Kararı, Madde 1).

Dünya Gümrük Organizasyonu (World Customs Organizations)'na göre DİR'in temel amacı, işletmelerin ürün veya hizmetlerini dış pazarlarda rekabetçi fiyatlarla sunmaları, ülke içinde istihdam fırsatı sağlamaya yardımcı olarak ekonomik büyümeyi teşvik etmektir (World Customs Organizations, 2017: 5-6). Ayrıca DİR sistem ve uygulamalarıyla, dış ticarete faaliyet gösteren ve uluslararası piyasalara açılmayı düşünen iç pazarda üretim yapan üretici firmaların, uluslararası piyasalardan girdi maliyetini azaltmak için hammadde temin etmesini ve bu sayede küresel pazardaki rakiplerine karşı üstünlük kazanmasını ve ihracat pazarındaki paylarının arttırılması sağlanmaktadır (Arzova, 2006: 148).

1.1.3. Dâhilde İşleme Rejiminin Diğer Ekonomik Etkili Gümrük Rejimlerinden Farkı

DİR, serbest dolaşımda olmayan eşyanın her türlü işleme faaliyetine tabi tutulmasına imkân sağlayarak geçici olarak ithal edilmesini sağlayan, işleme faaliyetlerine tabi tutulduktan sonra yeniden ihraç edilmesini şart koşan ekonomik etkili gümrük rejimidir ([https:// ggm.ticaret.gov.tr](https://ggm.ticaret.gov.tr), Erişim Tarihi: 20.03.2021). Dâhilde işleme rejimini diğer ekonomik etkili gümrük rejimlerinden ayıran belli başlı birtakım özellikler bulunmaktadır.

Hariçte işleme rejimi, serbest dolaşımdaki eşyanın Türkiye Gümrük Bölgesinden geçici olarak ihraç edilerek hariçte işleme faaliyetlerine tabi tutulmasına, bu faaliyetler sonucunda elde edilen ürünlerin ithalat vergilerinden tam ya da kısmi muafiyet uygulanmak üzere yeniden serbest dolaşıma girişine yönelik hükümlerin uygulandığı rejimdir (4458 Sayılı Gümrük Kanunu, Madde: 135). Hariçte işleme rejimi DİR'in tersidir. Eşya yabancı bir ülkede başka bir katma değer sürecine tabi tutulmadan önce geçici olarak ihraç edilir ve ihraç edilen ülkede ürünler değerlendirilir. Yeniden ithalat sürecinde daha düşük vergi ile serbest dolaşıma girişine müsaade edilir (Häntschi ve Huchzermeier, 2016:113-114). Hariçte işleme rejiminde ülke içindeki işletmelerin üretim maliyetlerini düşürmek amaçlanmaktadır (World Customs Organizations, 2017: 7). İthal edilen eşyanın tamirini üreticisine yaptırmayı sağlar. Ayrıca yurt dışında ucuz işçilikten faydalanmak hedeflenir. Dâhilde İşleme rejiminde ülke içinde istihdam sağlanması amaçlanırken, hariçte işleme rejiminde ucuz işçilikle maliyeti düşürmek hedeflenir (Yavuz, 2020: 300).

Diğer bir ekonomik etkili gümrük rejimi olan gümrük kontrolü altında işleme rejimi, serbest dolaşıma girmemiş olan eşyanın, ticaret politikası önlemlerine ya da ithalat vergilerine tabi tutulmadan niteliğini değiştiren işlemlere tabi tutularak, bu işlemler sonrasında eşyanın niteliği değiştirilmeden önceki haline dönüşebilmesinin ekonomik olarak mümkün olmayacak şekilde elde edilen ürünlerin ithalat ve gümrük vergilerinden daha düşük olarak serbest dolaşıma girmelerine ilişkin hükümlerin uygulandığı rejimdir. DİR'de ithal edilen ürünün işlenerek ihraç edilmesi hedeflenirken, gümrük kontrolü altında işleme rejiminde ithal edilen ürünün işlenerek ithal edilmesi amaçlanır (Dönmez, 2020: 254).

Geçici ithalat, gümrük ve ithalat vergileri ödenmeden özel bir amaç için ithal edilen malların işleme ve tamir faaliyetlerine tabi tutulmaksızın yeniden ithal edilmesidir.

Gümrük vergileri ve ithalat vergilerinin ödenmeden malların geçici olarak ithaline izin verilmesinin çeşitli ekonomik ve sosyal nedenleri vardır. Geçici ithalatın başlıca kategorileri arasında sergiler, fuarlar, toplantılar ve benzeri etkinlikler için belirli görevlerdeki kişilerin işlerini yürütmek amacıyla ziyaretlerinde beraberinde taşıdığı profesyonel ekipmanları ve numuneleri içerir (Radžiukynas, 2007: 53). Gümrük mevzuatında geçici ithalat rejimi hakkında ise, serbest dolaşıma girmeyen eşyanın ithalat vergilerinden kısmen ya da tamamen muaf tutularak ticaret politikası önlemleri uygulanmadan Türkiye gümrük bölgesinde kullanılması ve olağandışı herhangi bir değişikliğe uğramadan yeniden ihraç edilmesi olarak bahsedilir. Eşyanın DİR kapsamında ithal edilmesi durumunda teminat alınarak Türkiye gümrük bölgesinde kullanılması söz konusu değildir. Eşyanın işlenerek yeniden ihraç edilmesi amaçlanır. Eğer ithalat eşyasının geçici ithalat rejimindeki gibi Türkiye gümrük bölgesinde kullanılabilmesi isteniyorsa, söz konusu ithal eşyanın tüm vergilerinin ödenmiş olması şartı aranır. DİR rejiminde ithal eşyası işleme faaliyetlerine tabi tutularak yeniden ihracı söz konusu iken geçici ithalat rejiminde ise kullanım sırasında olağan dışı herhangi bir değişikliğe uğramadan yeniden ihraç edilmesi gereken gümrük rejimidir (2009/ 27369 T.C. Resmî Gazete Sayılı Gümrük yönetmeliği, Madde 376-389).

Bir diğer ekonomik etkili gümrük rejimi olan antrepo rejiminde, serbest dolaşıma girmemiş olan ve ticaret politikası önlemlerine ve ithalat vergilerine tabi tutulmamış eşya ile serbest dolaşımda olan ve gümrük antreposuna konulması durumunda ihracata yönelik önlemlerden yararlanabilecek eşyanın gümrük antreposuna konulmasına ilişkin hükümleri belirleyen rejimdir. Antrepo rejiminde antrepo işleticisi, gümrük antreposunu işletmeye izin alan kişi olup, kullanıcı ise eşyanın antrepo rejimi beyanında bulunan ya da bu kişinin yükümlülüklerinin ve haklarının devredildiği kişi olarak tanımlanır (4458 sayılı Gümrük Kanunu, Madde: 93). Gümrük antreposu ise; gümrük gözetimi altında bulunan eşyanın veya izin verildiği durumlarda serbest dolaşımda bulunan eşyanın ihraç edilmek kaydıyla konulduğu genel ve özel antrepolardır. Gümrük antrepoları, genel ve özel antrepo olmak üzere ikiye ayrılır. Genel antrepolar da eşyanın konulması için herkes tarafından kullanılabilen gümrük antrepolarıdır. Özel antrepolar ise yalnız antrepo işleticisine ait eşyanın konulması amacıyla kurulan gümrük antrepolarını ifade eder. Antrepo rejimiyle DİR arasındaki fark; antrepo rejiminde, gümrük gözetimi altında bulunmasına istinaden, 24 saat kamera kaydı ve bu kamera kayıtlarının en az bir yıl saklanması gerekirken DİR’de böyle bir zorunluluk yoktur (2009/ 27369 T.C. Resmî

Gazete Sayılı Gümrük Yönetmeliği, Madde 329). Ayrıca antrepo rejiminde, yetkili gümrük idarelerince iznin verilmesine ilişkin karar veya başvurunun reddedilme nedenleri, başvurunun yapıldığı veya istenilen ek bilgi ve belgelerin gümrük idaresinin kaydına girdiği tarihten itibaren 60 gün iken DİR’de ise 30 gün içinde başvuru sahibine bildirilir (2009/ 27369 T.C. Resmî Gazete Sayılı Gümrük Yönetmeliği, Madde 315).

1.1.4. Dâhilde İşleme Rejiminin Sağladığı Avantajlar ve Rejime Yönelik Eleştiriler

DİR, pek çok gelişmekte olan ülkelerde ekonomik büyümeyi destekleyerek başarılı kalkınma modellerine önemli katkılar sağlamaktadır (Georgescu, 2003: 112). İhracata dayalı sanayileşme politikası izleyen ülkelerde mamul ürün yerine hammadde ihracatı yapılması uzun dönemde ülke ekonomisi açısından hedeflenen amaçlara ulaşamadığı bilinmektedir. DİR, ithalata bağlı ihracatı arttırdığı yönünde eleştiriler olmasına rağmen ülkeye döviz girişi sağlamaktadır. Böylece Türkiye’nin cari açığının azalmasını sağlamaktadır (Danacı ve Mete, 2020: 73). Hatta girişimciler açısından gümrük mevzuatı çerçevesindeki en avantajlı gümrük rejimidir (Şenol, 2010: 20).

İhracat amacıyla üretilen malların içerisindeki hammadde, yarı mamul, ambalaj gibi girdiler yurt dışından tedarik edildiğinde uygulanan gümrük vergilerinden dolayı ürünün maliyeti artmakta olup, ihracatçının dış pazarlarda rekabet gücünü azaltmaktadır. Bu amaçla ihracat taahhüdü vermek koşuluyla, ihracatçıların ihraç etmeyi düşündüğü ürünlerin içinde bulunan ithal ürünler gümrük vergilerinden ve yurt içindeki ürünler de ihraç kayıtlı olarak tedarik edilerek girdi maliyetleri ciddi oranda düşecektir. Bu durum firmaların rekabet gücünü ve ihracat payını arttıracak, ihracat pazarını geliştirecektir (Süren, 2018: 50).

Dâhilde işleme rejiminden verim alınabilmesi için DİR’in kötü amaçlarla kullanılmaması ve yerli üreticilerin DİR uygulamalarından zarar görmemesine bağlıdır (Cebeci ve Yılmaz, 2013: 208). Yerli üreticilerin ürettiği hammadde ve ara mala ülke içinde talebin azalması nedeniyle, firmaların ekonomik açıdan yıpranmaları ile devletin vergi gelirlerinden kısmen feragat etmesi DİR’e yöneltilen başlıca eleştirilerdendir (Şenol ve Sayılğan, 2010: 40). Ayrıca firmalar, katma değeri yüksek olan ürünlerin ihracat üretiminin aksine ithalata bağımlı düşük katma değerli üretim yaparak, rejimin asıl hedeflerinden sapmaktadır. Dâhilde işleme rejiminin ithal ara malı kullanımı teşviği

yüzünden ithalata bağımlı ihracat anlayışı gelişerek Türkiye'nin dış ticaret açığının her geçen gün daha da arttığı görüşü savunulmaktadır (Takım ve Ersungur, 2010: 295).

1.1.5. Dâhilde İşleme Rejiminde Kullanılan Kavramlar

Dâhilde işleme rejiminde kullanılan tanımlar aşağıda açıklanmaktadır (Gümrük İşlemlerini Kolaylaştırma Yönetmeliği 4. Madde; 2009/ 27369 T.C. Resmî Gazete Sayılı Gümrük Yönetmeliği 25. Madde; 2005/8391 Sayılı DİR Kararı 3. Madde; 2006/12 Sayılı DİR Tebliği 3. Madde):

- **İşleme Faaliyeti:** Eşyanın düzenli hale getirilmesi de dâhil tamir edilmesi, yenilenmesi, işlenmesi, işçiliğe tabi tutulan eşyanın montaj, kurulum ve diğer eşyalarla birleştirilmesi, eşyanın işleme sırasında tamamen veya kısmen tüketilse dahi işlem görmüş ürünün içinde bulunmamasına rağmen ürünün üretilmesi için gerekli olan ya da daha kolay üretilmesini sağlayan önceden belirlenmiş bazı eşyaların kullanılması anlamına gelmektedir
- **İşlem Görmüş Ürün:** İşleme faaliyetleri neticesinde elde edilen asıl veya ikincil işlem görmüş üründür.
- **Asıl İşlem Görmüş Ürün:** Dâhilde işleme rejimi kapsamında işleme faaliyetleri sonucunda elde edilmesi amaçlanan üründür.
- **İkincil İşlem Görmüş Ürün:** Dâhilde işleme rejimi kapsamında işleme faaliyetleri sonucunda elde edilen asıl işlem görmüş ürün dışındaki üründür.
- **Değişmemiş Eşya:** İşlem görmemiş ithal eşyasıdır. Dâhilde işleme izin belgesi ya da dâhilde işleme izni kapsamında ihracat taahhüdünün %1 oranında değişmemiş eşya ithalatına izin verilebilir
- **Önceden İthalat:** İşlem görmüş ürünün ihracından önce bu ürünün elde edilmesinde kullanılacak eşyanın ithal edilmesidir.
- **Önceden İhracat:** İthal eşyasının şartlı muafiyet sisteminde ithal edilmeden önce, eşdeğer eşyadan elde edilmiş işlem görmüş ürünün ihraç edilmesidir.
- **Eşdeğer Eşya:** İşlem görmüş ürünün elde edilmesinde ithal eşyasının yerine kullanılan ve ithal eşyası ile asgari sekizli bazda Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu (GTİP), ticari kalite ve teknik özellikleri itibariyle aynı kalite ve nitelikleri taşıyan serbest dolaşımda bulunan eşyadır.
- **İşletme malzemesi:** İşleme faaliyetleri esnasında ihracı taahhüt edilen işlem görmüş ürünün elde edilmesi için kısmen ya da tamamen tüketilmesine

rağmen ürünün bünyesinde bulunmayan ve sabit tesislerin çalışabilmesi için (enerji ve yakıt hariç), yatırım malı makine ve teçhizat olarak değerlendirilmeyen malzemedir. Dâhilde işleme izin belgesi ya da dâhilde işleme izni kapsamında ihracat taahhüdünün %2'sini geçmeyecek şekilde işletme malzemesinin ithaline izin verilebilir. Ancak doğal taşlarla kıymetli maden ve taş gibi ihraç taahhüdü içerdiği takdirde %10'a kadar müsaade edilebilir.

- **Fire:** İşleme faaliyetleri esnasında ithal eşyasının kuruma, buharlaşma, sızma veya gaz olarak havaya karışması sonucunda zayi olan ve ekonomik değeri olmayan atıklardır.
- **Verimlilik Oranı:** Belirli miktardaki ithal eşyasının işlenmesi sonucundaki işlem görmüş ürünlerin yüzde oranı veya miktarıdır.
- **Döviz Kullanım Oranı:** Yurt içi alımlar haricindeki CIF ithal tutarının, FOB ihraç tutarına (ikincil işlem görmüş ürünün serbest dolaşıma giriş rejim hükümlerine göre ithalatının yapılması durumunda bu ürünün gümrük kıymeti dâhil) olan yüzde oranıdır.
- **Telafi Edici Vergi (TEV):** Üçüncü ülkelerden gelen ve işlem görmüş ürünlerin üretiminde kullanılan eşya, menşe ispat belgeleri veya ATR dolaşım belgesiyle STA imzalanmış bir ülkeye veya AB üyesi bir ülkeye gönderilmesi durumunda ihraç eşyasındaki üçüncü ülkelerden gelen eşyanın vergisidir.
- **Anti-Damping (Dampinge Karşı Vergi):** Bazı ülkelerin ve yurt dışı firmalarının ülkemize yönelik ihracatlarını arttırma maksadıyla ülkemize yönelik yapılan ihracatlarda verilen teşvik ve indirimlere karşı alınan vergidir.
- **Üçgen Trafik:** Gümrük idarelerinden yalnızca birinin Türkiye Gümrük Bölgesinde olması şartıyla, rejime giriş gümrük idaresi ile rejimi kapatan gümrük idaresinin farklı olduğu durumu ifade eder.
- **Yetkilendirilmiş Yükümlü Sertifikası (YYs):** Gerçek, tüzel, kamu kurum ve kuruluşlarına YYs tanınması gümrük mevzuatı kapsamında basitleştirilmiş uygulamalar ve Türkiye Gümrük Bölgesi'ne giriş çıkışlarda yapılan emniyet ve güvenlik kontrollerinin kolaylaştırılmasını sağlar. Yetkilendirilmiş yükümlü sertifikasının tanınması için, serbest bölgeler de

dâhil olmak üzere Türkiye gümrük bölgesinde yerleşik olunması ve en az 3 yıldır faaliyette bulunulması gerekmektedir

- **Onaylanmış Kişi Statü Belgesi (OKSB):** Gümrük mevzuatının izin verdiği ölçüde gerçek ve tüzel kişilere gümrük işlem ve uygulamalarının kolaylaştırılması amacıyla belirlenen basitleştirilmiş usul, yetki ve uygulamalardan yararlanması amacıyla Ticaret Bakanlığınca verilen belgedir
- **Yeşil Hat:** Eşyanın muayene ya da belge kontrolüne tabi tutulmadığı hatır.
- **Mavi Hat:** Onaylanmış kişi statüsüne sahip olan, ihracat beyannamelerinde eşyanın çıkış işlemlerinin tamamlanmasından önce belge kontrolü ve muayeneye tabi tutulmadığı hat olup, eşyanın çıkış işlemlerinin tamamlanmasından sonra mavi hatta işlem gören eşyaya ilişkin beyanın kontrolü yapılmaktadır.

1.1.6. Dâhilde İşleme Rejiminde Kullanılan Rejim Kodları ve Dâhilde İşleme İzin Belgesi (DİİB) Kodları

Rejim Kodları Gümrük Beyannamesi'nde eşyanın tabi tutulduğu bir önceki rejimi de görebilmek için dört basamak olarak kullanılır. Aslında Rejim Kodu iki basamaktır. Dörtlü rejim kodlarında ilk iki basamak eşyanın tabi tutulduğu rejim kodunu ifade ederken son ikisi ise eşyanın daha önce tabi tutulduğu rejim kodunu ifade eder (<https://www.oaib.org.tr/files/downloads/gumruk-rejimleri.pdf>, Erişim tarihi: 15.05.2021).

Dâhilde işleme rejiminde kullanılan rejim kodları 5100, 3151, 4051, 4100, 5141, 3141, 2341, 2351, 2352, 3152, 4121, 4123, 4171, 4191, 4251, 5121, 5123, 5171 ve 5191'dir. Bu kodlardan DİR'de en fazla kullanılanları aşağıdaki gibidir (Yavuz, 2020: 327):

5100: Öncesinde herhangi bir gümrük rejimine tabi tutulmayan eşyanın DİR şartlı muafiyet sistemine tabi tutulduğu rejim kodudur.

3151: DİR şartlı muafiyet sistemine tabi tutulan eşyanın yeniden ihracatında kullanılan rejim kodudur.

4051: DİR şartlı muafiyet sistemine tabi tutulan eşyanın muafiyete tabi olmadan serbest dolaşıma girişi ile eş zamanlı yurt içi kullanımında kullanılan rejim kodudur.

4100: Daha önce herhangi bir rejime tabi tutulmamış eşyanın DİR geri ödeme sistemi kapsamında serbest dolaşıma girişi ile eş zamanlı yurtiçi kullanımında kullanılan rejim kodudur.

5141: DİR geri ödeme sistemi kapsamında serbest dolaşım ile eş zamanlı yurtiçi kullanıma giren eşyanın DİR şartlı muafiyet sistemine tabi tutuldu rejim kodudur.

3141: DİR geri ödeme sistemine tabi tutulan eşyanın yeniden ihraç edilmesinde kullanılan rejim kodudur.

Dâhilde işleme izin belgeleri üzerinde bulunan D1, D2, D3, D4 ve D5 kodları da aşağıdaki gibidir (Şahin, 2019: 81):

D1 kodlu DİİB'ler: DİR kapsamında şartlı muafiyet sistemi kapsamında düzenlenen belgelerdir. D1A, D1B ve D1C olarak kullanımları bulunmaktadır.

D2 kodlu DİİB'ler: 1/1/1996-5/2/2000 yılları arasında DİR kapsamındaki şartlı muafiyet sisteminde yer alan eşdeğer eşya kullanımında kullanılmış olan belgelerdir. Şu an D2 kodlu bir belge düzenlenmemektedir.

D3 kodlu DİİB'ler: DİR kapsamında şartlı muafiyet sistemi kapsamındaki ihracat sayılan satış ve teslimlerde gümrük muafiyeti çerçevesinde İhracat 2005/2 tebliğine istinaden düzenlenen belgelerdir.

D5 kodlu DİİB'ler: DİR kapsamında geri ödeme sisteminde kullanılan belgelerdir.

1.1.7. Dâhilde İşleme Rejiminde Kullanılan Bilgi Formları

Gümrük idareleri re'sen (kimseye danışmaksızın) ya da ilgili kişinin isteği üzerine 2009/ 27369 T.C. Resmî Gazete Sayılı Gümrük Yönetmeliği 327. Maddesi Ek-61'de bulunan INF1, INF5, INF7 ve INF9 bilgi formlarını düzenleyebilirler.

INF1 Bilgi Formu: Dâhilde işleme rejiminde, vergi tutarları, faiz, teminat ve ticaret politikası önlemlerine dair bilgilerin bildirimi için kullanılır. Üç nüsha düzenlenir.

INF5 Bilgi Formu: Dâhilde işleme rejiminde, ithal eşyasında vergi muafiyetinden yararlanmak için üçgen trafikte önceden yapılan ihracata ilişkin bilgilerin bildirimi için kullanılır. Dört nüsha düzenlenir.

INF7 Bilgi Formu: Dâhilde işleme rejimi geri ödeme sisteminde, vergilerin geri verilmesi veya kaldırılmasına ilişkin bilgilerin bildirimi için kullanılır. Üç nüsha düzenlenir.

INF9 Bilgi Formu: Dâhilde işleme rejiminde, üçgen trafikte başkaca bir gümrükçe onaylanmış işlem veya kullanıma tahsis edilecek işlem görmüş ürünlere dair bilgilerin bildirimi için kullanılır. Dört nüsha düzenlenir.

1.2. Dâhilde İşleme Rejiminin İşleyişi ve Uygulamaları

Modern dünyada kabul gören ihracata yönelik teşvik aracı olarak kullanılan dâhilde işleme rejimi uygulamalarının işletmeler açısından kullanılabilir hale gelebilmesi için, firmaların kullanım amacına göre Dâhilde İşleme İzin Belgesi (DİİB) ve Dâhilde İşleme İzni (Dİİ) alınmasıyla mümkündür. Dâhilde işleme rejimi sistem ve uygulamaları firmalar açısından avantajlı olmasına rağmen, bu avantajların istismar edilmemesi için, DİİB ve Dİİ ile işletmelere sorumluluklar yüklenerek, bu işletmelerin bazı taahhütleri yerine getirmesi yükümlülüğü bulunmaktadır.

1.2.1. Dâhilde İşleme İzin Belgesi ve Dâhilde İşleme İzni

Firmaların DİİB alması için elektronik ortamda Ticaret Bakanlığı'na başvurması gerekirken, dâhilde işleme izni alması için ilgili gümrük idarelerine başvurmaları gerekmektedir. Bakanlıktan izin belgesi alan ve bu belge ile ilgili gümrük idarelerine müracaat eden firmalar dâhilde işleme rejimini kullanabilmektedir (Kocabaş vd., 2016: 396).

DİİB hem izin alma hem de verilen taahhüdün kapatılması hususunda Dİİ uygulamasına kıyasla çok daha zor bir süreçtir. Şöyle ki Dİİ'nde eşyanın Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu (GTİP) kontrolü yapılması yeterli görülürken, Dâhilde İşleme İzin Belgesinde ise 2006/12 Sayılı DİR Tebliği'nde yer alan kıstaslara göre değerlendirme yapılarak izin verilir. Verilen taahhütlerin kapatılmasında, Dİİ'nde taahhüt edilen eşyanın taahhüt edilen miktarda ihraç edilmesi gerekirken, DİİB ise ihraç edilecek üründe kullanılacak olan ithal girdinin ispatı zorunludur (Alpay, 2018: 14).

DİİB, Ticaret Bakanlığı'nca 2006/12 Sayılı DİR Tebliği'nin 14. Maddesi dışındaki işlemlere konu eşyaya verilmektedir. Ancak süs hayvanları, orkinos balığı ve larva hariç canlı balık, küçük ve büyük baş hayvanlar ile çevre kirliliğine neden olan eşyalar DİR kapsamında değerlendirilmediğinden dolayı, istisna durumunda olup DİİB verilmez. İthalat beyannamesi bazında verilen DİR'de döviz kullanım oranı aranmaz. Dâhilde İşleme İzin Belgesi'nin azami süresi 12 ay olmasına rağmen üretim süreci 12 ayı aşan projelerde izin süresi proje süresi kadar verilebilir. DİİB'de süre başlangıcı DİİB tarihi olup, süre sonu ise belge süresinin bitiminin rastladığı ayın son günüdür. DİİB kapsamında ilk ithalatın yapıldığı tarih esas olmak üzere, belge süresi azami 3 ay uzatılır. Belge kapsamında hiç ithalat yapılmaması durumunda da belge süresi azami 3 ay uzatılır. DİİB kapsamında gerçekleştirilen ihracat değerinin belge ihracat taahhüdüne oranının en

az %25 olması durumunda belge orijinal süresinin yarısı kadar ek süre verilebilir. Dİİ, gümrük idarelerince 2006/12 Sayılı DİR Tebliği'nin 14. Maddesindeki işlemlere konu eşyaya verilmektedir. İthalat beyannamesi bazında verilen DİR'de döviz kullanım oranı aranmaz. Dİİ'nin azami süresi 12 ay olmasına rağmen üretim süreci 12 ayı aşan projelerde izin süresi proje süresi kadar verilebilir. Dİİ'de süre başlangıcı iznin tarihi olup, süre sonu ise iznin bitiminin rastladığı ayın son günüdür. Dâhilde işleme izni ile ilgili süreler 2013/19 Sayılı genelge de detaylı bir şekilde açıklanmıştır. DİR'de işlemi yapacak kişinin ticari olan eşyalarda Türkiye'de yerleşik olması ve mevzuatta geçen kurallara uyarak DİR'de ihracat için olanak sağlaması gerekirken Türkiye'deki üreticilerin temel ekonomik çıkarlarına ters düşülmemesi halinde dâhilde işleme izni verilir (20.12.2006 Tarih ve 26382 Sayılı Resmî Gazete' de Yayımlanan 2006/12 Sayılı DİR Tebliği, Madde: 14-21).

1.2.2. Dâhilde İşleme Rejiminin İşleyişi

DİR'in ülke çıkarlarına uygun olacak şekilde işlemesi büyük önem taşımaktadır. Bu rejim, anti-damping, telafi edici vergi (TEV) ve tüketim vergileri gibi vergilerden muafiyet sağlayarak yerli olmayan eşyaların yeniden ihracı için ithalatı gerçekleştirilir. Ülkede işleme faaliyetlerine tabi tutulduktan sonra yeniden ihraç edilir (Beqiri, 2015: 126).

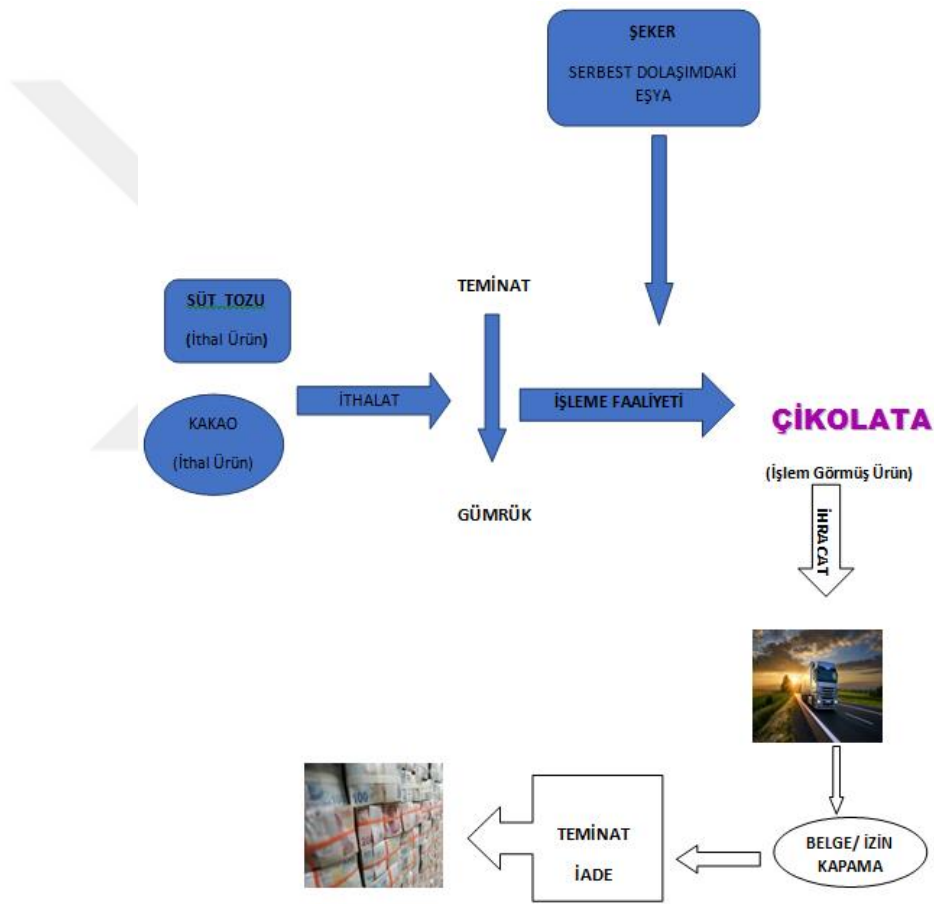
Ekonomik etkili gümrük rejimlerinden biri olan DİR, Şartlı Muafiyet Sistemi ve Geri Ödeme Sistemi olmak üzere iki temel sistem üzerinde işleyişini gerçekleştirir (Eroğlu ve Argun, 2015: 61).

1.2.2.1. Şartlı Muafiyet Sistemi ve Kapsamı

Şartlı muafiyet sistemi, dâhilde işleme izin belgesi/dâhilde işleme izni kapsamında ihracı taahhüt edilen işlem görmüş ürünün işleme faaliyetlerine tabi tutulmasında kullanılan serbest dolaşımda bulunmayan hammadde, yardımcı madde, yarı mamul ile ambalaj, değişmemiş eşya ve işletme malzemesinin serbest bölgeler haricindeki Türkiye Gümrük Bölgesinde olan yerleşik firmalarca ticaret politikası önlemlerine tabi tutulmadan vergisi teminata bağlanmak şartıyla bedelli ve/veya bedelsiz ithal edilmesi ve ihracat taahhüdünün gerçekleşmesinin akabinde alınan teminatın iade edilmesine dayalı olan sistemdir (Köksal, vd., 2010: 2). Yani şartlı muafiyet sisteminde ihracatçı firmalar ihraç edecekleri ürünlerin üretiminde kullanacakları ithal girdilerin

vergilerini ödemeyerek, vergi tutarı kadar teminatı yatırarak vergileri askıya aldırma hakkı bulunmaktadır (Canitez, 2017: 141). Gümrük Yönetmeliği'nde ise işlem görmüş asıl ürünlerin ihraç edilmesi amacının olduğu durumlarda, işlenecek bütün eşya için şartlı muafiyet sisteminin kullanılması izni verilebileceğinden bahsedilmektedir (2009/27369 T.C. Resmî Gazete Sayılı Gümrük Yönetmeliği, Madde 350/1-a). Ayrıca firmalar ve işletmelerin belirli şartlar çerçevesinde sıkça kullandığı DİİB, DİR şartlı muafiyet kapsamında alınır (Dölek, 2012: 77).

Dâhilde işleme rejimi kapsamında şartlı muafiyet sisteminin işleyişi aşağıdaki şekilde açıklanmaktadır.

Kaynak: 2006/12 Sayılı DİR Tebliği 5. Madde Dikkate Alınarak Oluşturulmuştur.

Şekil 1. DİR Kapsamında Şartlı Muafiyet Sisteminin İşleyişi

1.2.2.2. Dâhilde İşleme Rejiminde Önceden İhracat Uygulaması

Gümrük mevzuatında önceden ihracat uygulaması için, DİİB kapsamında katma değer vergisinde tecil-terkin sistemine istinaden yurt içinden eşya alımından önce eşdeğer eşyadan elde edilen işlem görmüş ürünün ihraç edilmesi durumunda, bu eşyaya karşılık gelen eşya DİİB süresi sonuna kadar katma değer vergisinde tecil-terkin sistemine göre yurt içinden tedarik edilebilir (20.12.2006 Tarih ve 26382 Sayılı Resmî Gazete’ de Yayımlanan 2006/12 Sayılı Dâhilde İşleme Rejimi Tebliği, Madde 7).

Önceden ihracat sadece DİİB kapsamında yapılır. Ayrıca önceden ihracat sisteminde eşdeğer eşya kullanılarak yapılan ihracatta ihracat beyannamesinin 44 nolu hanesine “Önceden İhracat” ibaresi yazılır (Tanısalı, 2020: 246).

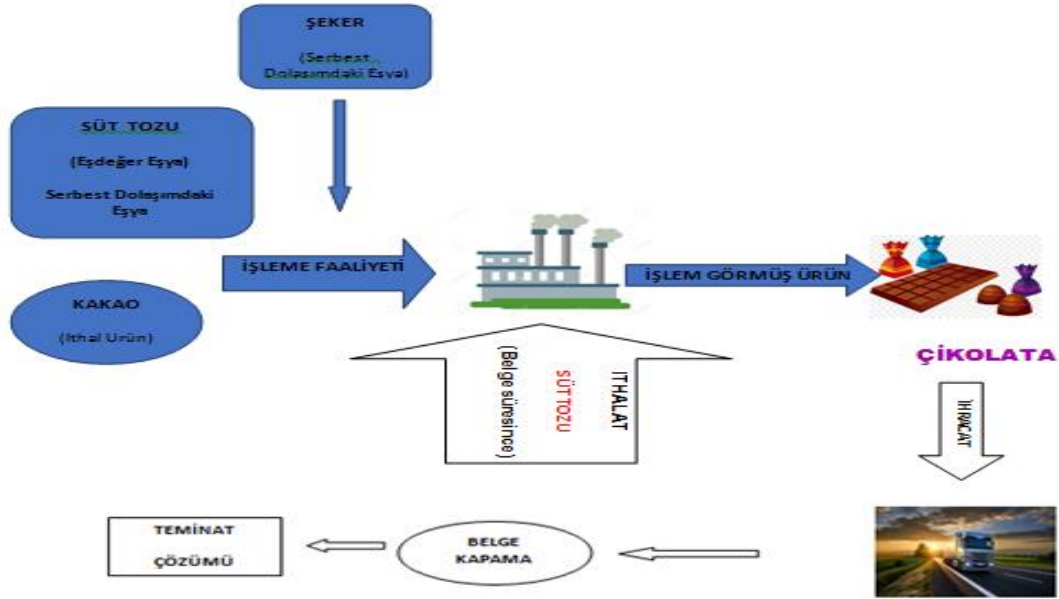
1.2.2.3. Eşdeğer Eşya Kullanımı

Dâhilde işleme izin belgesi kapsamında işlenmiş ürünlerin üretiminde kullanılacak olan ithal eşyasının yerine serbest dolaşımdaki eşya eşdeğer eşya olarak kullanılabilir (Gümrük kontrolörleri Derneği, 1996: 71). Bunun mümkün olması için, eşdeğer eşya ile ithal eşya aynı nitelikte olmalıdır. Eşdeğer eşya daha kaliteli olabilir ama daha düşük kalitede olamaz. Ayrıca 8-12 bazda tüm özellikleri ile aynı olması gerekmektedir. Eşdeğer eşya asgari sekizli bazda Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu (GTİP)’na sahip olması gerekirken, tarım ürünlerinde eşdeğer eşya on ikili bazda GTİP’e göre yapılır (Tanısalı, 2020: 246).

Eşdeğer eşya ticari kalite ve teknik özellikleri itibariyle aynı kalite ve nitelikleri taşımasının yanında işleme faaliyetlerinde kullanılıp kullanılmayacağı hangi şartlarda kullanılacağı belirtilmelidir. Eşdeğer eşyanın kullanılması durumunda beyannamedeki bilgiler eşdeğer eşyayı tanımlamalıdır (Dönmez, 2020: 229).

Gümrük mevzuatında ise eşdeğer eşya kullanımı için, işlem görmüş ürünün işleme faaliyetlerine tabi tutulması için dâhilde işleme izin belgesi kapsamında şartlı muafiyet sistemi çerçevesinde ithal eşyasının yerine kullanılan eşdeğer eşya serbest dolaşımda olmalıdır. İthal eşyası yerine kullanılan eşdeğer eşyanın ihracı halinde ithal eşyası ithal edilmeden önce, ithal eşyası yerine kullanılan eşdeğer eşyanın ihraç edilmesi durumunda ithalat belge süresi sonuna kadar ithalat yapılabilir. Bu durumda gümrük işlemlerinde ithal eşya eşdeğer eşya olarak değerlendirilirken eşdeğer eşya ise ithal eşya olarak değerlendirilir (20.12.2006 Tarih ve 26382 Sayılı Resmî Gazete’de Yayımlanan 2006/12

Sayılı DİR Tebliği, Madde 6). Eşdeğer eşya kullanımının DİR içerisindeki işleyişi Şekil 2’de gösterilmiştir.

Kaynak: 2006/12 Sayılı DİR Tebliği 6. Madde Dikkate Alınarak Oluşturulmuştur.

Şekil 2. Eşdeğer Eşya Kullanımının DİR Kapsamında İşleyişi

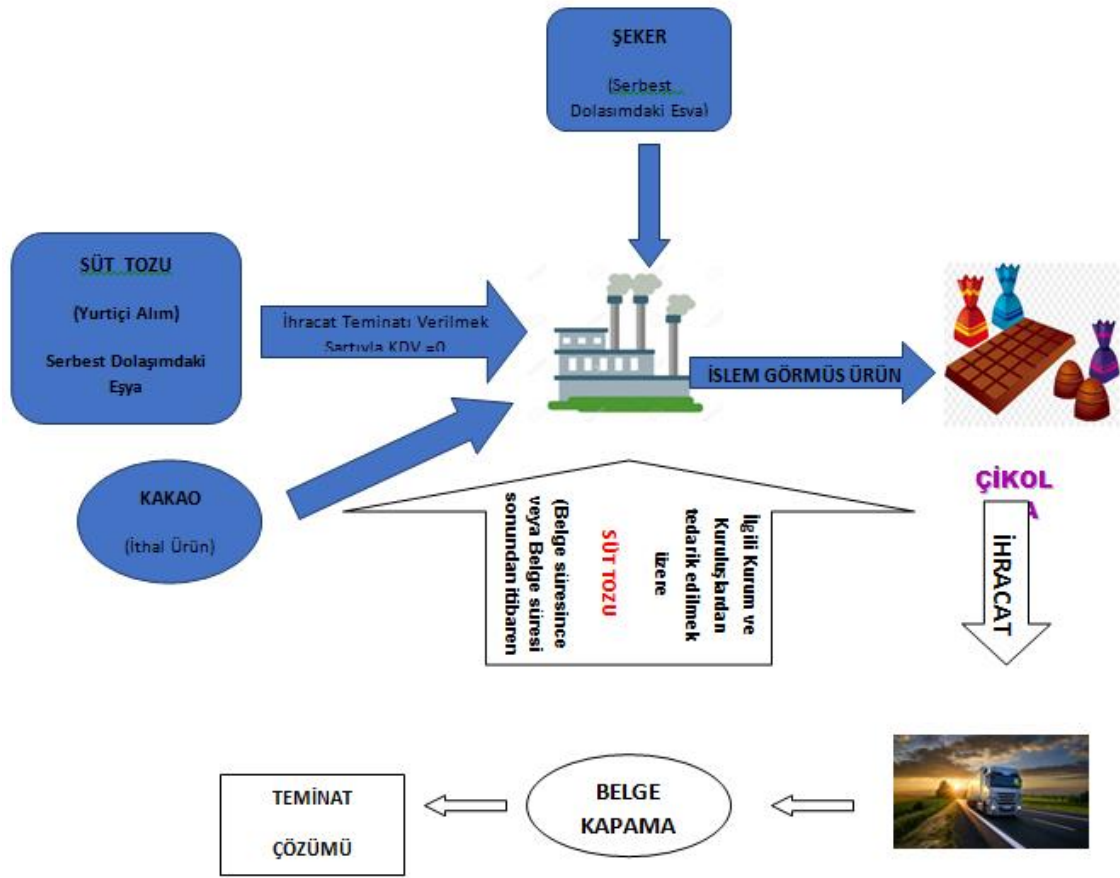
Eşdeğer eşya kullanımının ihracatçı firmalar açısından çok önemlidir. Eşdeğer eşya kullanımı sayesinde DİR kapsamında ihraç edilecek ürünlerde kullanılacak olan ithal girdinin geçici olarak ithal edilmesi beklenmeden, serbest dolaşımdaki eşya kullanılarak önce ihracatın yapılması sağlanarak, sonrasında DİR kapsamında ithalatın gerçekleştirilmesi mümkün kılınmaktadır. DİR kapsamında eşdeğer eşya kullanımı gibi ihracatçı firmalar açısından çok önemli olan bir uygulamayı Ticaret Bakanlığı sınırlandırabildiği gibi belli süreliğine askıya alma hakkına da sahiptir (Canitez, 2017: 141).

1.2.2.4. Yurtiçi Alımlar

İhraç edilmesi taahhüt edilen işlem görmüş ürünün işleme faaliyetlerine tabi tutulmasında kullandığı hammadde, mamul, yarı mamul, yardımcı madde, ambalaj gibi malzemelerin DİİB kapsamında şartlı muafiyet çerçevesinde ithal edilebileceği gibi yurt içinden de tedarik edilebilir (T.C. Resmî Gazete, 2005: Madde 5). DİİB kapsamında KDV tecil-terkin sistemiyle ihracat taahhüdü verilerek, yurt içinden tedarik edilen malzemeler, KDV’den muaf tutularak, 2006/12 Sayılı DİR Tebliği’nde yer alan ikincil işlem görmüş

ürün ve döviz kullanım oranına ilişkin hükümler uygulanmaz, ithal eşyası olarak değerlendirilir (Yavuz, 2020: 316).

DİİB kapsamındaki yurt içi alımın belge süresi içinde tamamlanmalıdır. Yurt içi alımının belge süresi içerisinde gerçekleşmediği durumda, işlem görmüş ürünün belgelenmesi şartıyla ve DİİB kapsamında ihracat taahhüdünü kapatmak için en geç belge süresi sonundan itibaren 3 ay içerisinde ilgili bölge müdürlüğü tarafından izin verilerek ilgili kamu kurum ve kuruluşlarından alım yapılabilir (2006/12 Sayılı DİR Tebliği, Madde 25).

Kaynak: 2006/12 Sayılı DİR Tebliği 7. Madde Dikkate Alınarak Oluşturulmuştur.

Şekil 3. Yurtiçi Alımının DİR Kapsamında İşleyişi

1.2.3. Geri Ödeme Sistemi ve Kapsamı

DİR kapsamında serbest dolaşıma girerek vergileri ödenmiş olan eşya, işleme faaliyetlerine tabi tutularak işlem görmüş ürünlerin DİİB kapsamında üçüncü ülkelere ihraç edilmelerinden sonra, ithalat esnasında ödemiş oldukları vergileri (işletme malzemelerindeki KDV ve ÖTV hariç) geri almalarıdır (Argun ve Eroğlu, 2015: 66).

Geri ödeme sistemini kullanan işletmeler, nakit daralmasına maruz kalmasına rağmen banka kayıtlarındaki sicilleri nedeniyle banka teminat mektubu alamamasından dolayı bu sistemi kullanmaktadırlar (Mete ve Yıldız, 2017: 40).

DİR kapsamındaki şartlı muafiyet sistemindeki gibi geri ödeme sisteminden yararlanabilmek için de dâhilde işleme izin belgesi almaları gerekmektedir. Dâhilde işleme izin belgesiyle ilişkili olan hammadde, mamul, yarı mamulün bilgileri ithalat sürecinde gümrük idarelerince gümrük beyannamesine kayıt edilerek, bu beyannameye dâhilde işleme izin belgesinin bir örneği eklenmelidir (Şahin, 2019: 83-84).

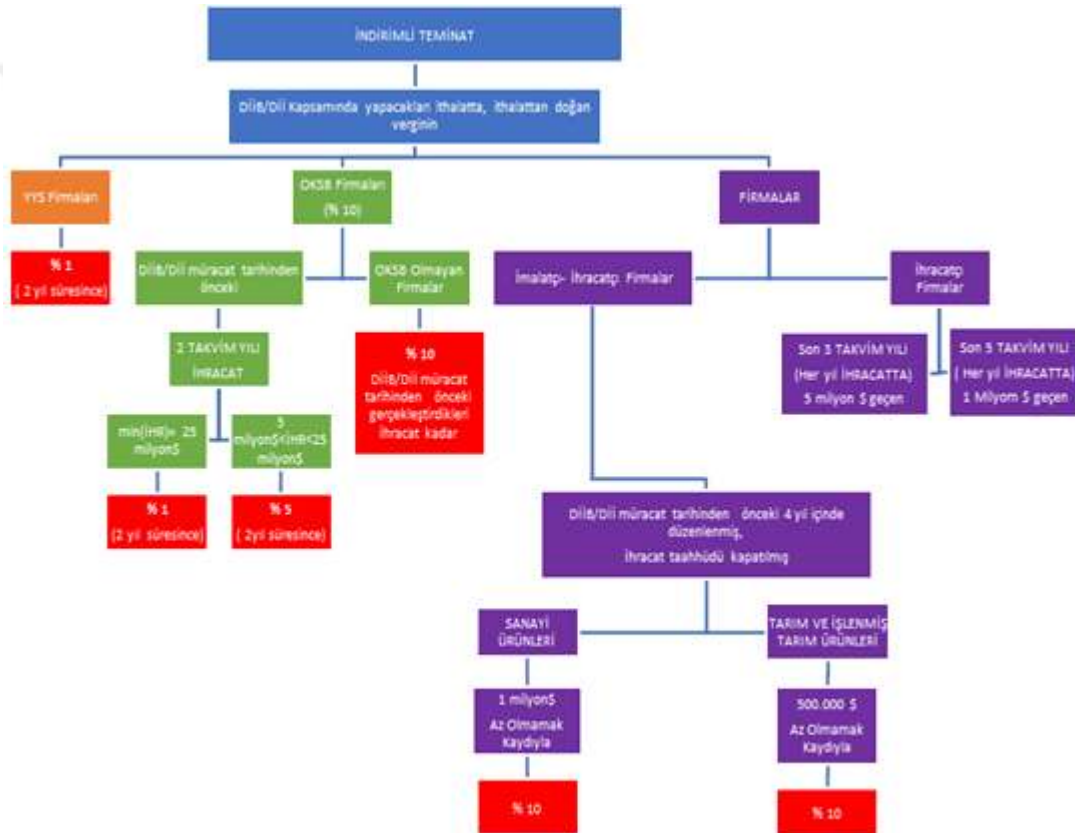
DİR kapsamında geri ödeme sisteminden her eşya yararlanabilmektedir. Ama serbest dolaşıma giriş beyannamesinin tescili esnasında, ithali yapılan tarım ürünlerinden menşesi Avrupa Topluluğu'na üye ülkeler hariç olmak üzere, ithali miktar sınırlamalarına tabi tutulan, kotalar çerçevesinde tarife önlemine tabi olan, tarıma yönelik özel düzenlemeler çerçevesinde ithalat vergileri uygulanan ve ithal edilen eşyanın serbest dolaşıma giriş beyanının kabul edilmesi sırasında, işlem görmüş ürünlerden ihracat iadesi veya ihracat vergisine tabi olan eşyalar yararlandırılmamaktadır. Firmalar için nakit akışı ticaret açısından büyük önem taşıdığından, DİR kapsamında yapılacak olan ithalat işlemlerinde firmalar vergilerin direk ödenmesi yerine teminat altına alınarak gerçekleştirilmesini tercih ederler. Ayrıca eşdeğer eşya, önceden ihracat gibi işlemler DİR kapsamındaki geri ödeme sisteminde yer almaz. Bu sebeplerden dolayı geri ödeme sistemi, firmalar için talep gören bir sistem değildir (Dönmez, 2020: 228).

1.2.3.1. Dâhilde İşleme Rejiminde Teminat Uygulaması

DİR kapsamında şartlı muafiyet sistemiyle yapılan ithalat işlemlerinde dâhilde işleme izin belgesi ya da dâhilde işleme iznine sahip olan firmaların ödeyecekleri vergiler 6183 Sayılı Amme Alacakların Tahsil Usulü Hakkında kanundaki esas ve usuller çerçevesinde teminata tabi tutulur. DİR kapsamında yapılan ithalatlarda hesaplanacak gümrük vergilerinin tamamı ya da bir kısmı için teminat verilebilmektedir. Teminat olarak para, hazine tahvil ve bonoları, bankalar tarafından verilen teminat mektupları alınması Hazine hakları korunması açısından önemlidir (Uçak, 2013: 15). Ayrıca, DİİB/Dİİ kapsamında şartlı muafiyet sistemi kullanılarak Bakanlık (İhracat Genel Müdürlüğü) tarafından ithalattan doğan vergi tutarının iki katına kadar teminat oranı arttırılabilir (2006/12 Sayılı DİR Tebliği, Madde 8).

1.2.3.2. İndirimli Teminat Uygulaması

2006/12 Sayılı Dâhilde işleme rejimi tebliğinin 8. maddesinde yer alan indirimli teminat uygulamasıyla belge/izin sahibi firmaların dâhilde işleme rejimi kapsamında yapılacak ihracat anına kadar sorumlu tutulduğu teminatın belirli koşulları yerine getirmesi ve mali açıdan denetlemelerde güven sağlamasıyla, teminatın firmalarca bir kısmı ödenerek firmaların finansal açıdan rahatlaması sağlamaktadır. Bu da devletin firmalara uygulamış olduğu kolaylıklardan biridir. İndirimli teminat uygulamasının detayları 2006/12 Sayılı tebliğin 8. Maddesi'nde işlenmekte olup, söz konusu tebliğ maddesi incelenerek aşağıdaki şekilde özetlenmiştir.

Kaynak: 2006/12 Sayılı DİR Tebliği 9. Madde Dikkate Alınarak Oluşturulmuştur.

Şekil 4. DİR Kapsamında İndirimli Teminat Sisteminin İşleyişi

1.2.3.3. Kısmi Teminat/Vergi İadesi

Teminat iadelerinin ihracatçı firmalar açısından maddi anlamda çok önemli etkileri bulunmaktadır. Firmalar kısmi teminat iadesinden faydalanmak amacıyla, ilgili bölge müdürlüğüne ve ilgili müdürlüğe gerekli olan evrakları sunarak, dâhilde işleme izin belge süresi içerisinde müracaat etmeleri gerekmektedir. Müracaatlar uygun olması durumunda firmalara kısmi teminat iadesi kapsamında geri verilen teminat tutarı DİİB/Dİİ kapsamında alınması gereken toplam verginin %90'ını geçemez. Gümrük idareleri tarafından yapılan inceleme sonucunda şartlı muafiyet sistemi çerçevesinde düzenlenen DİİB ile Dİİ kapsamındaki ithalat anında alınan teminatlar, gerçekleşen ihracata karşılık gelen oranda firmaya iade edilir. DİİB kapsamında yapılan yurt içi alımında ise ilgili bölge müdürlüğünün incelemesi sonucunda yapılan müracaatın uygun bulunması halinde, ilgili kamu kurum ve kuruluşu iade edilecek olan teminat tutarı belirtilerek bildirilir. Ayrıca DİİB kapsamında gerçekleştirilen yurtiçi alımlarında birden fazla kısmi teminat müracaatları aynı bölge müdürlüğünce sonuçlandırılır. Dâhilde işleme rejiminde uygulanan geri ödeme sistemi çerçevesindeki DİİB/Dİİ kapsamında ilgili firmalardan alınan vergiler 3 ay içinde ilgili gümrük idaresince bu firmaya nakit olarak iade edilir. Verginin geri verme kararının alınmasından itibaren ilgili gümrük idaresince ilgili firmaya 3 ay içerisinde geri verilmemesi halinde 6183 Sayılı Kanun'a ilişkin hükümler uygulanır (2006/12 Sayılı DİR Tebliği, Madde 34-35-36).

1.2.3.4. İhracat Taahhüdünün Kapatılması

Dâhilde işleme rejimi kapsamında dâhilde işleme izin belgesi alan ihracatçı firmalar gerekli olan girdi alımlarını yaparak, ihracatlarını gerçekleştirmeleri akabinde DİR kullanmaları sırasında verdikleri ihracat taahhütlerini, ilgili İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği'ne başvurarak kapatmalıdır (Uçak, 2013: 71).

Gümrük mevzuatında ihracat taahhütlerinin kapatılması hususuna değinilecek olursak, firmalar dâhilde işleme izin belgesi ihracat taahhüdünü kapatmak için 2006/12 DİR Tebliği'ndeki Ek-3'te belirtilen bilgi ve belgeleri Bakanlıkça (İhracat Genel Müdürlüğü) belirlenen ilgili bölge müdürlüğüne en geç DİİB süresi sonundan itibaren 3 ay içinde sunma zorunluluğu varken, dâhilde işleme izni ihracat taahhüdünü kapatmak içinse 2006/12 DİR Tebliği'ndeki Ek-4'te belirtilen bilgi ve belgeleri ilgili gümrük idaresine en geç Dİİ süresi sonundan itibaren 1 ay içerisinde sunmaları zorunludur. Bu süreler içerisinde bilgi ve belgelerin ibraz edilmemesi veya ibraz edilen bilgi ve

belgelerde eksikliğin tespit edilmesi durumunda ilgili firmaya bu eksiklikler 1 ay içerisinde tamamlanmak üzere ilgili bölge müdürlüğü/gümrük idaresi tarafından bildirilir. Bu süre içerisinde de evraklarda gerekli olan bilgi ve belgelerin tamamlanmaması halinde, ihracat taahhüdü mevcut bilgi ve belgelerle 2006/12 Sayılı Tebliğ'in 45. Maddesi de dikkate alınarak müeyyideli olarak kapatılır. Bu kapatma işlemi DİİB'nin gönderildiği merciler ve ilgili vergi dairesi ile bankaya bildirilir. Ayrıca DİİB kapsamında yurt içi alım yapıldığı takdirde kapatma işlemi ilgili kurum ve kuruluşa da bildirilir (2006/12 Sayılı DİR Tebliği, Madde 38-39).

DİR ihracat taahhütlerinin kapatma başvurusu resmi olarak sonuçlanması için, İhracat Genel Müdürlüğü ile İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği ilgili şartların ve kıstasların yerine getirilmesi durumunu inceleyerek karar verilecektir. Bu şartlar ve kıstaslardan ilki öngörülen süreler içerisinde döviz kullanım oranı ile ilgili işlemlerin yapılıp yapılmaması durumudur. Diğerleri ise dâhilde işleme izin belgesi veya dâhilde işleme izni kapsamında ithal edilen ya da yurt içi alımlarla tedarik edilen hammadde yarı mamul veya mamulün tamamının ihracata konu olan nihai ürünlerde işlem görerek tükenmesi şartıdır (Canitez, 2017: 164-165).

DİİB ihracat taahhüdünü kapatmak için belge sahibi en geç belge süresi sonundan itibaren 3 ay içerisinde Ek-3'te belirtilen bilgi ve belgelerle Ticaret Bakanlığı Bölge Müdürlükleri'ne, Dİİ ihracat taahhüdünü kapatmak için en geç izin süresi sonundan itibaren 1 ay içerisinde Ek-4'te belirtilen bilgi ve belgeleri ilgili gümrük idarelerine sunmaları mecburidir. İhracat taahhüdünün kapatılması akabinde, DİİB/Dİİ kapsamında şartlı muafiyet sistemi çerçevesinde yapılan ithalata karşılık alınan teminatlar ilgili gümrük idaresince iade edilirken, DİİB kapsamında yapılan yurt içi alımlardaki teminatlar ise T.C. Şeker Kurumu'nca tespit edilen şeker fabrikalarınca ilgili firmalara iade gerçekleştirilir. İhracat taahhüdünün kapatılması akabinde geri ödeme sistemi çerçevesindeki dâhilde işleme izin belgesi/dâhilde işleme izni kapsamında alınan vergi ve teminatlar ise ilgili gümrük idaresince, ilgili firmaya iade edilir (2006/12 Sayılı DİR Tebliği, Madde 40).

1.2.4. DİR İhlali ve Dâhilde İşleme Tedbirlerine Uyulmaması Halinde Uygulanacak Yaptırımlar

DİR'nin başında ve sonunda rejim ihlalleri olabilmektedir. Bu ihlaller içinde en sık görünenlerden biri yanlış beyan sonucunda DİR'e ilişkin hükümlerin ihlâl edilmesidir.

Yani ithal edilecek ürünün özelliklerinde ve miktarında yanlış verilen beyan sonucunda hesaplanan gümrük vergisi ile gerçekte ödenmesi gereken gümrük vergisi arasındaki fark % 5 den fazla ise gümrük yükümlülüğü doğar. Bu durumda firmalar ya gümrük kanuna göre para cezasına ya da 5607 Sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu'na göre haklarında işlem yapılır (Avcı, 2015: 56).

DİR'e ilişkin hükümlerin ihlal edilmesi durumunda eşyanın gümrüklenmiş değerinin 2 katı oranında para cezası verilir. Ayrıca, DİİB ve Dİİ kapsamında Türkiye Gümrük Bölgesine getirilen eşyanın belge veya izin süresinin bitimini takip eden 1 ay içerisinde rejimin gerektirdiği işlemlerin bitirilmesi (ihracı veya gümrükçe onaylanmış bir rejime tabi tutulması) halinde, bu işlemler de belge/izin kapsamında sayılır. Ancak 4458 Sayılı Gümrük Kanunu 241. Maddesi'nin 3/h bendi gereğince iki katı para cezası tahsil edilir. Belge/izin süresinin bitimini takip eden 2. Ay içerisinde rejimin gerektirdiği işlemlerin bitirilmesi halinde 4458 Sayılı Gümrük Kanunu'nun 241. Maddesi'nin 4/h bendi gereğince 4 katı para cezası tahsil edilir (Yavuz, 2020: 329-330).

DİİB/Dİİ kapsamında ithal edilen eşyanın işlem görmüş ürün olarak ihraç edildiğinin tespiti kaydıyla, Ticaret Bakanlığı'nca belirlenen şartlara uyulmaması durumunda ve döviz kullanım oranının Bakanlıkça yayınlanan tebliğde belirlenen oranları geçmesi gibi ihlallerin olması durumunda Ticaret Bakanlığı'nın uygun gördüğü tarihten itibaren 6 ay süreyle indirimli teminat uygulanmaz. Ticaret Bakanlığı uygun gördüğü tarihten itibaren, firmaların teminat oranını arttırabilir ve ithalat vergi tutarını iki katına kadar çıkarabilir (2005/8391 Sayılı DİR Kararı, Madde 25).

İKİNCİ BÖLÜM

2. DEMİR ÇELİK SEKTÖRÜNE İLİŞKİN GENEL BİLGİLER ve EKONOMİYE OLAN ETKİLERİ

Üreticiler ve tüketiciler dayanıklılığı ve şekillendirilme özelliği yüksek olan, maliyet tasarrufu sağlayan malzeme tercih etmektedirler (Demir ve Erdoğan, 2014: 74). Çelik de malzeme olarak sağlamlık, dayanıklılık ve maliyet unsurları göz önüne alındığında makine imalat sanayisinde kullanımı vazgeçilmez bir üründür (Çivi ve Erçay, 2019: 1177). Ayrıca çeliğin %100 geri dönüştürülebilmesi, tersine ve ileri lojistik imkânlarının olması sektör için büyük önem taşımaktadır (Serin ve Fidan, 2019: 93). Çelik sanayi çelik üretiminde hammaddenin işlenmesinden haddelenmiş çelik barlar (bitmiş ürün) üretilmesine kadar olan süreci kapsamaktadır (İktisadi Kalkınma Vakfı, 1996: 2).

Dünya ticaretindeki gelişmeler demir çelik sektöründeki gelişmelerden doğrudan etkilenmektedir (Kesgingöz vd., 2020: 854). Demir çelik sektörü yatırım malları ve dayanıklı tüketim malları sanayisini doğrudan etkilediği için ülkelerin demir çelik ürünlerini tüketim düzeyi ülkelerin gelişmişliğinin göstergesi olarak kabul edilmektedir. Demir çelik tüketimi sürekli artan ülkelerin ekonomileri güçlü ya da gelişmekte olduğu söylenebilmektedir (Elbir ve Kandır, 2017: 17-18). Yani demir çelik sektörünün rekabet gücü sağladığı ülkeler, diğer ülkelere oranla daha gelişmiş düzeydedir (Konak ve Kamacı, 2019: 49).

Türkiye ve dünya ekonomisinde büyük öneme sahip olan demir-çelik sektörü, bu konumunu ilerleyen yıllarda da pekiştireceği tahmin edilmektedir (Özcan ve Ömürbek, 2020: 77). Türkiye’de savunma sanayi, yerli otomobil projesi gibi yüksek teknolojiye dayalı sanayiler ile elektrikli makineler ve beyaz eşya sektöründe üretimin artırılması amacıyla 11. kalkınma planında da yer alan destek programlarıyla, Türkiye’nin demir çelik sektörüne olan ilgisi ve ihtiyacı her geçen gün daha da artacaktır.

2.1. Demir Çeliğin Tanımı ve Tarihçesi

Modern endüstrinin hammaddesi olan demir elementi, oksijen, silisyum ve alüminyumdan sonra yerkürede en çok bulunan dördüncü elementtir (Yalçın ve Ateşok, 1979: 20). Demir mineralleri; sülfürlü, karbonatlı ve oksitli formları içermektedir (Gülcan

ve Gülsoy, 2018: 164). Çelik ise demir karbon alaşımı olarak ifade edilip içinde az miktarda kükürt, mangan, silisyum ve fosfor içerir (<https://web.karabuk.edu.tr>, Erişim Tarihi: 25.05.2021).

M.Ö. 4000 yıllarında demir madeni, Mısır firavunları tarafından altından daha değerli görülmekteydi. Demir cevherinin işlenerek metal haline getirilişi ve demir ürünlerinin ortaya çıkışı M.Ö. 3000’li yıllardan daha öncedir. Demir çağının başlangıcı ve demir cevherinin endüstriyel olarak kullanımı M.Ö. 800’lü yıllara, modern çelik devri ise 18. yüzyıla dayanmaktadır (Türker, 2017: 55). Genellikle silah ve eşya üretiminde kullanılan demir, 18. yüzyılda İngiltere’de yüksek fırın yöntemiyle yüksek miktarda pik ve ham demir üretimine başlanmıştır. Böylece demir, yapı malzemesi olarak ilk kez köprü yapımında kullanılmaya başlandı ve malzeme kalitesi arttıkça bina inşaatlarında da kullanıldı. 1780’lerde Henry Cort’un geliştirdiği yüksek fırın ve puddling yöntemi sayesinde demir yapımında safsızlıklar azaltılarak, sanayiye yetecek kadar yüksek kalitede çelik üretilmiştir. 1787’li yıllarda İngilizler, Almanya ve Fransa’da ilk yüksek fırını yapmışlardır ve sonrasında Britanya Köprüsü inşa edilmiştir. Sonraki yıllarda ham demirin sıvı fazda iken arıtılma işleminde 1855 yılında Bessemer sistemi, 1864 yılında Siemens-Martin sistemi ve 1879 yılında Thomas sistemi bulunarak uygulanmıştır. 1830-1850 yılları arasında İngiltere’de demir yolu yapımının büyük önem kazanmasıyla, demire olan rağbette artış yaşanmıştır. 1850-1870 yılları arasında İngilizlerin yüksek kalitede çeliğin düşük maliyetle üretilmesine önemli katkıları olmuştur. 20. yüzyılda elektrikli fırınların kullanılmaya başlanmasıyla dökme çelik üretiminde büyük gelişmeler yaşanarak modern çelik yapı yöntemi ortaya çıkmıştır (Elgin, 2016: 5-6).

2.2. Dünya ve Avrupa Birliği Demir Çelik Sektöründeki Önemli Gelişmeler

Dünyadaki gelişmelerden en fazla etkilenen sektör demir çelik sektörüdür (Ersöz vd., 2015: 76). Birçok sektörle doğrudan ya da dolaylı bir şekilde bağlantısı bulunmasından ötürü birçok kamu kurum ve kuruluşu tarafından yakından takip edilmektedir (Bıyık ve Özkale, 2019: 86). Çünkü iktisadi gelişmeye yön veren istihdam, katma değer, milli gelir, dış ticaret dengesi gibi değişkenleri etkilemektedir. Bu yüzden ekonomik krizlerden ve savaşlardan en fazla etkilenen sektör olmuştur (Yıldırım vd., 2014: 144).

2. Dünya Savaşı sonrasında birçok iktisadi kuruluş faaliyete geçmiştir. Bunların başında 1947’de 23 devlet tarafından imzalanan Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel

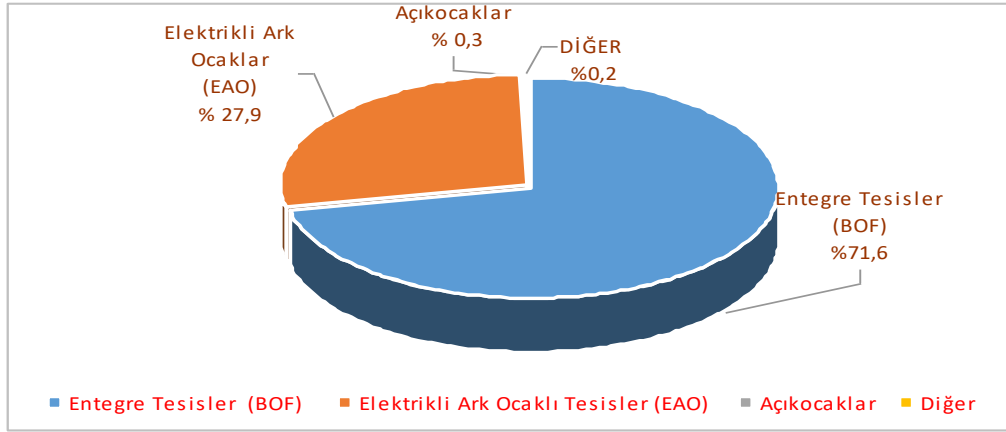
Anlaşması (GATT) anlaşmasıdır. Bu anlaşmayla belirli kurallar çerçevesinde serbestleştirilmesi amaçlanmıştır (Sımayı, 2014: 3). Ayrıca Avrupa'da ekonomik buhranlar ve bozulmalar yaşayan ülkeler arasında kıyasıya mücadelelerin yerini huzur ve barışçıl bir ortamın sağlanması amacıyla 1951'de Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) Anlaşması yapılmıştır. Bu anlaşma, Avrupa Birliği oluşumuna dayanak sağlamıştır. Demir çelik sektöründe ilk petrol krizinden önce 1960-68 yıllarında üretim kapasitesinin tüketim kapasitesine oranla hızlı artmasından dolayı bazı problemler yaşanmıştır. 1973'deki enerji krizi ve 1975 yılında yaşanan ekonomik durgunluk sektör için dönüm noktası olmuştur. 1970 li yıllarda alınan önlemlere rağmen sektördeki krizler önlenememiş, uluslararası ticaret organizasyonlarının kurumsal bir şekilde işleyişini sağlamak için 1995 yılında Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) kurulmuştur (İktisadi Kalkınma Vakfı, 1996: 2-4).

2.3. Demir Çelik Üretim Metotları

Üretim yöntemi, rekabet ortamının üst seviyede olduğu demir çelik sektöründe sabit maliyetler ve hammadde maliyetleri açısından önemli bir unsurdur (Bıyık ve Özkale, 2017: 724).

Demir çelik üretimi genel olarak demir cevherinin entegre tesislerde işlenmesiyle elde edilerek veya çelik hurdalarının elektrikli ocaklarda ergitilmesi gibi metotlarla üretilmektedir (Serin ve Fidan, 2019: 93). Günümüzde yaygın olarak kullanılan 2 tane çelik üretim yöntemi bulunmaktadır. Bunlar; elektrikli ark ocağı (EAO) ile üretim ve bazik oksijen fırını (BOF) ile üretilir. Ülkemizde 3 BOF, 26 EAO ve 8 indüksiyon ocaklı çelik fabrikası bulunmaktadır (<https://www.cib.org.tr>, Erişim Tarihi: 25.04.2021).

2019 yılında dünya çelik üretiminin %71,6'sı entegre tesislerde üretilirken, %27,9'u elektrikli ark ocaklarında, %0,3 gibi bir kısmı açık ocak teknolojisi ve %0,2'lik kısım ise diğer yöntemlerle üretilmiş olup, aşağıdaki grafikte gösterilmiştir.

Kaynak: Dünya Çelik Birliği (WSA)-2020 Verileri Dikkate Alınarak Oluşturulmuştur.

Grafik 1. 2019 Yılı Dünya Çelik Üretim Yöntemlerine Göre Dağılımı

Aşağıdaki tabloda da 2019 yılında çelik üretim yöntemlerinin ülke ve bölgelere göre dağılımı gösterilmektedir.

Tablo 1. Ülke ve Bölgelere Göre 2019 Yılı Çelik Üretim Yöntemlerine Göre Dağılımı

	Entegre Tesisler (BOF)	Elektrikli Ark Ocaklı Tesisler (EAO)	Açıkocaklar	Diğer
AB-28	58,4	41,6		
ABD	32	68		
Brezilya	76	22,3		1,6
Çin	89,4	10,6		
Afrika	22,8	77,2		
Hindistan	45,2	54,8		
İran	43,7	56,3		
Orta Doğu	5,7	94,3		
Rusya	64	33,7	2,3	
Ukrayna	71,2	5,8	23,1	
Türkiye	32,2	67,8		

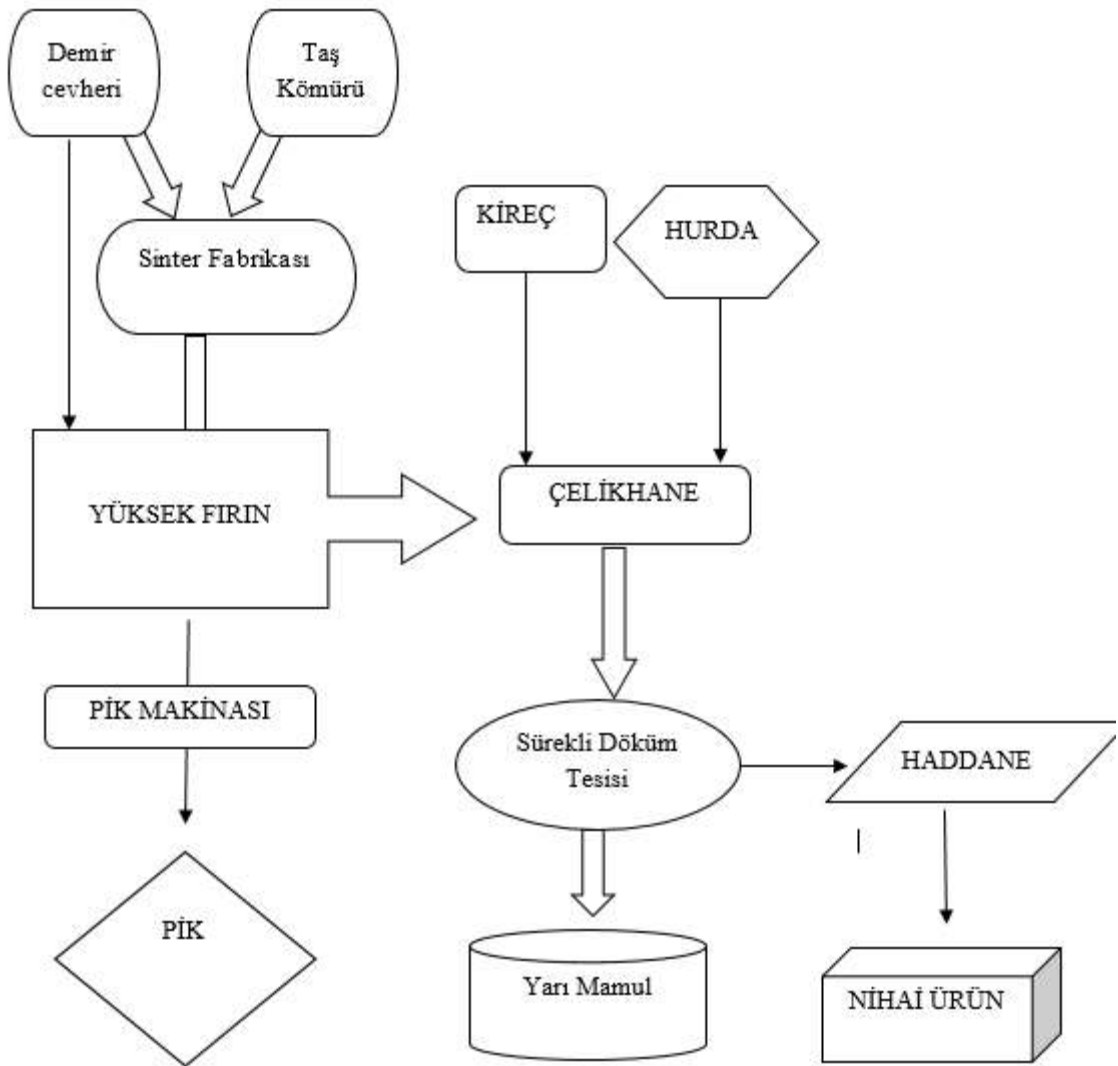
Kaynak: Dünya Çelik Birliği (WSA)-2020 Verileri Dikkate Alınarak Oluşturulmuştur.

Tablo 1'e göre 2019 yılı Dünya Çelik Birliği verilerine göre Çin'in BOF yöntemini en aktif kullanan ülke olmasına rağmen Orta Doğu bölgesinin daha çok elektrikli ark ocağı yöntemini benimsediği görülmektedir. Türkiye'de ise çelik üretiminin %32,2'si yüksek fırın teknolojisi ile üretilirken, %67,8'i elektrikli ark ocakları yöntemiyle üretilmiştir (WSA, 2020: 3-6).

2.3.1. Bazik Oksijen Fırını (BOF) Tesisler

Bazik oksijen fırınlı tesisler (BOF) dünyanın en çok tercih edilen üretim yönetimi olup, üretim için temel hammadde olarak demir cevheri kullanılmaktadır. Bu yöntemin kullanılmasında yüksek kapasitede ve hızlı bir şekilde çelik üretiminin yapılması etkin rol oynamaktadır. Türkiye Demir çelik sektöründe BOF tesislerinin EAO'ya oranla daha az olmasının temelinde, BOF tesislerinin kurulumunun EAO'ya oranla daha maliyetli ve birim miktar çelik üretiminde enerji tüketiminin daha fazla olması yatmaktadır (Yetişken vd., 2005: 490).

BOF tesislerinde üretilen çeliğin üretim aşamaları Şekil 5'de gösterilmektedir.

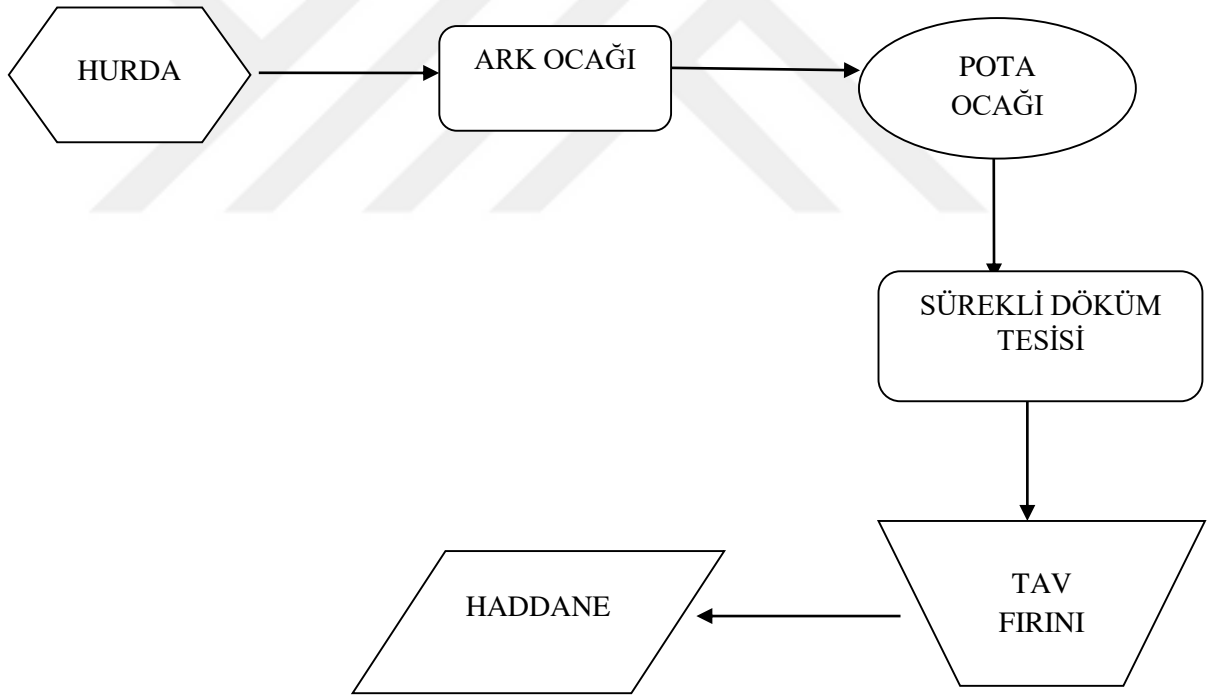
Kaynak: Demir Çelik Sektörü Raporu, 2020: 9.

Şekil 5. Demir-Çelik Sektöründe BOF Üretim Yöntemiyle Çelik Üretimi

2.3.2. Elektrik Ark Ocaklı (EAO) Tesisler

Maksimum çelik üretimi için minimum enerji tüketimini hedefleyen elektrikli ark ocağı yönteminde (EAO) hurdaların elektrikli ocaklarda ergitilmesi metoduyla çelik üretimi yapılır (Gökcecik ve Dulkadiroğlu, 2021: 3-4). Mini fabrika olarak da adlandırılan EAO'lar çelik üretiminde alternatif yöntemlerden biridir. EAO yönteminde, hammadde olarak kullanılan çelik hurdasının 4000 C'ye ulaşan elektrotların boşalmasıyla arkta oluşan ısınnın konveksiyon ve radyasyon ile transferinde çelik hurdasının eritilmesi sonucu çelik üretimi gerçekleşmektedir (Yetişken vd., 2005: 489-490).

Türkiye'de elektrikli ark ocağı ile çelik üretim yönteminin hızla yaygınlaşmasında, daha az teknoloji ile işgücü maliyetleri ve küçük ölçeklerde eritilen hurda çelik maliyetinin cevherden çelik üretimine oranla daha az maliyetli olmasından dolayıdır (Bıyık ve Özkale, 2017: 724). EAO tesislerinde üretilen çeliğin üretim aşamaları Şekil 6'da gösterilmektedir.

Kaynak: Demir Çelik Sektörü Raporu, 2020: 9.

Şekil 6. Demir- Çelik Sektöründe EAO Üretim Yöntemiyle Çelik Üretimi

EAO yöntemi, BOF yöntemine göre daha maliyetli olmasına rağmen daha kaliteli çelik üretimini gerçekleştirmektedir. EAO'larda yüksek sıcaklık elde edilmesine bağlı olarak metal katılaşması olmadan alaşım elementleri ilavesini mümkün kılan alaşımlı,

paslanmaz ve takım çeliklerin üretiminde kullanılan önemli bir yöntemdir. Paslanmaz, alaşımlı ve takım çeliklerin üretiminde kullanılmaktadır. EAO'lar kullanılarak yüksek sıcaklıklar elde edilir ve bu da metal katılaşması olmaksızın önemli miktarlarda alaşım elementleri ilavesini gerekli kılmaktadır (Taşdelen, 2018:4).

2.4. Demir elik rnlerinin Sınıflandırılması ve Kullanım Alanları

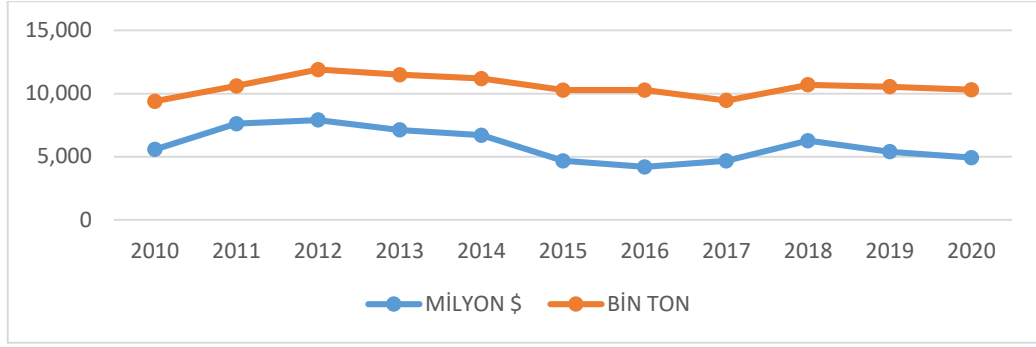
Demir elik sektöründe uzun mamuller, yassı mamuller ve vasıflı çelikler olmak üzere üç ana ürün olarak üretilmektedir. Uzun mamuller inşaat sektörü için girdi sağlarken, önemli sanayi sektörlerinde ise yassı elik ve vasıflı elik kullanılmaktadır (Toraman, 2008: 46).

2.4.1. Uzun Mamuller

Uzunluğu en az 3 metre olan ve hurda metalden üretilen çeliklerdir. Eritilen sıvı haldeki elik kare ve dikdörtgenler prizması şeklindeki kalıplara dökülerek oluşan kütükler ihtiyaa göre yeniden ısıtılarak şekillendirilir (ztrk, 2014:12).

Ülkemizde elik ürünleri üretiminin büyük bölümü uzun mamul üretimine dayanmaktadır. elik İhracatçıları Birliği (İB)'nin 2020 yılı istatistiklerinde ürün grubuna göre Türkiye elik ihracatının %51'ni uzun mamuller oluşurmaktadır (<https://www.cib.org.tr>, Erişim Tarihi: 05.05.2021). Genellikle inşaat ve tarım sektöründe değerlendirilen uzun mamullerin üretiminin büyük bölümü tüketiminden fazla olmasından dolayı i piyasadan tedarik edilmektedir (www.tksb.com.tr, Erişim Tarihi: 20.06.2021).

Türkiye demir elik sektörü üretim ve ihracat kapasitesinin büyük bölümünü uzun mamuller oluşurmaktadır. 2010-2020 yılları arasındaki uzun mamul ihracatının yıllara göre ihracat değerlerinin dağılımı ve yıllara göre yüzdelik değişimleri aşağıda Grafik 2 ve Tablo 2'de gösterilmiştir.

Kaynak: Dünya Çelik Birliği (WSA)-2020 Verileri Dikkate Alınarak Oluşturulmuştur.

Grafik 2. 2010- 2020 Türkiye’de Nihai Uzun Mamullerin Yıllara Göre Dağılımı

Aşağıda gösterilen Tablo 2’deki veriler incelendiğinde şu sonuçlar elde edilmiştir:

2010-2012 yılları arasında uzun çelik mamullerinin ihracatının arttığı görülmektedir. 2011 yılında 2010 yılına oranla miktar olarak %13’lük bir artış yaşanarak 10,611 milyon ton, ihracat değeri olarak ise %36,5 oranında büyük bir artış görülüp 7,613 milyar \$ ihracat yapılmıştır. 2012 yılında ise miktar olarak %12,2’lik artışa rağmen, ihracat değeri olarak %3,9 gibi bir artışla 7,911 milyar \$’lık ihracat yapılmıştır. 2012 yılından sonra 2017 yılına kadar sürekli azalan trend de olup, 2015 yılında miktar olarak %8,2’lik düşüşle 10,272 milyon ton ihracat yapılmıştır. İhracat değeri olarak 2014 yılına oranla %30,3 düşüş yaşanarak 4,673 milyar \$’lık ihracat yapılmıştır. 2017 yılından itibaren uzun çelik mamullerinin ihracatı toparlanıp miktar olarak %8 oranında düşüşe rağmen, ihracat değeri olarak %11,5’lik artışla 4,674 milyar \$’lık ihracat yapılmıştır. 2018’de ise hem ihracat değeri hem de miktar olarak büyük bir artış yaşanmıştır. 2018’de 2017’ye oranla miktar olarak %13,1 artışla 10,696 milyon ton ve ihracat değeri olarak ise %34,2’lik artışla 6,272 milyar \$ ihracat yapılmıştır. 2018-2020 yılları arasında uzun çelik mamullerinin ihracatında miktar ve değer açısından düşüş yaşanarak, miktar olarak 10 milyon ton bandında kalırken, ülkeye sağladığı değer açısından 5 milyar düzeylerinde ihracat yapılmıştır.

Tablo 2. 2010- 2020 Türkiye’de Nihai Uzun Mamullerin Yıllara Göre Dağılımı

YILLAR	MİLYON \$	% Değişim	BİN TON	% Değişim
2010	5.576		9.390	
2011	7.613	36,5%	10.611	13,0%
2012	7.911	3,9%	11.904	12,2%
2013	7.122	-10,0%	11.499	-3,4%
2014	6.702	-5,9%	11.189	-2,7%
2015	4.673	-30,3%	10.272	-8,2%
2016	4.192	-10,3%	10.273	0,0%
2017	4.674	11,5%	9.456	-8,0%
2018	6.272	34,2%	10.696	13,1%
2019	5.396	-14,0%	10.544	-1,4%
2020	4.923	-8,8%	10.303	-2,3%

Kaynak: Dünya Çelik Birliği (WSA)-2020 Verileri Dikkate Alınarak Oluşturulmuştur.

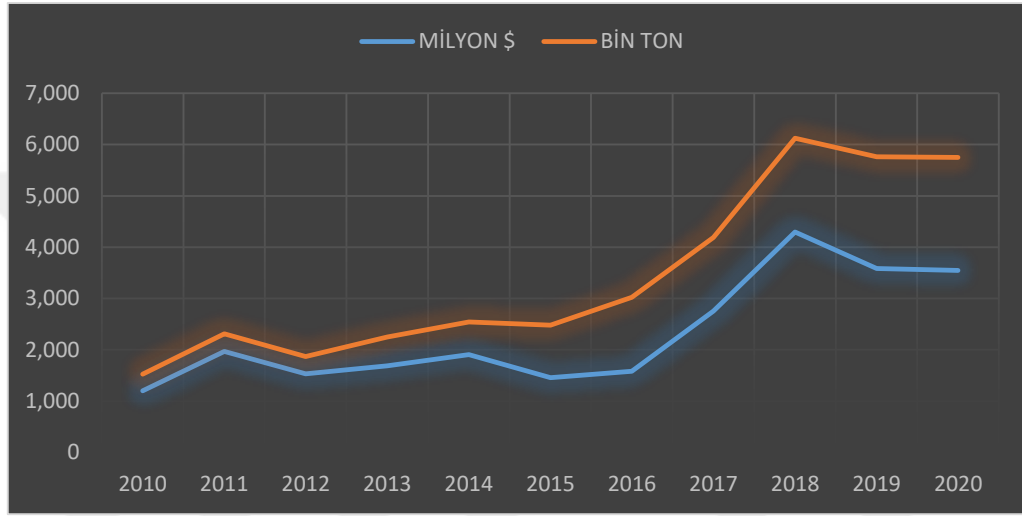
2.4.2. Yassı Mamuller

Yatırım ve dayanıklı tüketim malları endüstrisinin ana girdisi olan yassı mamuller, levha, sıcak haddelenmiş mamuller, soğuk haddelenmiş mamuller ve teneke olmak üzere dört gruba ayrılır (Selanik, 2004: 54). Yassı ürünler, slab olarak adlandırılan yarı mamul çeliklerin haddelenmesi ile elde edilen sac ve levhalardır. Üretim aşamalarına göre sıcak sac, soğuk sac ve kaplamalı sac olmak üzere üçe ayrılır (<https://www.arkoncelik.com.tr>, Erişim Tarihi: 29.04.2021).

Yassı çelik mamulleri dayanıklı ve tüketim mallarının temel girdisi olmasından dolayı, ülkelerin gelişmişlik ve refah düzeyini yassı çelik tüketimi doğrudan etkilemektedir (Elgin, 2016: 4). Gelişmiş ülkelerde uzun-yassı ürün dengesi %60-%40 arasında gerçekleşirken, ülkemizde ise geçmişte yanlış uygulanan politika ve teşviklerden ötürü yapısal dengesizlik söz konusudur. İlk kurulum maliyetinin düşük olması, uzun yassı ürün arasındaki arz talep dengesi düşünülmeden sektöre verilen teşvikler yassı ürün üreten tesislerin daha az kurulmasına neden olmuş, öyle ki bu oran 2005 yılında %85-%15 düzeylerindedir. Ülkemizdeki bu dengesiz üretimden ötürü uzun mamul ihracatı zorunlu hale gelirken, katma değeri daha yüksek olan beyaz eşya, otomotiv gibi sektörlerde kullanılan yassı ürünler ülke iç piyasasında karşılanamadığı için bu ürünlerin ithal edilmesi yoluna gidilmiştir. 2018 yılı uzun- yassı ürün dengesi %66- %34 oranlarında olup, yassı ürün üretim oranı ve miktarı yükseltilmesine rağmen ihtiyacı

karşılacak düzeylerde değildir (Köybaşı, 2019: 42). Ayrıca 2020 yılı ÇİB istatistiklerinde Türkiye çelik ihracatının ürün grubuna göre %28'ini yassı mamuller oluşturmaktadır (<https://www.cib.org.tr>, Erişim Tarihi: 05.05.2021).

Türkiye'deki yassı mamul ihracatının 2010-2020 yılları arasındaki ihracat değerlerinin dağılımı ve yıllara göre yüzdelik değişimleri Tablo 3 ve Grafik 3'de gösterilmiştir. 2010-2020 yılları arasındaki yassı mamul ihracatının yıllara göre ihracat değerlerinin dağılımı ve tablodaki değerler Grafik 3'de gösterilmiştir.

Kaynak: Dünya Çelik Birliği (WSA)-2020 Verileri Dikkate Alınarak Oluşturulmuştur.

Grafik 3. 2010- 2020 Türkiye’de Nihai Uzun Mamullerin Yıllara Göre Dağılımı

Tablo 3’e göre 2010-2016 yılları arasında ihracat değerleri dalgalı trendde olmasına karşın 2016-2018 yılları arasında demir çelik yassı ürün ihracatında büyük oranda toparlanma yaşandığı 2019-2020 yılları arasında ise düşüş trendine geçtiği görülmektedir. 2011 yılında Türkiye yassı ürün ihracatında pozitif yönde büyük bir ivme kazanarak 2010 yılına oranla miktar olarak %51,5 oranında bir artışla 2,31 milyon ton, ihracat değeri olarak da %63,9’luk artışla 1,968 milyar \$’lık yassı ürün ihracatı yapılmıştır. 2012 yılında ise yassı ürün ihracatı düşüş trendine girerek 2011 yılına oranla miktar olarak %19,3 ve ihracat değeri olarak %22,3 azalışla 1,530 milyar \$’lık yassı ürün ihracatı yapılmıştır. 2013 ve 2014 yıllarında yassı ürün ihracatında miktar ve değer olarak pozitif yönde artış olduğu görülmektedir. 2015 yılında miktar olarak %2,5 gibi düşüş görülmesine rağmen ihracat değeri olarak %23,4 oranında büyük düşüş görülmüştür. 2016 yılından itibaren yassı ürün ihracatındaki değerler yukarı yönlü artış yaşanarak 2017 yılında %74,1’lik artışla 2,756 milyar \$, 2018 yılında ise 2017 yılına oranla %55,8’lik

artışla 4,293 milyar \$ yassı ürün ihracatı yapılmıştır. 2019 yılından itibaren yassı ürün ihracatı miktar ve değer olarak düşüş evresine girerek, bir önceki yıla oranla %16,5'lik düşüşle 3,586 milyar \$, 2020 yılında ise 3,546 milyar \$ yassı ürün ihracatı yapılmıştır.

Tablo 3. 2010- 2020 Türkiye’de Nihai Yassı Mamullerin Yıllara Göre Dağılımı

YILLAR	MİLYON \$	% DEĞİŞİM	BİN TON	% DEĞİŞİM
2010	1.201		1.525	
2011	1.968	63,9%	2.310	51,5%
2012	1.530	-22,3%	1.865	-19,3%
2013	1.686	10,2%	2.250	20,6%
2014	1.905	13,0%	2.542	13,0%
2015	1.459	-23,4%	2.479	-2,5%
2016	1.583	8,5%	3.025	22,0%
2017	2.756	74,1%	4.189	38,5%
2018	4.293	55,8%	6.122	46,1%
2019	3.586	-16,5%	5.764	-5,8%
2020	3.546	-1,1%	5.748	-0,3%

Kaynak: Dünya Çelik Birliği (WSA)-2020 Verileri Dikkate Alınarak Oluşturulmuştur.

2.4.3. Vasıflı Çelik

Vasıflı çelik, üretimin son basamağında tüm kontrol, muayene ve onarım işlemleri yapılmak koşuluyla, kimyasal, metalürjik, mekanik ve fiziksel özellikler sağlanarak güvence altına alınarak bu özellikleri garanti altına alan, orta ve yüksek alaşımlı çelik mamulleridir. Teknoloji ve tasarımın ön planda olduğu çağımızda vasıflı çelik kullanımının makine sanayisinde dayanıklılık ve kullanıma elverişlilik hususundaki katkılarıyla kullanımı zorunlu bir duruma gelmiştir (Çivi ve Erçay, 2020: 1177- 1178).

Türkiye’de vasıflı çelik üretimi ağırlıklı olarak otomotiv ve makine sanayisinin ihtiyaçlarını tedarik etmeye yöneliktir. Vasıflı çelikler, otomotiv ve otomotiv yan sanayisi, savunma, makine ve yay imalat sanayisinde kullanılan ısıya dayanıklı, paslanmaz ve özel yapı çeliklerinden oluşan orta ve yüksek alaşımlı çeliklerdir (Atgür, 2006: 6). Türkiye’de ilk defa vasıflı çelik üretimi 1974’de Asil Çelik tarafından Bursa’da faaliyete başlayarak otomotiv sanayisinin hammadde ihtiyacının karşılanmasında önemli etkisi olmuştur (Öztürk, 2014: 14-15).

Ham çeliğe karbon ve kullanılacağı alana göre gerekli malzemelerin eklenmesiyle vasıflı çelik üretimi yapılmaktadır. Vasıflı çelikler özellikle savunma, otomotiv ve enerji sektöründe kullanılırken uçak, gemi, denizaltı ve sağlık makineleri üretiminde de kullanılmaktadır (<https://www.ekoldemir.com>, Erişim Tarihi: 30.05.2021). Ülkelerin gelişmişlik düzeyi ölçütü olarak ilk zamanlar ham çelik tüketimi baz alınmasına rağmen son yıllarda kişi başına düşen vasıflı çelik tüketimi olarak güncellenmiştir (Yaşar, 2009: 44).

Katma değeri yüksek olan yassı ürünlerin ve vasıflı çelikler entegre tesislerinde üretilirken uzun mamüller ise EAO tesislerinin yoğunlukta olduğu tesislerde üretilmektedir. Yani entegre tesislerinin yoğunlukta olduğu ülkeler yassı ve vasıflı çelik ihracatçısıyken, EAO tesislerinin yoğunlukta olduğu ülkeler ise söz konusu ürünlerin ithalatçısı durumundadır (Ersöz, vd., 2015: 79-81).

2.5. Demir Çelik Sektörü Hammaddeleri

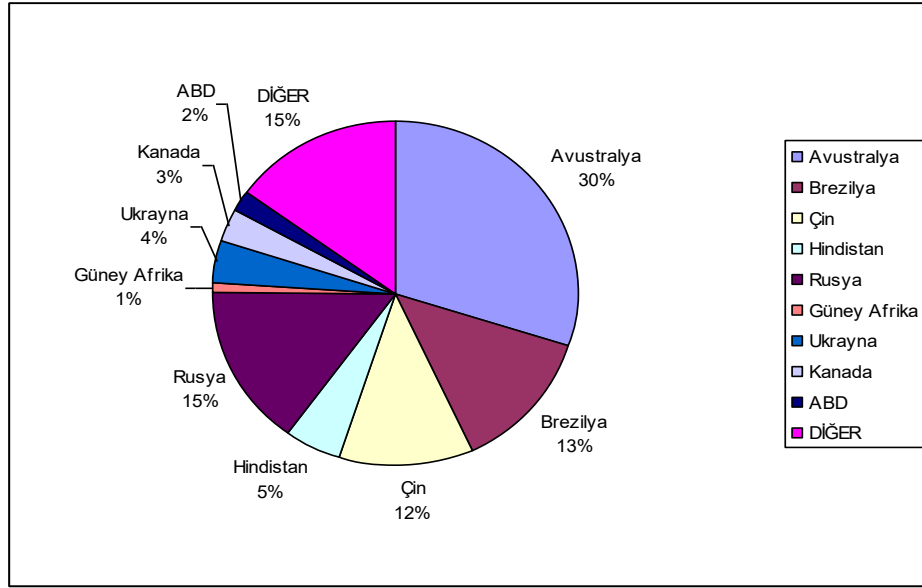
Demir çelik sektöründe üretim aşamalı ve karmaşık yapıda olmasından dolayı ülkeler uluslararası ticarete bağımlı haldedir. Ülkeler, üretim için gerekli bütün hammaddeler konusunda yetersiz olduğundan, çelik sektöründeki sorunlardan biri de hammadde tedariğidir (Demir Çelik Çalışma Raporu, 2014: 18-20).

Demir çelik sektöründe hurda çelik ve demir cevheri, çelik üretimi için hammadde olarak kullanılmaktadır (Subaşı ve Çullu, 2006: 622). Ayrıca demir cevherinin indirgenmesinde kok kömürü ve kireçtaşından da yararlanılmaktadır (<https://kalitelicelikciler.tr>, Erişim Tarihi: 30.05.2021).

2018 yılı itibariyle 51,8 milyon ton ham çelik üretiminin 39,4 milyon tonu hurdadan üretim yapan EAO tesisleri tarafından 12,4 milyon tonu demir cevherinden üretim yapan yüksek fırınlı BOF tesisleri tarafından karşılanmaktadır (Demir Çelik Sektörü Raporu 2019, 2019: 6).

2.5.1. Demir Cevheri

Demir cevheri rezervi dünya geneline yayılmasına rağmen 2017 Dünya demir rezervi verilerine göre 170 Milyar ton olan demir rezervinin %80'inden fazlası Avustralya, Brezilya, Çin, Rusya, Hindistan, Ukrayna, Kanada ve ABD gibi ülkelerde bulunmaktadır (Tuncel vd., 2017: 12).

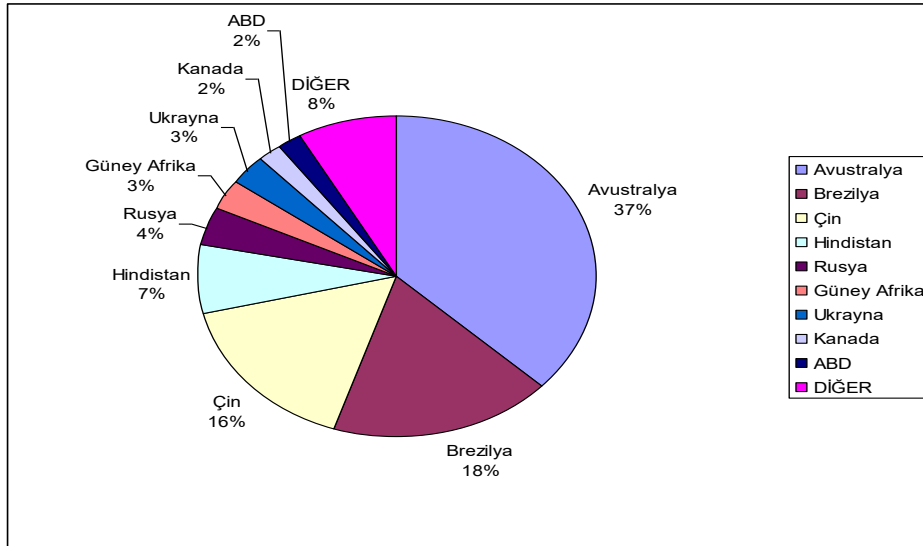

Kaynak: Tuncel vd., 2017: 12.

Grafik 4. Dünya Demir Rezervinin Dağılımı

Dünyadaki en büyük demir rezervi yukarıda Grafik 4'te de görüleceği üzere Avustralya'da bulunmakta olup bunu sırasıyla Rusya, Brezilya, Çin, Hindistan, Ukrayna, Kanada, ABD ve Güney Afrika ülkeleri takip etmektedir. Demir cevherinin dünyadaki %15'lik kısmı ise diğer ülkelerin sınırları içerisinde.

Aşağıda Grafik 5'te Dünya'daki demir üretimi yapan ülkelerin dağılımı gösterilmektedir.

Kaynak: Tuncel vd., 2017: 12.

Grafik 5. Dünya Demir Üretiminin Dağılımı

Yukarıdaki grafikler incelendiğinde Dünya'daki en büyük demir rezervlerine sahip olan ülkelerin aynı zamanda en önemli demir üretici ülkeler pozisyonunda olduğu görülmektedir. En büyük demir üretimi yapan başta Avustralya olup, bunu sırasıyla Brezilya, Çin, Hindistan, Rusya, Güney Afrika, Ukrayna, Kanada ve ABD takip etmektedir. %8'lik demir cevherinden demir üretimi de diğer ülkeler tarafından yapılmaktadır. Ayrıca Avustralya en büyük demir ihracatçı ülkesi olup sırasıyla Brezilya, Ukrayna, Güney Afrika ve Kanada başlıca ihracatçı ülkeler olmasına karşın Çin, Japonya, Güney Kore ve AB ülkeleri önemli ithalatçı ülkeler arasında yer almaktadır.

Ülkemiz demir çelik entegre tesislerinde hammadde olarak kullanılan demir cevheri rezervi hususunda zengin bir ülke olmayıp, Divriği, Kayseri ve Bingöl civarında demir cevheri yatakları yoğunlaşmıştır. Türkiye çelik üretimi için yılda 18 milyon ton demir cevherine ihtiyaç duymakta olup, demir cevherinin %60'ını ithalat yolu ile tedarik etmektedir. Demir cevheri ithalatının büyük bölümü de Brezilya, İsveç, Rusya ve Ukrayna'dan karşılanmaktadır (Avcıoğlu vd., 2018: 18). 2018 yılı itibariyle 51,8 milyon ton ham çelik üretiminin 12,4 milyon tonu demir cevherinden üretim yapan yüksek fırınlı bazik oksijen fırınlı (BOF) tesisler tarafından karşılanmaktadır (Demir çelik sektörü raporu 2019: 6).

2.5.2. Hurda Çelik

2018 yılı itibariyle 51,8 milyon ton ham çelik üretiminin 39,4 milyon tonu hurdadan üretim yapan Elektrik Ark Ocaklı tesisler tarafından karşılanmaktadır (Demir çelik sektörü raporu 2019: 6). Ülkemizde uzak doğu ülkelerine ihraç edilmesi amacıyla kurulan EAO'da hammadde olarak kullanılan hurda çelik yurt içinden yeterli miktarda tedarik edilemediğinden dolayı ithalat yoluyla karşılanmaktadır. Hatta Türkiye dünyada hurda ithalatçısı ülkeler arasında ilk sıradadır (Tekin, 2007: 79).

Elektrikli ark fırınlarının üst kapağından metal vinç yardımıyla doldurulan soğuk hurda demirlerin kapağın kapatılmasıyla kapakta bulunan üç elektrotun ısı yaymasıyla ergitme işlemi başlatılmaktadır. Bu işlemden sonra fırına oksijen verilerek saf çelik oluşturulabilirken, çeşitli kimyasal ve alaşım elementleri kullanılarak da istenilen kalitede çelik üretilebilir (Öztürk, 2014:7).

Demir çelik sektörü, hurda çelik ithalatının azaltılarak hurda toplama faaliyetinin artırılması için Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın hurda toplanmasına ilişkin mevzuatın kolaylaştırılarak kısıtlamaların makul seviyeye getirilmesi için girişimlerde

bulunmaktadır. Hurda çeliğe olan ihtiyacın yurtiçinden karşılanması amacıyla devlet tarafından sağlanan teşvikler sayesinde yurtiçi hurda çelik tedariki artma eğilimindedir (<http://celik.org.tr>, Erişim Tarihi: 15.06.2021).

2.5.3. Kömür

Kömür, demir cevherinden oksijenin uzaklaştırılması (indirgenmesi) için gerekli ısı ve karbonu sağlayan önemli bir hammaddestir. Dünya’da üretilen kömürün büyük bölümü elektrik enerjisi üretimi için kullanılmasına rağmen %13’lük kısmı ise demir çelik sektöründe kullanılmaktadır (Erdemir Gerçeği Oda Raporu, 2006: 10-13). Önemli kömür rezervi olan ülkelerin başında ABD olmak üzere Rusya, Çin, Avustralya, Hindistan ve Almanya gelmektedir. Lojistik ve sabit maliyetler göz önüne alındığında dünya kömür ticaretinin çok büyük bölümünü taş kömürü oluşturmaktadır. Kömür ihracatçısı olan ülkelerin başında Endonezya olmak üzere Avustralya, Rusya, Kolombiya, ABD, Güney Afrika olarak sıralanırken Çin, Hindistan, Japonya, Güney Kore, Türkiye, Malezya ve Hollanda büyük kömür ithalatçısı ülkelerdir. Ülkemiz dünya kömür kaynağının %2,1’ini bulundurmaktadır. En önemli taş kömürü yatakları Zonguldak ve çevresinde bulunmaktadır. Ülkemizde gerekli yatırımların zamanında yapılmamasından kaynaklı olarak, 2018 TÜİK verilerine göre 2017 kömür ithalatı için başta Kolombiya olmak üzere Rusya, ABD, Güney Afrika, Avustralya ve Kanada’dan 4,13 milyar \$’a yakın ithalat yapılmıştır (Kömür ve Enerji Raporu, 2020: 6-18).

2.6. Demir Çelik Sektörünün Dünya Ekonomisindeki Yeri

Çelik endüstrisi, brüt olarak beş yüz milyar dolar katma değere sahip olan, altı milyondan fazla çalışanı ile küresel GSYH’nın (Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla) %0,7’sine etki eden bir sektördür. Bu sektörün ülkelerin gelişmişliklerinde ölçüt olarak gösterilmesi, endüstriye verdiği katkı göz önünde bulundurularak toplum ve ekonomi üzerindeki etkisine dayanmaktadır (Özkan, 2019: 19). Demir çelik sektörünü sadece ekonomik şartlar ve durumlar değil, ülkeleri sosyal ve toplumsal olarak etkileyen salgın, doğal afet gibi olağanüstü durumlar da olumsuz etkilemektedir.

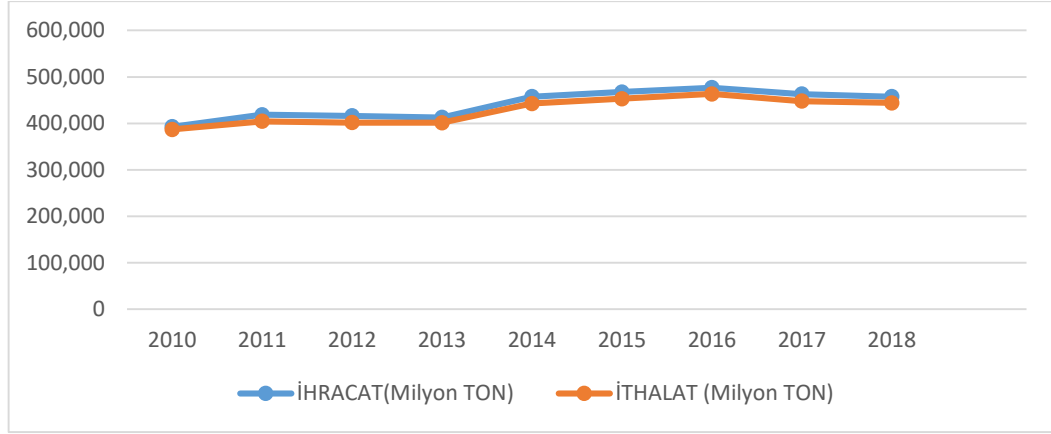
Aşağıdaki Tablo 4’de ve Grafik 6’da görüldüğü üzere 2010-2018 yılları arasında ihracat ve ithalat miktarının birbirine paralel olarak artış ve azalış eğiliminde olduğu ve ihracat ve ithalat değerlerinin birbirleriyle ilişkili olduğu görülmektedir.

Tablo 4. 2010- 2018 Dünya Yarı Mamul ve Mamul Çelik Ürünleri İhracatı ve İthalatı

YILLAR	İHRACAT(MilyonTON)	% Değişim	İTHALAT (MilyonTON)	%Değişim
2010	392.725		386.747	
2011	418.663	6,6%	404.329	4,5%
2012	416.162	-0,6%	401.851	-0,6%
2013	412.732	-0,8%	401.423	-0,1%
2014	457.513	10,8%	442.704	10,3%
2015	467.441	2,2%	452.996	2,3%
2016	476.792	2,0%	463.342	2,3%
2017	462.893	-2,9%	447.702	-3,4%
2018	457.596	-1,1%	444.210	-0,8%

Kaynak: Dünya Çelik Birliği (WSA)-2020 Verileri Dikkate Alınarak Oluşturulmuştur.

Tablo 4'e göre 2010-2011 yılları arasında ihracat miktarının % 6,6 arttığı görülürken ithalatın da %4,5 olarak arttığı görülmüştür. 2012-2013 yıllarında ihracat ve ithalat değerlerinde düşüşler yaşanmasına rağmen, 2014 yılından itibaren ihracat ve ithalat değerlerinde %10 oranında artış yaşanmıştır. 2015-2016 yıllarında, Dünya yarı mamul ve mamul çelik ürünleri ihracatı ve ithalatında %2-%3 arasında değişimler olduğu görülmektedir. 2017 yılından itibaren Dünya yarı mamul ve mamul çelik ürünleri ihracatı ve ithalatı düşüş trendine geçerek 2017 yılında 2016 yılına oranla ihracatta %2,9 ve ithalatta ise %3,4 oranında düşüş yaşanmış olup, 2018 yılında ise düşüş devam ederek ihracatta %1,1 ve ithalatta ise %0,8 oranında düşüş yaşanmıştır.

Kaynak: Dünya Çelik Birliği (WSA)-2020 Verileri Dikkate Alınarak Oluşturulmuştur.

Grafik 6. 2010- 2018 Dünya Yarı Mamul ve Mamul Çelik Ürünleri İhracatı ve İthalatı

2010-2019 yılları arasında kişi başına düşen ham çelik ve işlenmiş çelik miktarının yıllara göre dağılımı ve yüzdelik değişimleri Tablo 5’de ve Grafik 7’de gösterilmiştir.

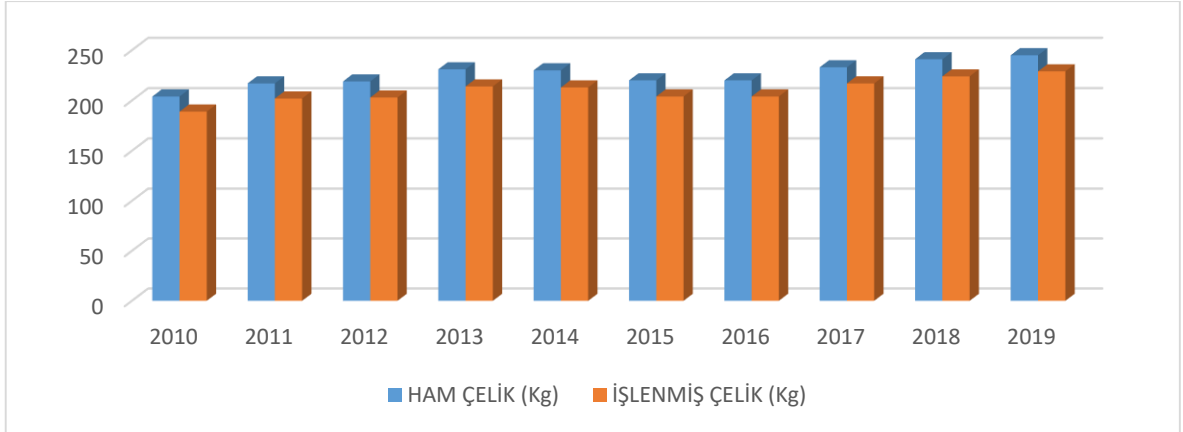
Tablo 5. 2010- 2019 Dünya’da Kişi Başına Düşen Ham Çelik ve İşlenmiş Çelik Miktarı

YILLAR	HAM ÇELİK (Kg)	%lik Değişim	İŞLENMİŞ ÇELİK (Kg)	%lik Değişim
2010	204		189	
2011	217	6,4%	202	6,9%
2012	219	0,9%	203	0,5%
2013	231	5,5%	214	5,4%
2014	230	-0,4%	213	-0,5%
2015	220	-4,3%	204	-4,2%
2016	220	0,0%	204	0,0%
2017	233	5,9%	217	6,4%
2018	241	3,4%	224	3,2%
2019	245	1,7%	229	2,2%

Kaynak: Dünya Çelik Birliği (WSA)-2020 Verileri Dikkate Alınarak Oluşturulmuştur.

Tablo 5’e göre 2010-2011 yılları arasında ihracat miktarının % 6,6 oranında arttığı, ithalatın da %4,5 oranında arttığı görülmüştür. 2012-2013 yıllarında ihracat ve ithalat değerlerinde düşüşler yaşanmasına rağmen, 2014 yılından itibaren ihracat ve ithalat değerlerinde %10 oranında artış yaşanmıştır. 2015-2016 yıllarında, Dünya yarı mamul ve mamul çelik ürünleri ihracatı ve ithalatında %2-%3 arasında değişimler olduğu

görülmektedir. 2017 yılından itibaren Dünya yarı mamul ve mamul çelik ürünleri ihracatı ve ithalatı düşüş trendine geçerek 2017 yılında 2016 yılına oranla ihracatta %2,9 ve ithalatta ise %3,4 oranında düşüş yaşanmış olup, 2018 yılında ise düşüş devam ederek ihracatta %1,1 ve ithalatta ise %0,8 oranında düşüş yaşanmıştır.

Kaynak: Dünya Çelik Birliği (WSA)-2020 Verileri Dikkate Alınarak Oluşturulmuştur.

Grafik 7. 2010-2019 Dünya'da Kişi Başına Düşen Ham Çelik ve İşlenmiş Çelik Miktarı

Aşağıdaki tablolarda ise 2018-2020 yılları arasında çelik üretimi, tüketimi, ihracatı ve ithalatı yapan ülkelerin dağılımı verilmiştir.

Tablo 6. 2018- 2020 Yılları Dünya Ham Çelik Üretimi

	Ham Çelik Üretimi (MİLYON TON)				
	2018	2019	2020	2019/2020 Yüzde Değişimi	2020 PAY
Çin	920	1001	1053	5,20%	56,50%
Hindistan	109	111	100	10,60%	5,30%
Japonya	104	99	83	16,20%	4,50%
Rusya	72	72	73	2,60%	3,90%
ABD	87	88	73	17,20%	3,90%
Güney Kore	73	71	67	6%	3,60%
Türkiye	37	34	36	6%	1,90%
Almanya	42	40	36	10%	1,90%
Brezilya	35	33	31	4,90%	1,70%
İran	25	26	29	13,40%	1,60%
DİĞERLERİ	309	306	284	7,30%	15,20%
DÜNYA	1814	1880	1864	0,90%	100%

Kaynak: Çelik İhracatçıları Birliği 2020 Çalışma Raporu, 2020: 22.

2020 yılı Covid-19 salgınıyla küresel ekonomiyle beraber demir çelik sektörü de olumsuz yönde etkilenmiştir. 2020 ticaret politikası önlemleri, gelişmekte olan ülkeler için önemli bir risk faktörü olduğundan küresel anlamda rekabet ortamının kızılaşmasıyla yeni pazarlara yönelim artmıştır. 2020 yılı Dünya ham çelik üretimi 2019 yılına oranla %0,9 azalarak 1,864 milyar ton olmuştur. 2020 yılında Çin, Rusya, Türkiye ve İran dışındaki ülkelerde ham çelik üretim miktarı önceki yıllara oranla düşmüştür.

Tablo 7. 2018- 2020 Yılları Dünya Çelik Tüketimi

	Çelik Tüketimi (MİLYON TON)				
	2018	2019	2020	2019/2020 Yüzde Değişimi	2020 PAY
Çin	835	908	980	8%	56,80%
ABD	100	98	82	15,80%	4,80%
Hindistan	97	103	82	20,20%	4,70%
Japonya	65	63	51	19,60%	2,90%
Güney Kore	54	53	49	8,20%	2,80%
Rusya	41	44	40	8,50%	2,30%
Almanya	40	35	30	15,30%	1,70%
Türkiye	31	26	29	10%	1,70%
Meksika	26	25	21	13,40%	1,20%
İtalya	26	25	20	21,50%	1,10%
DİĞERLERİ	395	388	342	11,90%	19,80%
DÜNYA	1709	1767	1725	2,40%	100%

Kaynak: Çelik İhracatçıları Birliği 2020 Çalışma Raporu, 2020: 22

2020’de dünya nihai çelik tüketimi de Korona virüs salgının etkisiyle ciddi bir düşüş yaşamış ve %2,4 oranında azalarak 1,73 milyar ton olarak gerçekleşmiştir. 2020 yılı çelik tüketiminde dünya geneli %13,3 oranında düşüş yaşanırken, dünya çelik tüketiminde %56,8 paya sahip Çin’de %8’lik ve Türkiye’ de %10’luk bir artış görülmüştür.

Tablo 8. 2018- 2020 Yılları Dünya Çelik İhracatı

	Çelik İhracatı (MİLYON TON)				
	2018	2019	2020	2019/2020 Yüzde Değişimi	2019 PAY
Çin	84	80		-	15,50%
Rusya	43	38	37	2,90%	7,40%
Japonya	36	34	32	4,90%	6,50%
Güney Kore	31	31	30	5%	6%
Almanya	30	28	25	11,30%	5,50%
Türkiye	21	21	20	3,80%	4,10%
Ukrayna	18	18	18	2,70%	3,50%
İtalya	20	20	17	12,40%	3,80%
Belçika	20	19	16	15,30%	3,60%
Brezilya	16	16	14	8,20%	3%
DİĞERLERİ	190	212	-	-	40,90%
DÜNYA	511	517	-	-	100%

Kaynak: Çelik İhracatçıları Birliği 2020 Çalışma Raporu, 2020: 23

2019 yılı verilerine göre dünya genelinde Çin %15,5'lik oranla en büyük paya sahip olurken, 2020 yılı verisi belli olmayan ülkelerin olmasından ötürü demir çelik ihracatında Çin'de dâhil tüm ülkelerin ihracatında düşüşler olmuştur. 2020 yılı demir çelik sektöründe en fazla olumsuz etkilenen ülkeler arasında oransal olarak %15,3 azalmayla Belçika ilk sırada iken, tonaj miktarı olarak da 3,2 milyon ton azalmayla 25,2 milyon ton ihracat yapan Almanya gelmektedir. 2020 yılı Covid-19 pandemi sürecinde çelik ihracatı hususunda en az etkilenen ülke %2,9 oranda azalmayla 37,4 milyon ton ihracat yapan Rusya'dır.

Tablo 9. 2018- 2020 Yılları Dünya Çelik İthalatı

	Çelik İthalatı (MİLYON TON)				
	2018	2019	2020	2019/2020 Yüzde Değişimi	2019 PAY
ABD	46	40	32	18,60%	7,70%
Almanya	33	29	24	17%	5,60%
İtalya	24	24	19	21,10%	4,60%
Çin	15	18	-	-	3,60%
Güney Kore	17	18	14	26,50%	3,60%
Tayland	16	17	14	17,30%	3,30%
Fransa	18	17	14	16,80%	3,30%
Belçika	17	15	13	14,10%	2,90%
Türkiye	16	14	14	3,40%	2,80%
Meksika	14	10	-	-	2%
DİĞERLERİ	296	296	-	-	57,20%
DÜNYA	511	517	-	-	100%

Kaynak: Çelik İhracatçıları Birliği 2020 Çalışma Raporu, 2020: 23.

Dünya çelik ihracatı, ithalata bağlı ikame yoluyla gerçekleşmesinden ötürü ihracatın azalması ithalatın azalmasıyla doğru orantılıdır. 2020 yılı azalan çelik ithalatından oransal olarak en fazla %26,5 ile Güney Kore yer alırken tonaj miktarı olarak 8 milyon ton 32 milyon ton civarında ithalat yapmıştır. Türkiye 2020 yılı pandemi sürecinde çelik ithalatı miktarını bir önceki yıla oranla %3,40 oranında yaklaşık 500.000 ton daha arttırarak 14,8 milyon ton çelik ithalatı yapmıştır.

Yukarıdaki tablolar incelendiğinde 2020 yılında dünya genelinde yaşanan Covid-19 salgınıyla küresel ekonomide yaşanan durağanlık çelik sektörünü de olumsuz yönde etkilemiştir. Yaşanan pandemi sürecinde çelik sektöründe doğru politikalar izleyen, alternatif pazarlara yönelen ülkeler bu zorlu süreci daha az küçülmeyle hatta büyüyerek atlatmaya çalışmıştır.

Demir çelik sektörünün küçülmesinin önlenmesi için yeni çelik projeleriyle sektör canlı tutulmaya çalışılmaktadır. Dünya genelinde 110 yeni çelik üretim projelerinin %82,7'sine karşılık gelen kısmı 91 yerli çelik üreticisi projeleri, %7,3'üne karşılık gelen 8 sınır ötesi yatırım projeleri ve %10'na karşılık gelen 11 ortak girişimci projeleri bulunmaktadır (OECD, 2020: 19).

Küresel çelik üretim kapasitesi 2018 yılına göre %1,5 artmıştır. Dünya genelinde yaşanan Covid-19 salgını yüzünden kapanma olmaması durumunda dünya genelinde

planlanan ve devam eden projelerin gerçekleştirilmesiyle 2020-2022 yılları arasında %2-3 oranında artışların gerçekleşmesi düşünülmektedir (OECD, 2020: 6).

2.7. Türk Demir Çelik Sektörü ve Tarihsel Süreci

Demir çelik sektörü, ülkelerin kalkınmasında birçok sektöre doğrudan ya da dolaylı olarak katkı sağlamaktadır (I. Sanayi Şûrası Demir Çelik Raporu, 1987: 5). Ayrıca küresel ekonomide rekabet ortamının yüksek olduğu sektörlerden biridir. Rekabet ortamında başarılı olmak isteyen işletmeler bir taraftan ürün maliyetlerini azaltırken diğer taraftan da müşteri talepleri ve beklentilerini karşılamalı ve ürün kalitesini yükseltecek tedbirler almalıdır (Ülengin vd., 2011: 4).

Türk demir çelik sektörünün son yirmi yılında küresel çapta rekabet gücünün artması üretim kapasitesini de doğrudan etkilemiştir (Bıyık ve Özkale, 2019: 84). Demir çelik firmalarımız her geçen gün kalite ve üretim miktarı açısından dünya çapında büyümektedir. Bu duruma örnek verecek olursak, Sanayi Bakanlığı 2020 yılı raporlarında Ereğli Demir Çelik Fabrikası (Erdemir A.Ş.)'nın, 2019 yılında dünyada en fazla üretim yapan 45. şirket olarak dünya sıralamasında ülkemizi temsil ettiği açıklanmıştır (Sanayi Bakanlığı Raporu, 2020: 14).

Ülkemizde demir çelik ithalatının ithalat kalemleri arasında önemli bir oran oluşturmamasından dolayı ilk çelik fabrikası, 1932'de Askeri Fabrikalar Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak Kırıkkale'de faaliyete geçirilmiş olup, 1950'de MKE (Makine ve Kimya Endüstrisi) kurumuna devredilmiştir. İlk demir çelik tesisi 1939'da Karabük'te açılmış olup, 30.03.1995'te özelleştirilerek KARDEMİR (Karabük Demir Çelik Sanayi ve Ticaret) A.Ş.'ye devredilmiştir. Yurt içi talebin artmasından ötürü 1965'te ERDEMİR (Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları) A.Ş. kurulmuştur. Ülkemizin en büyük demir çelik kuruluşu ve tek entegre yassı çelik üreticisi olan ERDEMİR A.Ş'nin 2006 yılında özelleştirme süreci tamamlanmıştır. 1960'lı yıllarda yaşanan hızlı sanayileşmenin sonucu olarak çelik ihtiyacının tedarik edilmesi amacıyla 3. entegre demir çelik tesisi olan İSDEMİR (İskenderun Demir Çelik Fabrikası) 1975'te kurulmuştur. İSDEMİR uzun mamul üretimi açısından Türkiye'nin en büyük entegre tesisidir. Ülkemizde savunma sanayi, makine imalat ve otomotiv sanayide kullanılan vasıflı çelik ürünlerinin üretimi üç işletme tarafından gerçekleştirilmektedir. Asil çelik ve Çeliksın kamu orjinli olup, Çemtaş özel sektörde faaliyet göstermektedir (Yaşar, 2009: 45-48).

1990'lı yıllardan sonra demir çelik sektöründe mülkiyet yapısı değişerek demir çelik tesisleri özel sektör tarafından işletilir duruma gelmiştir. Özelleştirmelerden sonra yönetim politikalarındaki yanlış uygulamalar terk edilerek, Ar-ge çalışmalarına önem verilip, teknik gelişmeler takip edilmiş ve modern yatırımlar yapılmıştır. Bu sayede ülkemizdeki demir çelik sektörüne katma değeri yüksek ürünler kazandırılarak, sektörün verimlilik ve karlılığı arttırılmıştır. Ancak ülkemizde bazı uygulamaların gözden geçirilerek firmaların üretim maliyeti daha da hafifletilmesi gerekmektedir. Sektördeki firmaların karlılığını ve rekabet gücünü azaltan faktörler, ithalat yapılan ürünlere yönelik uygulanan TRT (Türkiye Radyo Televizyon Kurumu), enerji, çevre ve belediye payları bunlardan bazılarıdır (Devecioğlu, 2018: 38). Ayrıca demir çelik sektöründe çelik üretimi için kullanılan enerji girdileri ve hammaddelerin büyük bölümünün ithal edilmektedir. Hammadde olarak kullanılan demir cevherinin %60'ı, hurdanın %70'i ve taşkömürünün %90'ı ithalat yoluyla karşılanmasından dolayı üretim maliyetleri artmakta, bu durum sektörün dış ticaret açığı vermesine neden olmaktadır. (Sanayi Bakanlığı raporu, 2019: 22).

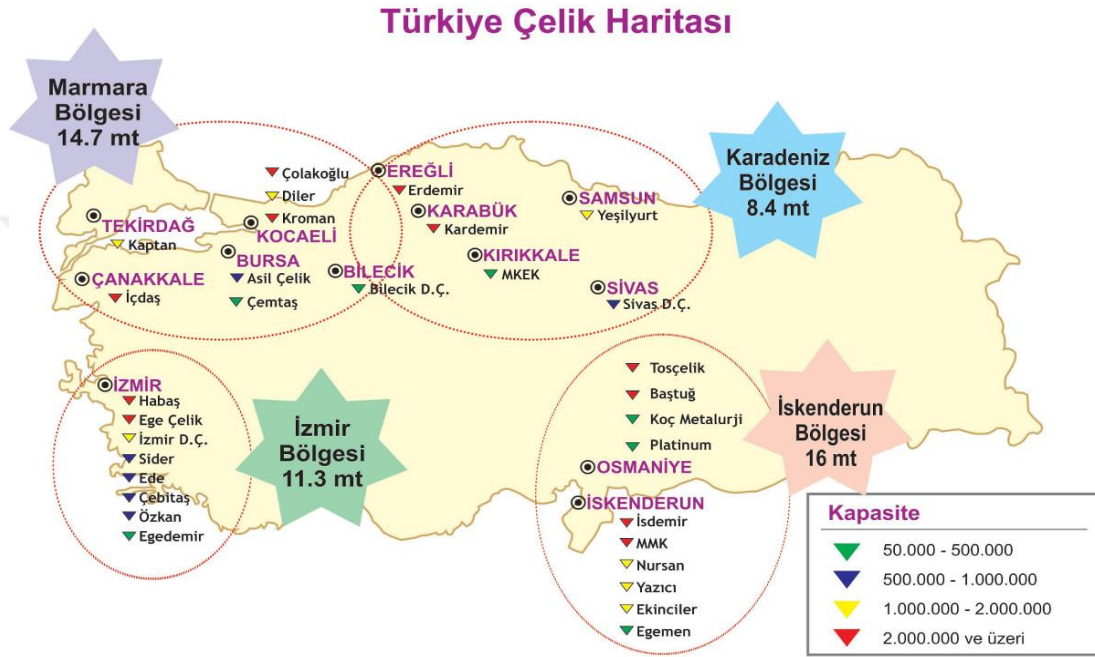
2.8. Demir Çelik Sektörünün Türkiye Ekonomisindeki Yeri

Demir çelik sektörü, Türkiye ihracatı açısından büyük önem taşımaktadır. 2018 yılı istatistikî verilerine göre; Türkiye ihracatının toplamda %9,3'üne denk gelen 15,6 milyar USD değerinde çelik ihracatı yapılmıştır. Bu da demir çelik sektörünün Türkiye ekonomisi üzerindeki önemini göstermektedir (<http://www.cib.org.tr>, Erişim Tarihi: 28.04.2021). Bu kadar önem arz eden demir çelik sektörünün sanayi sektörü üzerindeki etkilerinden bahsedilirse yapı ve alt yapıda %51, mekanik ekipmanlarda %15, otomotivde %12, metal eşyada %11, elektrikli aletlerde ve ev aletlerinde %3 ve diğer ulaşımda ise %5 oranında kullanılmaktadır (Serin ve Fidan, 2019: 92-93).

Ülkemizin en gelişmiş sektörlerinden biri olan demir çelik sektörü tamamıyla özel sektör tarafından işletilmekte olup, ülke ekonomisine en fazla katkı yapan dördüncü sektör durumundadır (<https://www.cib.org.tr/> Erişim Tarihi: 20.05.2021). Ülkemiz hurda çelik, demir cevheri ve kok kömürü gibi demir çelik sektörünün üretimde gerekli olan hammaddeleri hususunda dışarıya bağımlı olmasına rağmen coğrafi konumu itibari ile çelik tüketim talebinin yoğun olduğu bir konumda olmasından ötürü önemli çelik üreticileri arasında yer almaktadır (Avcıoğlu vd., 2018: 18-22). Bu yüzden demir

madenin ve hurda çeliğin ucuz olarak tedarik edilmesi ve işlenebilmesi için yeni tesislerin kurulumu büyük önem taşımaktadır (Polatoğlu, 2018: 629-630).

Türkiye çelik üretiminde ham çelikten nihai mamul üreten işletmeler Akdeniz, Ege ve Marmara sahil şeridinde yer almaktadır. Ayrıca Marmara, Ege, Akdeniz, Karadeniz ve İç Anadolu bölgesinde demir çelik işletmeleri faaliyet göstermektedir. Şekil 5’de ülkemiz çelik sektörünün bölgelere göre dağılımı verilmektedir.

Kaynak: <http://celik.org.tr>, Erişim Tarihi: 28.05.2021.

Şekil 7. Türkiye Çelik Sektörünün Bölgelere Göre Dağılımı

Ham çelikten nihai mamul üreten işletmeler Akdeniz, Ege ve Marmara sahil şeridinde yer almaktadır. Ayrıca Marmara, Ege, Akdeniz, Karadeniz ve İç Anadolu bölgesinde de demir çelik işletmeleri faaliyet göstermektedir. 2019 yılı verilerinde Akdeniz Bölgesinde 10, Ege Bölgesinde 8, Marmara Bölgesinde 9 ve Karadeniz Bölgesinde 5 çelik firması üretim faaliyetinde bulunmaktadır. Üretim kapasitesine göre sıralayacak olursak 16,7 milyon tonla Akdeniz bölgesi ilk sırayı alırken, sırasıyla 15,2 milyon ton Marmara bölgesi, 11,3 milyon tonla Ege Bölgesi ve 8,3 milyon tonla Karadeniz Bölgesi son sırada yer almaktadır (Özkan, 2019: 24).

Türkiye 2001 yılında dünyanın en büyük 10’uncu çelik üreticisi iken, 2020 yılında dünyanın yedinci, Avrupa’nın ise en büyük üreticisi olmuştur. Ülkemizin konumu, etkili pazarlama yöntem ve stratejileri, teknolojik faaliyetlerdeki gelişmelerin takip edilmesi ve

1980’lerde ithal ikamesi sistemi günümüzde dâhilde işleme rejimi olarak adlandırılan sistemler ve Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) anlaşmasının da etkisiyle Avrupa Birliği, Orta Doğu, Kuzey Afrika, Kuzey Amerika ve Latin ülkeleri gibi dünyanın dört bir yanına çelik ihracatımız gerçekleşmektedir (<https://www.cib.org.tr>, Erişim Tarihi: 25.04.2021). Aşağıdaki tabloda 2010-2020 yılları arasında Türkiye Demir Çelik sektörünün üretimi ve tüketimi, ihracatı ve ithalatı miktar açısından gösterilmektedir.

Tablo 10. 2010-2020 Yılları Arasında Türkiye Demir Çelik Sektörü Üretim ve Tüketimi

YILLAR	ÜRETİM (MİLYON TON)	TÜKETİM (MİLYON TON)
2010	29,1	23,6
2011	34,1	26,9
2012	35,9	28,5
2013	34,7	31,3
2014	34	30,8
2015	31,5	34,4
2016	33,2	34,1
2017	37,5	35,9
2018	37,3	30,6
2019	33,7	26
2020	35,8	29,5

Kaynak: <https://www.cib.org.tr>, Erişim Tarihi: 25.05.2021.

Tabloda Türkiye’de çelik üretimi 2010 yılında 29,1 milyon ton iken 2019 yılında 33,7 milyon tona ve 2020 yılı itibariyle de 35,8 milyon tona yükselmiştir. Çelik tüketimi ise 2010 yılı itibariyle 23,6 milyon ton iken, 2019 yılında 26 milyon tona ve 2020 yılında ise 2019 yılına oranla yaklaşık %10’luk artışla 29,5 milyon ton olarak artış göstermiştir.

Tablo 11. 2010-2020 Yılları Arasında Türkiye Demir Çelik Sektörü İhracat ve İthalatı

YILLAR	İHRACAT (MİLYON TON)	İTHALAT (MİLYON TON)
2010	17,3	11,8
2011	18,1	11,9
2012	19,8	13,5
2013	18,4	16,2
2014	17,5	14,8
2015	16,1	20,6
2016	16,5	18,8
2017	17,7	17,7
2018	21,3	15,8
2019	21,2	14,3
2020	20,3	14,8

Kaynak: <https://www.cib.org.tr>, Erişim Tarihi: 25.05.2021.

Tablo 7’de demir çelik sektöründeki ihracatımız 2010 yılında 17,3 milyon ton iken 2019 yılında 21,2 milyon tona yükselirken, 2020 yılında ise %3,8’lik düşüşle 20,3 milyon tona düşmüştür. Çelik ithalatımız ise 2010 yılı itibariyle 11,8 milyon ton iken 2019 yılında 14,3 milyon tona ulaşmıştır. 2020 yılındaki ihracattaki durgunluk ithalatı da etkileyerek %3,4’lük artışla 14,8 milyon ton çelik ithalatı yapılmıştır.

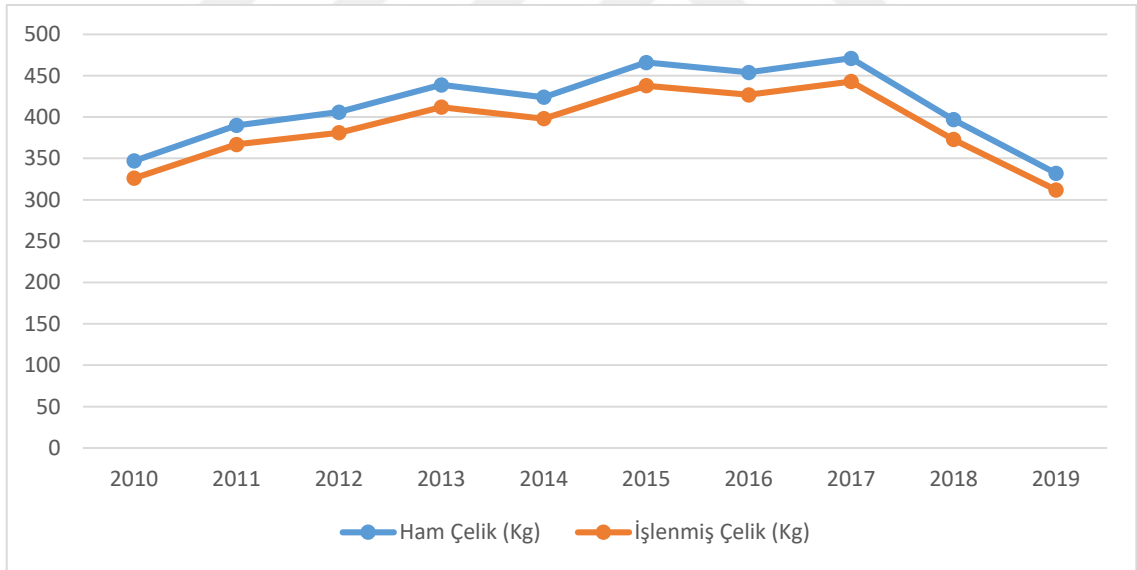
Türkiye 2020 yılında AB ülkeleri, Körfez ve Orta Doğu ülkelerine olan çelik ihracatında miktar ve değer bazında genel olarak düşüş yaşanmasına rağmen Uzak Doğu ülkelerinde artış yaşanmıştır.

Tablo 12. 2019-2020 Yılı Türkiye’nin Çelik İhracatı Yaptığı İlk 10 Ülke

	2020	MİKTAR (BİN TON)	2019	MİKTAR (MİLYON TON)
1	İsrail	1767	İsrail	1736
2	İtalya	1260	İtalya	1536
3	Yemen	1036	Yemen	1147
4	İspanya	946	İspanya	1134
5	Irak	915	Romanya	970
6	Romanya	848	Mısır	502
7	Mısır	811	Fas	757
8	ABD	749	Irak	739
9	Fas	697	Singapur	730
10	Hong Kong	642	İngiltere	589

Kaynak: Çelik İhracatçıları Birliği 2020 Çalışma Raporu, 2020: 137.

Tablo 8’de 2019 yılında 1.736.447 ton ile en fazla çelik ihracatını İsrail’e yapmıştır. 2020 yılında küresel salgına (Covid-19) rağmen İsrail’e olan çelik ihracatı %1,8 arttırılarak 1.767.327 tona yükselmiştir. 2020 yılı 1.260.473 ton çelik ihracatı yaptığımız 2. sıradaki İtalya ise 2019 yılına göre %18 azalmasına rağmen yerini korumuştur. 2020 yılı 3. sırada olan Yemen’e olan ihracatımız 1.036.793 tona gerileyerek 2019 yılına oranla %9,6 oranında düşüş görülmüştür. 2020 yılı 4. sıradaki İspanya 946.899 tona gerileyerek 2019 yılına göre %16,5 azalmıştır. 2020 yılı 5. sıradaki Irak ise 915.718 ton çelik ihracatı yapılarak 2019 yılına oranla %23,8 artış göstermiştir. 2020 yılı çelik ihracatımızda Romanya 2019 yılına oranla %12,6 azalışla 848.366 ton ile bir basamak gerileyerek 6. sırada yerini almıştır. 2020 yılı Mısır ile yapılan çelik ihracatımız 2019 yılına göre %5,5 azalarak bir basamak düşüşle 7. sıraya gerilemiştir. 2019 yılında çelik ihracatımızda 15. Sırada olan ABD, 2020 yılında %113,8 artışla 8. sıraya yükselmiştir. 2019 yılı çelik ihracatımızda 7. Sırada olan Fas’ta ise %7,9 azalarak 697.996 tonla 2020 yılında 9. sırada yer almıştır. Hong Kong ise 2019 yılında 25. Sırada iken %195 oranında artışla 642.232 ton çelik ihracatı ile 10. sıraya yükselmiştir.

Kaynak: Dünya Çelik Birliği (WSA) 2020 Verileri Dikkate Alınarak Oluşturulmuştur.

Grafik 8: 2010-2019 Türkiye’de Kişi Başına Düşen Ham Çelik ve İşlenmiş Çelik Miktarı

Tablo 13. 2010- 2019 Dünya'da Kişi Başına Düşen Ham Çelik ve İşlenmiş Çelik Miktarı

YILLAR	Ham Çelik (Kg)	% Değişim	İşlenmiş Çelik (Kg)	% Değişim
2010	347		326	
2011	390	12,4%	367	13%
2012	406	4,1%	381	4%
2013	439	8,1%	412	8%
2014	424	-3,4%	398	-3%
2015	466	9,9%	438	10%
2016	454	-2,6%	427	-3%
2017	471	3,7%	443	4%
2018	397	-15,7%	373	-16%
2019	332	-16,4%	312	-16%

Kaynak: Dünya Çelik Birliği (WSA) 2020 Verileri Dikkate Alınarak Oluşturulmuştur.

Yukarıda Tablo 13’de ve Grafik 8’de gösterilen veriler incelendiğinde şu sonuçlar elde edilmiştir:

2010-2018 yılları arasında Türkiye’de kişi başına düşen ham çelik ve işlenmiş çelik miktarının birbirine paralel olarak artış ve azalış eğiliminde olduğu ve Türkiye’de kişi başına düşen ham çelik ve işlenmiş çelik miktarının birbirleriyle ilişkili olduğu görülmektedir. 2010-2018 yılları arasında Türkiye’de kişi başına düşen ham çelik ve işlenmiş çelik miktarının Dünya’da kişi başına düşen ham çelik ve işlenmiş çelik miktarından fazla olduğu Grafik 7’de ve Grafik 8’de görülmektedir. Grafik 8 incelendiğinde, 2010-2013 yılları arasında artan trendde olduğu görülmektedir. 2013 yılından sonra Türkiye’de kişi başına düşen ham çelik ve işlenmiş çelik miktarının inişli-çıkışlı değerleriyle dalgalı grafik görünümünde olduğu görülmektedir. 2018 ve 2019 yıllarında Türkiye’de kişi başına düşen ham çelik ve işlenmiş çelik miktarı ortalama olarak %16 oranında düşüş yaşamıştır. 2019 yılında, 2010-2019 yılları arasındaki kişi başına düşen ham çelik ve işlenmiş çelik miktarının en düşük seviyeleri görülmüş olup, Türkiye’de kişi başına düşen ham çelik miktarı 332 kg, işlenmiş çelik miktarının ise 312 kg olmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. DÂHİLDE İŞLEME REJİMİNİN TÜRKİYE EKONOMİSİNE OLAN ETKİLERİ VE DEMİR ÇELİK SEKTÖRÜ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

3.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada; Türkiye ekonomisinin benimsemiş olduğu ihracata dayalı büyüme modelinde, DİR uygulaması altında devlet tarafından sağlanan teşvik ve uygulamaların demir çelik imalatçı ve ihracatçı firmalarına olan etkileri incelenecektir. Ayrıca firmaların uluslararası ticaretteki rekabet gücünü ve teşviklerin amacına uygun kullanılıp kullanılmadığı incelenerek DİR'in daha etkin kullanılması için yapılması gerekenlerin ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır. Bunun yanında DİR uygulamalarının ülkemiz demir çelik sektöründeki yurtiçi rekabete ve piyasa dengelerine olan etkilerinin önemi de açıklanacaktır.

3.2. Araştırmanın Konusu ve Önemi

Ülke ekonomileri ile doğrudan ilişkisi olan ve dünyadaki gelişmelerden en fazla etkilenen sektörlerden biri olan demir-çelik sektöründe faaliyet gösteren imalatçı ve ihracatçı firmaların karşılaştıkları sorunlar önem derecesine göre incelenecektir. İhracatta büyük öneme sahip olduğu düşünülen DİR'in Türkiye ekonomisine olan etkileri göz önüne alındığında, DİR kapsamında gerçekleştirilen işlemler esnasında gümrük idarelerinde karşılaşılan problemler ve firmaların ihraç ettiği ürün grubu ile ihraç edilen coğrafi alan arasında bağlantı olup olmadığı tespit edilecektir. Ayrıca ülkemiz açısından önemli sektörlerden biri olan demir çelik sektöründe DİR sistem ve uygulamalarının ihracata olan etkileri incelenecektir. Ayrıca DİR'in demir çelik sektöründe iç piyasa dengeleri hususundaki etkilerine değinilerek revizyona olan gereksinimi incelenerek bulgular ortaya koyulacaktır.

3.3. Araştırmanın Problemi

Araştırmanın problemleri aşağıda gösterilmektedir:

1.Dâhilde işleme rejimi sistem ve uygulamalarının demir çelik sektörü ihracatına etkileri olmuş mudur?

2. Dâhilde işleme rejimi sistem ve uygulamalarında yaşanan problemlerin Türkiye'nin demir çelik sektörü ihracatına etkileri olmuş mudur?

3. DİR sistem ve uygulamalarının daha etkin olarak işleyebilmesi için revizyona ihtiyacı var mıdır?

4. DİR iç piyasadaki üretim dengelerini ve rekabeti bozmakta mıdır?

3.4. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırları

Bu araştırmayla, Türkiye ekonomisinin benimsemiş olduğu ihracata dayalı büyüme modelinde ekonomik etkili gümrük rejimlerinden biri olan dâhilde işleme rejimi ile devlet tarafından sağlanan teşvik uygulamalarının demir çelik sektöründeki imalatçı ve ihracatçı kuruluşlar arasındaki ilişki araştırılmaktadır. Çalışma; İstanbul, İskenderun, İzmir, Tekirdağ ve Zonguldak'ta bulunan demir çelik firmaları üzerinde yapılmıştır. Araştırma yapılmadan önce Fırat üniversitesi Etik Kurulu'nun onayı alınmış olup, verilerin gizliliği amacıyla firmalardan elde edilen bilgiler korunmuştur.

Çalışma; İstanbul, İskenderun, İzmir, Tekirdağ ve Zonguldak'ta bulunan dâhilde işleme izin belgesine sahip demir çelik firmaları ile sınırlandırılmıştır. Anket, araştırmanın örneklemi olan İstanbul, İskenderun, İzmit ve Zonguldak'ta bulunan kolayda örnekleme metoduyla seçilen firma yetkilileri ile yüz yüze, telefon ya da mail yoluyla görüşülerek 31 firma üzerinde uygulanmıştır. Anket uygulamasından elde edilecek verilerin hiçbir kişi veya kuruluşla paylaşılmayacağı düzenlenen anket formlarında belirtilmiştir. Ayrıca elde edilecek verilerin sadece akademik çalışmalarda kullanılacağı belirtilerek, katılımcıların anket sorularına gerçek görüşlerini aktararak cevaplayacakları varsayılmıştır.

3.5. Araştırmanın Metodolojisi

Bu çalışmada araştırma amaçlarına ulaşmak için veri toplama yöntemi olarak anket çalışması tekniğinden yararlanılmıştır. Çalışmamızdaki anket soruları hazırlanırken gümrük mevzuatı referans alınmak üzere, 2006/12 Sayılı DİR Tebliğinden ve Coşkun Şenol (2007)'un "Dâhilde İşleme Rejiminin İhracat Üzerine Etkileri ile Tekstil ve Hazır Giyim Sektörü Üzerine Bir Değerlendirme" adlı doktora tezinde kullandığı anket çalışmasından yararlanılmıştır. Ayrıca anket soruları hazırlanırken, Ticaret Bakanlığı başmüfettişlerinden, gümrük muayene memurlarından ve Uluslararası Ticaret ve Lojistik bölümündeki akademisyenlerden görüş alınmıştır. Araştırmacı tarafından hazırlanmış

olan anket sorularının katılımcılardan cevaplamaları istenmiştir. Maddelerin ölçeklendirilmesinde beşli Likert ölçeğinden faydalanılmıştır. Firmaların, anket formunda bulunan sorulara verdiği cevaplar sonucu elde edilen veriler, SPSS 22.00 (Statistical Program for Social Scientists) paket programı kullanılarak, analiz edilmiştir.

3.5.1 Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada araştırma modeli olarak tarama modeli, örnekleme yöntemi olarak da olasılığa dayalı olmayan örnekleme yöntemlerinden kolayda örnekleme metodu seçilmiştir. Kolayda örnekleme metodunda araştırmacılar, seçeceği örnek kesimini ana kütle içerisinde kendi yargılarıyla belirler. Bu örnekleme yöntemiyle veriler ekonomik, kolay ve hızlı bir şekilde ana kütleden toplandığından ötürü ülkemiz araştırmacıları tarafından da sıklıkla kullanılmaktadır (Haşiloğlu vd., 2015: 20).

Tarama modeli, geçmişte ya da mevcut durumu var olduğu haliyle tespit etmeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır (Karasar, 2010: 48). Bu araştırma modelinde örneklem geniş tutulmasının en kolay yolu anketlerdir. Alan taraması çalışmalarında anket kullanılmasıyla daha fazla nicel verilerin toplanması sağlanıp, elde edilen bu nicel verilerin istatistikî çözümlerinin akabinde genellemelere gidilir. Bu genellemelerden özel bir kesit alınarak özel durum çalışmaları yapılır (Doğanay vd., 2018: 92).

3.5.2. Araştırmada Evren ve Örneklem Seçimi

Araştırmanın çalışma evrenini İstanbul, İskenderun, İzmir, Tekirdağ ve Zonguldak'ta bulunan dâhilde işleme izin belgesine sahip 132 demir çelik firması oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme ise İstanbul, İskenderun, İzmir, Tekirdağ ve Zonguldak'ta bulunan 31 firmadan oluşmaktadır. Araştırma evreninde yer alan 31 firmaya yani evreninin %23,48'ine ulaşılmıştır.

3.6. Araştırmanın Güvenilirlik Analizi

Güvenilirlik analizi yöntemlerinden biri iç tutarlılık analizi olup bu yöntem sayesinde birlikte ele alınan ifadelerin aynı yapıyı ölçüp ölçmediği yani kendi içinde tutarlı olup olmadığı araştırılır. Bunun için kullanılan yöntemlerden biri güvenilirlik katsayısının incelenmesi olup en fazla tercih edilen yöntem Cronbach's Alpha katsayısıdır. Cronbach's Alpha katsayısı ile bir ölçekte yer alan maddelerin, belirli gruplar halinde, homojen bir yapıya sahip olup olmadıkları tespit edilmeye çalışılır. Alfa

katsayısı 0 ile 1 arasında değerler almaktadır. Ölçeğe ait alfa katsayısının alacağı değerler şu şekilde yorumlanır (Karagöz, 2016: 941):

$0,00 \leq \alpha < 0,40$ ise ölçek güvenilir değildir.

$0,40 \leq \alpha < 0,60$ ise ölçek düşük güvenilirliktedir.

$0,60 \leq \alpha < 0,80$ ise ölçek oldukça güvenilirdir.

$0,80 \leq \alpha < 1,00$ ise ölçek yüksek düzeyde güvenilirdir.

Bu çalışmada, araştırmacı tarafından hazırlanan anket formu kullanılmıştır. Anket formu iki kısımdan oluşmaktadır. Anketin birinci kısmında firmalara ilişkin genel bilgilerin ele alındığı 10 soru ve ikinci kısmında ise firmaların ihracat işlemleri ve DİR'e ilişkin görüşlerinin yer aldığı 3 soru ile çeşitli değişkenleri ölçmek için 6 ölçek yer almaktadır. Anketin ikinci kısmında "İhracatın Yavaşlaması Ölçeği" ile 9 ifadeye, "İhracatın Gelişmesi Ölçeği" ile 8 ifadeye, "Devlet Teşvikleri Ölçeği" ile 10 ifadeye, "Dâhilde İşleme Rejimi Uygulamaları Ölçeği" ile 5 ifadeye, "DİR Sistem ve Teşvik Uygulamaları Ölçeği" ile 5 ifadeye ve "Teşviklerin Avantajları Ölçeği" ile de 7 ifadeye yer verilmiştir. Araştırmada kullanılan altı ölçekte 5'li Likert tipinde bir ölçektir.

Ankette çoğu ikili veya çoktan seçmeli ve 5'li Likert tipi ölçekten oluşan kapalı uçlu sorular ile açık uçlu sorular bulunmaktadır. Katılımcıların, firmaların ihracat işlemleri ve dâhilde işleme rejimine ilişkin görüşlerine yönelik katılım düzeyini belirlemek için 5'li Likert tipi ölçekte yer alan ifadeler; "kesinlikle katılmıyorum", "katılmıyorum", "kararsızım", "katılıyorum", "kesinlikle katılıyorum" şeklinde belirlenmiştir. Bu ifadelerin puanlaması, "kesinlikle katılmıyorum" için 1, "katılmıyorum" için 2, "kararsızım" için 3, "katılıyorum" için 4 ve "kesinlikle katılıyorum" için 5 puan şeklinde değerlendirilerek yapılmıştır.

Araştırmada yer alan altı ölçeğe yönelik olarak güvenilirlik analizleri Cronbach Alpha güvenirlik testi ile yapılmıştır. Cronbach Alpha α katsayısı "İhracatın Yavaşlaması Ölçeği" için 0,789 olarak hesaplanmış ve veri kümesinin "oldukça güvenilir" olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre söz konusu 9 ifadenin bir bütün olarak, ölçülmek istenen olguyu ölçmede oldukça güvenilir olduğu söylenebilir. "İhracatın Gelişmesi Ölçeği" için α katsayısı 0,891 olarak hesaplanmış ve veri kümesinin "yüksek düzeyde güvenilir" olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre söz konusu 8 ifadenin bir bütün olarak, ölçülmek istenen olguyu ölçmede yüksek düzeyde güvenilir olduğu söylenebilir. "Devlet Teşvikleri Ölçeği" için α katsayısı 0,843 olarak hesaplanmış ve veri kümesinin "yüksek düzeyde güvenilir" olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre söz konusu 10

ifadenin bir bütün olarak, ölçülmek istenen olguyu ölçmede yüksek düzeyde güvenilir olduğu söylenebilir. "Dâhilde İşleme Rejimi Uygulamaları Ölçeği" için 0,769 olarak hesaplanmış ve veri kümesinin "oldukça güvenilir" olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre söz konusu 5 ifadenin bir bütün olarak, ölçülmek istenen olguyu ölçmede oldukça güvenilir olduğu söylenebilir. "DİR Sistem ve Teşvik Uygulamaları Ölçeği" için 0,613 olarak hesaplanmış ve veri kümesinin "oldukça güvenilir" olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre söz konusu 5 ifadenin bir bütün olarak, ölçülmek istenen olguyu ölçmede oldukça güvenilir olduğu söylenebilir. "Teşviklerin Avantajları Ölçeği" için α katsayısı 0,883 olarak hesaplanmış ve veri kümesinin "yüksek düzeyde güvenilir" olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre söz konusu 7 ifadenin bir bütün olarak, ölçülmek istenen olguyu ölçmede yüksek düzeyde güvenilir olduğu söylenebilir. Ayrıca bu 44 ifadeye yönelik α katsayısı 0,878 olarak hesaplanmış ve veri kümesinin "yüksek düzeyde güvenilir" olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre söz konusu 44 ifadenin bir bütün olarak, ölçülmek istenen olguyu ölçmede yüksek düzeyde güvenilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

3.7. Verilerin Analizi ve Bulgular

Firma çalışanlarınca anket formunda yer alan sorulara verilen yanıtlar düzenlenerek SPSS 22.0 (Statistical Program for Social Scientists) paket programı ile analiz edilmiş ve analiz sonuçları aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.

3.7.1. Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde, demir çelik sektöründe faaliyet gösterip dâhilde işlem rejimini uygulayan 31 firma ve çalışanlarına ait genel bilgilere yer verilmiştir. Ayrıca yanıtlayıcıların ihracat işlemleri ve dâhilde işleme rejimine yönelik düşünceleri ile bu düşünceler üzerinde demografik faktörlerin etkisi araştırılarak analiz edilmiştir.

3.7.1.1. Firma ve Çalışan Özelliklerine Yönelik Bulgular

Bu kısımda, demir çelik sektöründe faaliyet gösterip dâhilde işlem rejimini uygulayan 31 firma ve çalışanlarının, demografik özelliklerinin dağılımına yönelik veriler incelenmiştir. Çeşitli değişkenlere göre bu verilerin frekans (f) ve yüzde (%) gibi tanımlayıcı istatistikî değerleri dikkate alınmıştır.

Tablo 14. Firmaların Kuruluş Yerine Göre Dağılımı

Kuruluş Yeri	Frekans (f)	Yüzde (%)	Ortalama	SS
İstanbul	24	77,42	1,45	0,99
Zonguldak	3	9,67		
İzmir	2	6,45		
Tekirdağ	1	3,23		
İskenderun	1	3,23		
Toplam	31	100		

Tablo 14’de görüldüğü üzere, araştırmaya katılan firmaların kuruluş yerine göre dağılımları incelendiğinde, firmaların %77,42'sinin İstanbul, %9,67'sinin Zonguldak, %6,45'inin İzmir, %3,23'ünün de Tekirdağ ve İskenderun illerinde olduğu saptanmıştır. Ankete katılan 31 firmanın toplam 5 farklı şehirde faaliyet gösterdiği ve katılım sağlayan 24 firmanın İstanbul ilinde kurulduğu belirlenmiştir.

Tablo 15. Katılımcıların Yaş Durumuna Göre Dağılımı

Yaş	Frekans (f)	Yüzde (%)	Ortalama	SS
30'dan az	1	3,23	40,87	8,20
30-39 yaş arası	15	48,39		
40-49 yaş arası	10	32,25		
50 yaş ve üzeri	5	16,13		
Toplam	31	100		

Tablo 15’de görüldüğü üzere, araştırmaya katılan firma yetkililerinin yaşa göre dağılımları incelendiğinde, yanıtlayıcıların %3,23'ünün (1 kişi) 30 yaşından küçük, %48,39'unun (15 kişi) 30-39 yaş aralığında, %32,25'inin (10 kişi) 40-49 yaş aralığında, %16,13'ünün (5 kişi) 50 yaş ve üzerinde olduğu belirlenmiştir. Ayrıca çalışmaya katılan kişilerin yaşlarının ortalaması 40,87 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 16. Katılımcıların Öğrenim Durumuna Göre Dağılımı

Öğrenim Durumu	Frekans (f)	Yüzde (%)	Ortalama	SS
Lise	2	6,45	2,03	0,41
Lisans	26	83,87		
Yüksek Lisans	3	9,68		
Toplam	31	100		

Tablo 16’da görüldüğü gibi, araştırmaya katılan firma yetkililerinin öğrenim durumuna göre dağılımları incelendiğinde, yanıtlayıcıların %6,45’inin (2 kişi) lise, %83,87’sinin (26 kişi) lisans, %9,68’inin de (3 kişi) yüksek lisans mezunu olduğu saptanmıştır. Katılımcıların büyük bir çoğunluğunun (%93,55) lisans veya yüksek lisans mezunu olduğu belirlenmiştir.

Tablo 17. Firmada Çalışan Personel Sayısına Göre Dağılım

Personel Sayısı	Frekans (f)	Yüzde (%)	Ortalama	SS
101'den az	8	25,80	206,87	168,66
101-200 arası	13	41,94		
201-300 arası	3	9,68		
301-400 arası	2	6,45		
401 ve üzeri	5	16,13		
Toplam	31	100		

Tablo 17’de görüldüğü üzere, çalışmaya katılan 31 firmada çalışan personel sayısı dağılımları incelendiğinde, bu firmaların %25,8’inde (8 firma) çalışan personel sayısının 101'den az olduğu, %41,94’ünde (13 firma) çalışan personel sayısının 101 ile 200 arasında olduğu, %9,68’inde (3 firma) çalışan personel sayısının 201 ile 300 arasında olduğu, %6,45’inde (2 firma) çalışan personel sayısının 301 ile 400 arasında olduğu, %16,13’ünde (5 firma) çalışan personel sayısının 401 ve üzerinde olduğu saptanmıştır. Yani çalışmaya katılan firmaların %67,74’ünün (21 firma) en fazla 200 kişi çalıştırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 18. Firmaların Tüzel Kişiliklerine Göre Dağılımı

Firma Tüzel Kimliği	Frekans (f)	Yüzde (%)	Ortalama	SS
Anonim Şirket (A.Ş.)	27	87,1	1,13	0,34
Limited Şirket (Ltd. Şti.)	4	12,9		
Komandit Şirket	0	0		
Kolektif Şirket	0	0		
Kooperatif Şirket	0	0		
Toplam	31	100		

Tablo 18’de görüldüğü üzere, çalışmaya katılan 31 firmanın %87,1’inin (27 firma) Anonim Şirket (A.Ş.) ve %12,9’ununda (4 firma) Limited Şirket (Ltd. Şti.) tüzel kişiliğine sahip olduğu belirlenmiştir. Ayrıca çalışmaya katılan firmalar arasında Komandit, Kolektif ve Kooperatif Şirket tüzel kişiliğine sahip firma bulunmamaktadır.

Tablo 19. Firmaların Gerçekleştirdiği Yıllık İhracat Miktarına Göre Dağılımı

Yıllık İhracat Miktarı (ton/yıl)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Ortalama	SS
10.000- 49.999	13	41,9	2,29	1,51
50.000- 99.999	7	22,6		
100.000- 499.999	5	16,1		
500.000- 999.999	3	9,7		
1.000.000- 2.999.999	1	3,2		
3.000.000 ve üzeri	2	6,5		
Toplam	31	100,0		

Tablo 19’da görüldüğü üzere, çalışmaya katılan 31 firmanın %41,9’unun (13 tanesinin) yıllık ihracat miktarı 10.000 ile 49.999 ton arasında, %22,6’sının (7 tanesinin) yıllık ihracat miktarı 50.000 ile 99.999 ton arasında, %16,1’inin (5 tanesinin) yıllık ihracat miktarı 100.000 ile 499.999 ton arasında, %9,7’sinin (3 tanesinin) yıllık ihracat miktarı 500.000 ile 999.999 ton arasında, %3,2’sinin (1 tanesinin) yıllık ihracat miktarı 1.000.000 ile 2.999.999 ton arasında ve %6,5’inin (2 tanesinin) de yıllık ihracat miktarı 3.000.000 ton ve üzerindedir.

Tablo 20. Firmaların Gerçekleştirdiği Yıllık İthalat Miktarına Göre Dağılımı

Yıllık İthalat Miktarı (ton/yıl)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Ortalama	SS
10.000- 49.999	19	61,3	2,13	1,63
50.000- 99.999	1	3,2		
100.000- 499.999	5	16,1		
500.000- 999.999	1	3,2		
1.000.000- 2.999.999	4	12,9		
3.000.000 ve üzeri	1	3,2		
Toplam	31	100,0		

Tablo 20'de görüldüğü üzere, çalışmaya katılan 31 firmanın %61,3'ünün (19 tanesinin) yıllık ithalat miktarı 10.000 ile 49.999 ton arasında, %3,2'sinin (1 tanesinin) yıllık ithalat miktarı 50.000 ile 99.999 ton arasında, %16,1'inin (5 tanesinin) yıllık ithalat miktarı 100.000 ile 499.999 ton arasında, %3,2'sinin (1 tanesinin) yıllık ithalat miktarı 500.000 ile 999.999 ton arasında, %12,9'unun (4 tanesinin) yıllık ithalat miktarı 1.000.000 ile 2.999.999 ton arasında ve %3,2'sinin (1 tanesinin) de yıllık ithalat miktarı 3.000.000 ton ve üzerindedir.

Tablo 21. Firmaların Dâhilde İşleme Rejimine Göre Yaptığı Yıllık İhracat Miktarı

Yıllık İhracat Miktarı (ton/yıl)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Ortalama	SS
10.000- 49.999	16	51,6	2,00	1,29
50.000- 99.999	6	19,4		
100.000- 499.999	4	12,9		
500.000- 999.999	3	9,7		
1.000.000- 2.999.999	2	6,5		
3.000.000 ve üzeri	0	0		
Toplam	31	100,0		

Tablo 21'de görüldüğü üzere, çalışmaya katılan 31 firmanın %51,6'sının (16 tanesinin) DİR kapsamında gerçekleştirdiği yıllık ihracat miktarı 10.000 ile 49.999 ton arasında, %19,4'ünün (6 tanesinin) DİR kapsamında gerçekleştirdiği yıllık ihracat miktarı 50.000 ile 99.999 ton arasında, %12,9'unun (4 tanesinin) DİR kapsamında gerçekleştirdiği yıllık ihracat miktarı 100.000 ile 499.999 ton arasında, %9,7'sinin (3 tanesinin) DİR kapsamında gerçekleştirdiği yıllık ihracat miktarı 500.000 ile 999.999 ton arasında ve %6,5'inin (2 tanesinin) de DİR kapsamında gerçekleştirdiği yıllık ihracat miktarı 1.000.000 ile 2.999.999 ton arasındadır. Ayrıca çalışmaya katılan hiçbir firmanın DİR kapsamında gerçekleştirdiği yıllık ihracat miktarının 3.000.000 ton ve üzerinde olmadığı saptanmıştır.

Tablo 22. Firmaların Dâhilde İşleme Rejimine Göre Yaptığı Yıllık İthalat Miktarı

Yıllık İthalat Miktarı (ton/yıl)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Ortalama	SS
10.000- 49.999	22	71,0	1,65	1,14
50.000- 99.999	2	6,5		
100.000- 499.999	4	12,9		
500.000- 999.999	2	6,5		
1.000.000- 2.999.999	1	3,2		
3.000.000 ve üzeri	0	0		
Toplam	31	100,0		

Tablo 22'de görüldüğü üzere, çalışmaya katılan 31 firmanın %71'inin (22 tanesinin) dâhilde işleme rejimi kapsamında gerçekleştirdiği yıllık ithalat miktarı 10.000 ile 49.999 ton arasında, %6,5'inin (2 tanesinin) DİR kapsamında gerçekleştirdiği yıllık ithalat miktarı 50.000 ile 99.999 ton arasında, %12,9'unun (4 tanesinin) DİR kapsamında gerçekleştirdiği yıllık ithalat miktarı 100.000 ile 499.999 ton arasında, %6,5'inin (2 tanesinin) DİR kapsamında gerçekleştirdiği yıllık ithalat miktarı 500.000 ile 999.999 ton arasında ve %3,2'sinin (1 tanesinin) de DİR kapsamında gerçekleştirdiği yıllık ithalat miktarı 1.000.000 ile 2.999.999 ton arasındadır. Ayrıca çalışmaya katılan hiçbir firmanın DİR kapsamında gerçekleştirdiği yıllık ithalat miktarının 3.000.000 ton ve üzerinde olmadığı saptanmıştır.

Tablo 23. Firmaların Ürettikleri Demir Çelik Ürün Grubuna Göre Dağılımı

Ürün Grubu	Frekans (f)	Yüzde (%)	Ortalama	SS
Uzun hadde ürünler	9	29,0	2,10	0,98
Yassı hadde ürünler	13	41,9		
Vasıflı Çelik	7	22,6		
Ferro-Alaşımilar	1	3,2		
Döküm ve Dövme Ürünler	1	3,2		
Toplam	31	100,0		

Tablo 23'de görüldüğü üzere, demir çelik sektöründe faaliyette bulunan ve çalışmaya katılan 31 firmanın, demir çelik ürün grubu incelendiğinde, bu firmalardan %29'unun (9 tanesinin) uzun hadde ürünler, 41,9'unun (13 tanesinin) yassı hadde ürünler, %22,6'sının (7 tanesinin) vasıflı çelik ürünler, %3,2'sinin (1 tanesinin) Ferro-Alaşımli ürünler ve %3,2'sinin (1 tanesinin) de döküm ve dövme türü ürünler ürettiği belirlenmiştir.

3.7.1.2. Firmaların İhracat İşlemleri ile DİR'e Yönelik Görüşlerine Dair Bulgular

Bu kısımda, demir çelik sektöründe faaliyet gösterip dâhilde işlem rejimini uygulayan 31 firmanın ihracat işlemleri ile firma çalışanlarının dâhilde işleme rejimine dair görüşlerine yönelik veriler incelenmiştir. Katılımcılara anket formunda yer alan çeşitli ifadeler, "Evet", "Hayır", "Kesinlikle Katılmıyorum", "Katılmıyorum", "Fikrim Yok", "Katılıyorum" veya "Kesinlikle Katılıyorum" şeklinde cevap vermeleri istenmiştir. Çeşitli değişkenlere göre bu verilerin, frekans (f), yüzde (%), ortalama değer ve standart sapma gibi tanımlayıcı istatistikî değerleri dikkate alınmıştır. Ayrıca kişilerin ifadeler katılım düzeylerine yönelik puanlamalar hesaplanırken; kesinlikle katılmıyorum (1,00-1,79) puan aralığında, katılmıyorum (1,80-2,59) puan aralığında, fikrim yok (2,60-3,39) puan aralığında, katılıyorum (3,40-4,19) puan aralığında ve kesinlikle katılıyorum (4,20-5,00) puan aralığında değerlendirilmiştir.

Tablo 24. Firmaların Ürün İhraç Ettikleri Ülke Gruplarına Göre Dağılımı

Ülke Grupları	Ürün İhraç Edilen		Ürün İhraç Edilmeyen		Ortalama	SS
	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)		
AB Ülkeleri	30	96,8	1	3,2	1,03	0,18
Ortadoğu Ülkeleri	28	90,3	3	9,7	1,10	0,30
Lâtin Amerika Ülkeleri	17	54,8	14	45,2	1,45	0,51
Uzakdoğu ve Asya Ülkeleri	14	45,2	17	54,8	1,55	0,51
Kanada ve Amerika	13	41,9	18	58,1	1,58	0,50

Tablo 24'de görüldüğü üzere, demir çelik sektöründe faaliyette bulunan ve çalışmaya katılan 31 firmadan %96,8'inin (30 tanesinin) AB üyesi ülkelere, %90,3'ünün (28 tanesinin) Ortadoğu ülkelerine, %54,8'inin (17 tanesinin) Latin Amerika ülkelerine, %45,2'sinin (14 tanesinin) Uzakdoğu ve Asya ülkelerine, %41,9'unun (13 tanesinin) da Kanada ve Amerika'ya ihracat yaptığı belirlenmiştir.

Tablo 25. İhracat Esnasında Gümrüklerde Yaşanan Problemlere Yönelik İfadelerin İstatistiksel Sonuçları¹

Madde No	İfade	Ortalama Değer	Standart Sapma	Katılım Düzeyi	Yüzde (%)
7	Gümrük Kanunu'ndan kaynaklanan cezaların yüksek olması	3,55	1,23	Katılıyorum	32,3
1	Gümrüklerde işlemlerin yoğun olması	3,52	1,26	Katılıyorum	48,4
6	Memur sayısındaki yetersizlik	3,52	1,09	Katılıyorum	41,9
5	Nitelikli memur eksikliği	3,45	1,12	Katılıyorum	41,9
3	Ek mesai ücretlerinin yüksek olması	3,45	1,21	Katılıyorum	32,3
9	Bilgi işlemde (BİLGE)'de yaşanan sıkıntılar	3,00	1,15	Fikrim Yok	38,7
2	İhraç eşyasında sıklıkla kıymet araştırmasına gidilmesi	2,58	1,12	Katılmıyorum	45,2
4	Gümrük tarife istatistik pozisyonu (GTİP) tespiti hususunda yaşanan sorunlar	2,48	1,15	Katılmıyorum	54,8
8	Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu'ndan kaynaklanan sorunlar	2,29	1,10	Katılmıyorum	32,3

Tablo 25'de görüldüğü üzere, ihracat işlemleri esnasında firmaların yaşadığı problemler nedeniyle ihracatın yavaşlamasına yönelik, katılımcıların görüşlerinin alındığı 9 ifadenin her birine ayrı ayrı bakıldığında şu sonuçlara ulaşılmıştır:

¹ Seçeneklere göre kodlanan puan aralığı (SKPA) değerleri: Kesinlikle Katılmıyorum (1,00-1,79), Katılmıyorum (1,80-2,59), Fikrim Yok (2,60-3,39), Katılıyorum (3,40-4,19) ve Kesinlikle Katılıyorum (4,20-5,00).

- Katılımcıların %32,3'ü (10 kişi) tarafından 7. Maddeye "katılıyorum" şeklinde yanıt verilmiştir. Bu maddenin aritmetik ortalaması 3,55 ve standart sapması 1,23 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuca göre, Gümrük Kanunu'ndan kaynaklanan cezaların yüksek olmasının, ihracatın yavaşlamasına yol açacağı, katılımcılar tarafından kabul görmüştür.
- Katılımcıların %48,4'ü (15 kişi) tarafından 1. Maddeye "katılıyorum" şeklinde yanıt verilmiştir. Bu maddenin aritmetik ortalaması 3,52 ve standart sapması 1,26 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuca göre, gümrüklerde işlemlerin yoğun olmasının, ihracatın yavaşlamasına yol açacağı, katılımcılar tarafından kabul görmüştür.
- Katılımcıların %41,9'u (13 kişi) tarafından 6. Maddeye "katılıyorum" şeklinde yanıt verilmiştir. Bu maddenin aritmetik ortalaması 3,52 ve standart sapması 1,09 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuca göre, memur sayısındaki yetersizliğin, ihracatın yavaşlamasına yol açacağı, katılımcılar tarafından kabul görmüştür.
- Katılımcıların %41,9'u (13 kişi) tarafından 5. Maddeye "katılıyorum" şeklinde yanıt verilmiştir. Bu maddenin aritmetik ortalaması 3,45 ve standart sapması 1,12 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuca göre, nitelikli memur sayısındaki yetersizliğin, ihracatın yavaşlamasına yol açacağı, katılımcılar tarafından kabul görmüştür.
- Katılımcıların %32,3'ü (10 kişi) tarafından 3. Maddeye "katılıyorum" şeklinde yanıt verilmiştir. Bu maddenin aritmetik ortalaması 3,45 ve standart sapması 1,21 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuca göre, ek mesai ücretlerinin yüksek olmasının, ihracatın yavaşlamasına yol açacağı, katılımcılar tarafından kabul görmüştür.
- Katılımcıların %38,7'si (12 kişi) tarafından 9. Maddeye "fikrim yok" şeklinde yanıt verilmiştir. Bu maddenin aritmetik ortalaması 3 ve standart sapması 1,15 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuca göre, Bilgi İşlemde (BİLGE)'de yaşanan sıkıntıların, ihracatın yavaşlamasına yol açıp açmayacağına dair, katılımcıların fikrinin olmadığı görülmüştür.
- Katılımcıların %45,2'si (14 kişi) tarafından 2. Maddeye "katılmıyorum" şeklinde yanıt verilmiştir. Bu maddenin aritmetik ortalaması 2,58 ve standart sapması 1,12 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuca göre, İhraç eşyasında sıklıkla kıymet araştırmasına gidilmesinin, ihracatın yavaşlamasına yol açacağı, katılımcılar tarafından kabul görmemiştir.
- Katılımcıların %54,8'si (17 kişi) tarafından 4. Maddeye "katılmıyorum" şeklinde yanıt verilmiştir. Bu maddenin aritmetik ortalaması 2,48 ve standart sapması 1,15

olarak hesaplanmıştır. Bu sonuca göre, Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu (GTİP)'nin tespiti hususunda yaşanan sorunların, ihracatın yavaşlamasına yol açacağı, katılımcılar tarafından kabul görmemiştir.

- Katılımcıların %32,3'ü (10 kişi) tarafından 8. Maddeye "katılmıyorum" şeklinde yanıt verilmiştir. Bu maddenin aritmetik ortalaması 2,29 ve standart sapması 1,10 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuca göre, Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu'ndan kaynaklanan sorunların, ihracatın yavaşlamasına yol açacağı, katılımcılar tarafından kabul görmemiştir.

Tablo 26. Firmaların Dâhilde İşleme İzninden Yararlandığı İşlemlere Göre Dağılımı

İşlemler	Frekans (f)	Yüzde (%)	Ortalama	SS
Rulo sacın ithalatını müteakip, ihraç edilmek üzere kesilmiş sac elde edilmesinde kullanılması	10	32,3	4,81	1,94
Çelik firmasının ithalatını müteakip, ihraç edilmek üzere çivi ve tel üretimi	9	29,0		
Eşyanın montajı, kurulması, diğer eşyayla birleştirilmesi	5	16,1		
Eşyanın baskı işlemine tabi tutulması, asorti edilmesi, etiketlenmesi, ambalajlanması	4	12,9		
Eşyanın yenilenmesi ve düzenli hale getirilmesi dâhil olmak üzere tamir edilmesi	3	9,7		
Dâhilde işleme rejimi kapsamındaki sistem ve uygulamalardan yararlanmadım	0	0		
Toplam	31	100,0		

Tablo 26'da görüldüğü üzere, firmaların yaptıkları işlemlere göre, dâhilde işleme izninden yararlanma durumlarına bakıldığında şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- Katılımcı firmaların %32,3'ü (10 tanesi) dâhilde işleme iznini, rulo sacı ithal ettikten sonra, ihraç etmek üzere kesilmiş sac elde etmek için kullanmıştır.
- Katılımcı firmaların %29'u (9 tanesi) dâhilde işleme iznini, çelik firmasının ithalatından sonra, ihraç edilmek üzere çivi ve tel üretmek için kullanmıştır.
- Katılımcı firmaların %16,1'i (5 tanesi) dâhilde işleme iznini, eşyanın montajı, kurulması, diğer eşyayla birleştirilmesi için kullanmıştır.
- Katılımcı firmaların %12,9'u (4 tanesi) dâhilde işleme iznini, eşyanın baskı işlemine tabi tutulması, asorti edilmesi, etiketlenmesi ve ambalajlanması için kullanmıştır.
- Katılımcı firmaların %9,7'si (3 tanesi) dâhilde işleme iznini, eşyanın yenilenmesi ve düzenli hale getirilmesi de dâhil olmak üzere tamir edilmesi için kullanmıştır.
- Katılımcı firmaların hepsi dâhilde işleme rejimi kapsamındaki sistem ve uygulamalardan yararlanmıştır.

Tablo 27. Firmaların İhracatın Gelişmesine Dair Yaşadığı Problemlere Yönelik İfadelerin İstatistiksel Sonuçları

Madde No	İfade	Ortalama Değer	Standart Sapma	Katılım Düzeyi	Yüzde (%)
7	Finansman maliyetlerinin yüksekliği	4,26	1,06	Kesinlikle Katılıyorum	54,8
4	Üretim maliyetlerinin yüksekliği	4,10	1,01	Katılıyorum	45,2
6	Dünya ticaretindeki rekabetin yüksekliği	4,03	1,08	Katılıyorum	41,9
8	Lojistik ve nakliyede yaşanan güçlükler	3,90	1,11	Katılıyorum	45,2
3	Hammadde temininde yaşanan güçlükler	3,74	1,26	Katılıyorum	38,7
5	Teknoloji yetersizliği	3,45	1,29	Katılıyorum	29,0
2	Devlet teşviklerinin yetersizliği	3,38	0,89	Fikrim Yok	38,7
1	Bürokratik engeller	3,06	1,12	Fikrim Yok	35,5

Tablo 27'de görüldüğü üzere, İhracatın gelişmesi hususunda firmaların yaşadığı problemlere yönelik, katılımcıların görüşlerinin alındığı 8 ifadenin her birine ayrı ayrı bakıldığında şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- Katılımcıların %54,8'i (17 kişi) tarafından 7. Maddeye "kesinlikle katılıyorum" şeklinde yanıt verilmiştir. Bu maddenin aritmetik ortalaması 4,26 ve standart sapması 1,06 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuca göre, finansman maliyetlerinin yüksek olması, ihracatın gelişmesi hususunda pek çok firma tarafından problem olarak görülmektedir.
- Katılımcıların %45,2'si (14 kişi) tarafından 4. Maddeye "katılıyorum" şeklinde yanıt verilmiştir. Bu maddenin aritmetik ortalaması 4,1 ve standart sapması 1,01 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuca göre, üretim maliyetlerinin yüksek olması, ihracatın gelişmesi hususunda pek çok firma tarafından problem olarak görülmektedir.
- Katılımcıların %41,9'u (13 kişi) tarafından 6. Maddeye "katılıyorum" şeklinde yanıt verilmiştir. Bu maddenin aritmetik ortalaması 4,03 ve standart sapması 1,08 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuca göre, Dünya ticaretindeki rekabetin yüksekliği, ihracatın gelişmesi hususunda pek çok firma tarafından problem olarak görülmektedir.
- Katılımcıların %45,2'si (14 kişi) tarafından 8. Maddeye "katılıyorum" şeklinde yanıt verilmiştir. Bu maddenin aritmetik ortalaması 3,90 ve standart sapması 1,11 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuca göre, lojistik ve nakliyede yaşanan güçlükler, ihracatın gelişmesi hususunda pek çok firma tarafından problem olarak görülmektedir.
- Katılımcıların %38,7'si (12 kişi) tarafından 3. Maddeye "katılıyorum" şeklinde yanıt verilmiştir. Bu maddenin aritmetik ortalaması 3,74 ve standart sapması 1,26 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuca göre, hammadde temininde yaşanan güçlükler, ihracatın gelişmesi hususunda pek çok firma tarafından problem olarak görülmektedir.
- Katılımcıların %29'u (9 kişi) tarafından 5. Maddeye "katılıyorum" şeklinde yanıt verilmiştir. Bu maddenin aritmetik ortalaması 3,45 ve standart sapması 1,29 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuca göre, teknolojinin yetersiz olması, ihracatın gelişmesi hususunda pek çok firma tarafından problem olarak görülmektedir.

- Katılımcıların %38,7'si (12 kişi) tarafından 2. Maddeye "fikrim yok" şeklinde yanıt verilmiştir. Bu maddenin aritmetik ortalaması 3,38 ve standart sapması 0,89 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuca göre, devlet teşviklerinin yetersiz olması durumunda, ihracatın gelişmesine yol açıp açmayacağına dair, katılımcıların fikrinin olmadığı görülmüştür.
- Katılımcıların %35,5'i (11 kişi) tarafından 1. Maddeye "fikrim yok" şeklinde yanıt verilmiştir. Bu maddenin aritmetik ortalaması 3,06 ve standart sapması 1,12 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuca göre, bürokratik engellerin, ihracatın gelişmesine yol açıp açmayacağına dair, katılımcıların fikrinin olmadığı görülmüştür.

Tablo 28. Firmalara Katkı Sağlayan Dâhilde İşleme Rejiminin Sistem ve Uygulamalarına Yönelik İstatistiksel Sonuçları

Sistem ve Uygulamalar	Frekans (f)	Yüzde (%)	Ortalama	SS
Şartlı muafiyet sistemi	15	48,4	2,32	1,42
Dâhilde işleme rejimi kapsamında yurt içi alımı	12	38,7		
Geri ödeme sistemi	3	9,7		
Eşdeğer eşya kullanımı	1	3,2		
Dâhilde işleme rejimini kullanmadım	0	0		
Toplam	31	100,0		

Tablo 28'de görüldüğü üzere, dâhilde işleme rejiminde yer alan sistem ve uygulamalardan şartlı muafiyet sistemini firmaların %48,4'ü (15 tanesi), dâhilde işleme rejimi kapsamında yurt içi alımını firmaların %38,7'si (12 tanesi), geri ödeme sistemini firmaların %9,7'si (3 tanesi) ve eşdeğer eşya kullanımını firmaların %3,2'si (1 tanesi) tercih etmiştir. Ayrıca katılımcı firmaların tamamının da dâhilde işleme rejimini kullandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 29. İhracata İlişkin Devlet Teşviklerinin Firmalara Sağladığı Avantajlara Yönelik İfadelerin İstatistiksel Sonuçları

Madde No	İfade	Ortalama Değer	Standart Sapma	Katılım Düzeyi	Yüzde (%)
1	Dâhilde İşleme Rejimi	4,36	0,91	Kesinlikle Katılıyorum	54,8
10	İhracatta Katma Değer Vergisi (KDV) istisnası	3,90	1,25	Katılıyorum	45,2
9	İhracat finansmanı-Türk Eximbank programları	3,74	1,21	Katılıyorum	54,8
7	İhracata yönlendirme desteği	3,55	0,81	Katılıyorum	51,6
6	Pazar araştırması desteği	3,45	0,81	Katılıyorum	45,2
2	Araştırma-Geliştirme yardımları	3,42	0,85	Katılıyorum	51,6
8	Patent, faydalı model belgesi ve endüstriyel tasarım desteği	2,97	0,95	Fikrim Yok	41,9
4	Eğitim destekleri	2,94	1,12	Fikrim Yok	35,5
5	Nitelikli eleman istihdamı desteği	2,94	1,12	Fikrim Yok	35,5
3	Teknoloji araştırma geliştirme desteği	2,81	1,05	Fikrim Yok	38,7

Tablo 29'da görüldüğü üzere, ihracata dair devlet teşviklerinin firmalara sağladığı yararlaraya yönelik, katılımcıların görüşlerinin alındığı 10 ifadenin her birine ayrı ayrı bakıldığında şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- Katılımcıların %54,8'i (17 kişi) tarafından 1. Maddeye "kesinlikle katılıyorum" şeklinde yanıt verilmiştir. Bu maddenin aritmetik ortalaması 4,36 ve standart sapması 0,91 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuca göre, DİR pek çok firma tarafından bir avantaj olarak görülmektedir.
- Katılımcıların %45,2'si (14 kişi) tarafından 10. Maddeye "katılıyorum" şeklinde yanıt verilmiştir. Bu maddenin aritmetik ortalaması 3,9 ve standart sapması 1,25

olarak hesaplanmıştır. Bu sonuca göre, ihracatta Katma Değer Vergisi (KDV) istisnası pek çok firma tarafından bir avantaj olarak görülmektedir.

- Katılımcıların %54,8'i (17 kişi) tarafından 9. Maddeye "katılıyorum" şeklinde yanıt verilmiştir. Bu maddenin aritmetik ortalaması 3,74 ve standart sapması 1,21 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuca göre, ihracat finansmanının Türk Eximbank programları pek çok firma tarafından bir avantaj olarak görülmektedir.
- Katılımcıların %51,6'sı (16 kişi) tarafından 7. Maddeye "katılıyorum" şeklinde yanıt verilmiştir. Bu maddenin aritmetik ortalaması 3,55 ve standart sapması 0,81 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuca göre, ihracata verilen yönlendirme desteği pek çok firma tarafından bir avantaj olarak görülmektedir.
- Katılımcıların %45,2'si (14 kişi) tarafından 6. Maddeye "katılıyorum" şeklinde yanıt verilmiştir. Bu maddenin aritmetik ortalaması 3,45 ve standart sapması 0,81 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuca göre, pazar araştırması desteği pek çok firma tarafından bir avantaj olarak görülmektedir.
- Katılımcıların %51,6'sı (16 kişi) tarafından 2. Maddeye "katılıyorum" şeklinde yanıt verilmiştir. Bu maddenin aritmetik ortalaması 3,42 ve standart sapması 0,85 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuca göre, araştırma geliştirme yardımları pek çok firma tarafından bir avantaj olarak görülmektedir.
- Katılımcıların %41,9'u (13 kişi) tarafından 8. Maddeye "fikrim yok" şeklinde yanıt verilmiştir. Bu maddenin aritmetik ortalaması 2,97 ve standart sapması 0,95 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuca göre, patent, faydalı model belgesi ve endüstriyel tasarım desteğinin firmaya avantaj sağlayıp sağlamayacağına dair, katılımcıların fikrinin olmadığı görülmüştür.
- Katılımcıların %35,5'i (11 kişi) tarafından 4. Maddeye "fikrim yok" şeklinde yanıt verilmiştir. Bu maddenin aritmetik ortalaması 2,94 ve standart sapması 1,12 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuca göre, eğitim desteklerinin firmaya avantaj sağlayıp sağlamayacağına dair, katılımcıların fikrinin olmadığı görülmüştür.
- Katılımcıların %35,5'i (11 kişi) tarafından 5. Maddeye "fikrim yok" şeklinde yanıt verilmiştir. Bu maddenin aritmetik ortalaması 2,94 ve standart sapması 1,12 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuca göre, nitelikli eleman istihdamı desteğinin, firmaya avantaj sağlayıp sağlamayacağına dair, katılımcıların fikrinin olmadığı görülmüştür.

- Katılımcıların %38,7'si (12 kişi) tarafından 3. Maddeye "fikrim yok" şeklinde yanıt verilmiştir. Bu maddenin aritmetik ortalaması 2,81 ve standart sapması 1,05 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuca göre, teknoloji araştırma geliştirme desteğinin firmaya avantaj sağlayıp sağlamayacağına dair, katılımcıların fikrinin olmadığı görülmüştür.

Tablo 30. Dâhilde İşleme Rejimine Yönelik İfadelerin İstatistiksel Sonuçları

Madde No	İfade	Ortalama Değer	Standart Sapma	Katılım Düzeyi	Yüzde (%)
5	Firmaların ihracatını arttırabilmesi için DİİB'in verilmesi, daha da kolaylaştırılmalıdır	4,48	0,85	Kesinlikle Katılıyorum	61,3
1	DİR uygulamaları Türk firmalarının uluslararası piyasalardaki rekabet gücünü artırmaktadır	4,26	0,96	Kesinlikle Katılıyorum	48,4
2	DİR'in daha etkin işleyebilmesi için düzenlemeye ihtiyacı vardır	3,78	1,02	Katılıyorum	48,4
4	DİR uygulamaları, KOBİ'lerin büyüme ve gelişme fırsatlarını ortadan kaldırmaktadır	2,16	1,01	Katılmıyorum	35,5
3	DİR uygulamaları, iç piyasadaki üretim dengelerini bozmaktadır	2,13	0,92	Katılmıyorum	51,6

Tablo 30'da görüldüğü üzere, DİR uygulamalarına dair, katılımcıların görüşlerinin alındığı 5 ifadenin her birine ayrı ayrı bakıldığında şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- Katılımcıların %61,3'ü (19 kişi) tarafından 5. Maddeye "kesinlikle katılıyorum" şeklinde yanıt verilmiştir. Bu maddenin aritmetik ortalaması 4,48 ve standart

sapması 0,85 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuca göre katılımcıların çoğu, ihracatının artabilmesi için DIİB'in daha kolay verilmesi gerektiğini düşünmektedir.

- Katılımcıların %48,4'ü (15 kişi) tarafından 1. Maddeye "kesinlikle katılıyorum" şeklinde yanıt verilmiştir. Bu maddenin aritmetik ortalaması 4,26 ve standart sapması 0,96 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuca göre katılımcıların çoğu, DİR uygulamalarının, Türk firmalarının uluslararası piyasalardaki rekabet gücünü arttırdığını düşünmektedir.
- Katılımcıların %48,4'ü (15 kişi) tarafından 2. Maddeye "katılıyorum" şeklinde yanıt verilmiştir. Bu maddenin aritmetik ortalaması 3,78 ve standart sapması 1,02 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuca göre katılımcıların çoğu, DİR'in daha etkin işleyebilmesi için düzenlemeye ihtiyaç olduğunu düşünmektedir.
- Katılımcıların %35,5'i (11 kişi) tarafından 4. Maddeye "katılmıyorum" şeklinde yanıt verilmiştir. Bu maddenin aritmetik ortalaması 2,16 ve standart sapması 1,01 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuca göre katılımcıların çoğu, DİR uygulamalarının KOBİ'lerin büyüme ve gelişme fırsatlarını ortadan kaldırdığını düşünmemektedir.
- Katılımcıların %51,6'sı (16 kişi) tarafından 3. Maddeye "katılmıyorum" şeklinde yanıt verilmiştir. Bu maddenin aritmetik ortalaması 2,13 ve standart sapması 0,92 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuca göre katılımcıların çoğu, dâhilde işleme rejimi uygulamalarının iç piyasadaki üretim dengelerini bozduğunu düşünmemektedir.

Tablo 31. Dâhilde İşleme Rejimi Kapsamında Sistem ve Teşvik Uygulamalarının Ekonomiye Etkisine Yönelik İfadelerin İstatistiksel Sonuçları

Madde No	İfade	Ortalama Değer	Standart Sapma	Katılım Düzeyi	Yüzde (%)
4	İhracat taahhütlerinin yerine getirilememesi halinde karşı karşıya kalınabilecek cezai müeyyidelerin ağır olması	4,10	0,94	Katılıyorum	41,9
3	Rejimden yararlanabilmek için gerekli prosedürün haddinden fazla gereksiz ayrıntı içermesi	3,58	1,15	Katılıyorum	38,7
2	Rejimin işleyişi yönünde gerçekleştirilen denetimlerin gereğinden fazla yapılması	3,45	0,81	Katılıyorum	51,6
5	Yerli ham madde ve ara malı üreten firmaların, bu ürünlerine yönelik ülke içi talebin daralması nedeniyle zor durumda kalmaları	2,45	1,12	Katılmıyorum	54,8
1	Kamu gelirlerinin bir kısmından vazgeçiliyor olması	1,97	0,91	Katılmıyorum	38,7

Tablo 31'de görüldüğü üzere, DİR kapsamında sistem ve teşvik uygulamalarının ekonomiye etkilerine dair, katılımcıların görüşlerinin alındığı 5 ifadenin her birine ayrı ayrı bakıldığında şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- Katılımcıların %41,9'u (13 kişi) tarafından 4. Maddeye "katılıyorum" şeklinde yanıt verilmiştir. Bu maddenin aritmetik ortalaması 4,1 ve standart sapması 0,94 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuca göre katılımcıların çoğu, ihracat taahhütlerinin yerine getirilememesi halinde karşı karşıya kalınabilecek cezai müeyyidelerin ağır olması durumunda, ekonominin olumsuz yönde etkileneceğini düşünmektedir.
- Katılımcıların %38,7'si (12 kişi) tarafından 3. Maddeye "katılıyorum" şeklinde yanıt verilmiştir. Bu maddenin aritmetik ortalaması 3,58 ve standart sapması 1,15 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuca göre katılımcıların çoğu, dâhilde işleme rejiminden yararlanabilmek adına prosedürün gereksiz çok fazla ayrıntı içermesi durumunda, ekonominin olumsuz yönde etkileneceğini düşünmektedir.
- Katılımcıların %51,6'sı (16 kişi) tarafından 2. Maddeye "katılıyorum" şeklinde yanıt verilmiştir. Bu maddenin aritmetik ortalaması 3,45 ve standart sapması 0,81 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuca göre katılımcıların çoğu, DİR'in işleyişi yönünde gerçekleştirilen denetimlerin gereğinden fazla yapılması durumunda, ekonominin olumsuz yönde etkileneceğini düşünmektedir.
- Katılımcıların %54,8'i (17 kişi) tarafından 5. Maddeye "katılmıyorum" şeklinde yanıt verilmiştir. Bu maddenin aritmetik ortalaması 2,45 ve standart sapması 1,12 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuca göre katılımcıların çoğu, yerli ham madde ve ara malı üreten firmaların, bu ürünlerine yönelik ülke içi talebin daralması nedeniyle zor durumda kalmaları halinde, ekonominin olumsuz yönde etkilenmeyeceğini düşünmektedir.
- Katılımcıların %38,7'si (12 kişi) tarafından 1. Maddeye "katılmıyorum" şeklinde yanıt verilmiştir. Bu maddenin aritmetik ortalaması 1,97 ve standart sapması 0,91 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuca göre katılımcıların çoğu, kamu gelirlerinin bir kısmından vazgeçilmesi durumunda, ekonominin olumsuz yönde etkilenmeyeceğini düşünmektedir.

Tablo 32. DİR Kapsamında Verilen Teşviklerin Sağladığı Avantajlara Yönelik İfadelerin İstatistiksel Sonuçları

Madde No	İfade	Ortalama Değer	Standart Sapma	Katılım Düzeyi	Yüzde (%)
1	İthalatta Gümrük Vergisi ve KDV muafiyeti	4,45	0,85	Kesinlikle Katılıyorum	58,1
2	İthalat sırasında alınması gereken vergilere ilişkin teminat indirimi	4,35	0,84	Kesinlikle Katılıyorum	48,4
6	Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu (KKDF) muafiyeti	4,32	0,75	Kesinlikle Katılıyorum	48,4
5	Eşdeğer eşya kullanıma olanak vermesi	4,10	1,01	Katılıyorum	45,2
7	Yurt içi alımlarda KDV tecil-terkin uygulaması	4,10	0,83	Katılıyorum	58,1
3	Vergi, resim ve harç istisnası	4,00	1,18	Katılıyorum	41,9
4	Ticaret politikası önlemlerine tabi olmama	3,74	1,06	Katılıyorum	38,7

Tablo 32'de görüldüğü üzere, firmaların ihracatlarını arttırmak için dâhilde işleme rejimi kapsamında verilen teşviklerin avantajlarına dair, katılımcıların görüşlerinin alındığı 7 ifadenin her birine ayrı ayrı bakıldığında şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- Katılımcıların %58,1'i (18 kişi) tarafından 1. Maddeye "kesinlikle katılıyorum" şeklinde yanıt verilmiştir. Bu maddenin aritmetik ortalaması 4,45 ve standart sapması 0,85 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuca göre katılımcıların çoğu, ithalatta gümrük vergisi ve KDV muafiyetinin olması gerektiğini düşünmektedir.
- Katılımcıların %48,4'ü (15 kişi) tarafından 2. Maddeye "kesinlikle katılıyorum" şeklinde yanıt verilmiştir. Bu maddenin aritmetik ortalaması 4,35 ve standart sapması 0,84 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuca göre katılımcıların çoğu, ithalatta alınan vergilere dair teminat indirimi olması gerektiğini düşünmektedir.

- Katılımcıların %48,4'ü (15 kişi) tarafından 6. Maddeye "kesinlikle katılıyorum" şeklinde yanıt verilmiştir. Bu maddenin aritmetik ortalaması 4,32 ve standart sapması 0,75 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuca göre katılımcıların çoğu, Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu (KKDF) muafiyetinin olması gerektiğini düşünmektedir.
- Katılımcıların %45,2'si (14 kişi) tarafından 5. Maddeye "katılıyorum" şeklinde yanıt verilmiştir. Bu maddenin aritmetik ortalaması 4,10 ve standart sapması 1,01 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuca göre katılımcıların çoğu, eşdeğer eşya kullanımına olanak verilmesi gerektiğini düşünmektedir.
- Katılımcıların %58,1'i (18 kişi) tarafından 7. Maddeye "katılıyorum" şeklinde yanıt verilmiştir. Bu maddenin aritmetik ortalaması 4,10 ve standart sapması 0,83 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuca göre katılımcıların çoğu, yurt içi alımlarda KDV tecil-terkin uygulamasına olanak verilmesi gerektiğini düşünmektedir.
- Katılımcıların %41,9'u (13 kişi) tarafından 3. Maddeye "katılıyorum" şeklinde yanıt verilmiştir. Bu maddenin aritmetik ortalaması 4 ve standart sapması 1,18 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuca göre katılımcıların çoğu, vergi, resim ve harç istisnasına olanak verilmesi gerektiğini düşünmektedir.
- Katılımcıların %38,7'si (12 kişi) tarafından 4. Maddeye "katılıyorum" şeklinde yanıt verilmiştir. Bu maddenin aritmetik ortalaması 3,74 ve standart sapması 1,06 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuca göre katılımcıların çoğu, ticaret politikası önlemlerine tabi olunmaması gerektiğini düşünmektedir.

Tablo 33. Normallik Testi

Değişkenler	Shapiro-Wilk		
	İstatistik	SD	Sig.
İhracatın Gelişmesi	,901	31	,008
İhracatın Yavaşlaması	,945	31	,117
Devlet Teşvikleri	,913	31	,016
Dâhilde İşleme Rejimi Uygulamaları Ölçeği	,849	31	,000
DİR Sistem ve Teşvik Uygulamaları Ölçeği	,970	31	,524
Teşviklerin Avantajları Ölçeği	,804	31	,000
Yaş	,935	31	,060
Personel Sayısı	,868	31	,001
İhracat Kapasitesi	,813	31	,000
İthalat Miktarı	,711	31	,000
Dâhilde İhracat Kapasitesi	,771	31	,000
Dâhilde İthalat Kapasitesi	,629	31	,000

Analizler yapılırken ölçekte yer alan seçeneklerin normal dağılıp dağılmadığı tespit edilmiştir. Bu sonuçlara göre “DİR Sistem ve Teşvik Uygulamaları Ölçeği” ve “İhracatın Yavaşlaması” boyutları hariç, diğer boyutların normal dağılmadığı tespit edilmiştir. Bu yüzden parametrik olmayan testler kullanılmıştır. Anlamlılık düzeyi olarak 0,05 ve 0,10 değerleri esas alınmıştır.

3.7.1.3. Araştırmanın Hipotezleri ve Hipotezlere İlişkin Bulgular

Araştırmanın hipotezleri ve hipotezlere ilişkin bulgular aşağıda açıklanmaktadır:

H1: Dâhilde işleme rejimi sayesinde Türk firmalarının uluslararası piyasalardaki rekabet gücü artmıştır.

Tablo 34. Dâhilde İşleme Rejimi ile Türk firmalarının Uluslararası Piyasalardaki Rekabet Gücü Tablosu

		Frekans	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Değer	Kesinlikle Katılmıyorum	1	3,2	3,2
	Katılmıyorum	1	3,2	6,5
	Fikrim Yok	2	6,5	12,9
	Katılıyorum	12	38,7	51,6
	Kesinlikle Katılıyorum	15	48,4	100,0
	Toplam	31	100,0	

Tablo 34’e bakıldığında, “DİR sayesinde Türk firmalarının uluslararası piyasalardaki rekabet gücü artmıştır” hipotezini, %51,6 kümülatif yüzde ile kabul edilmiş olduğu sonucuna varılmaktadır.

H2: DİR, iç piyasadaki üretim dengelerini ve rekabeti bozmamaktadır.

Tablo 35. DİR ile iç piyasadaki üretim dengeleri ve rekabeti tablosu

		Frekans	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Değer	Kesinlikle Katılmıyorum	1	3,2	3,2
	Katılmıyorum	1	3,2	6,5
	Fikrim Yok	6	19,4	25,8
	Katılıyorum	16	51,6	77,4
	Kesinlikle Katılıyorum	7	22,6	100,0
	Toplam	31	100,0	

Tablo 35'e bakıldığında, "DİR, iç piyasadaki üretim dengelerini ve rekabeti bozmamaktadır," hipotezi araştırmaya katılan işletmeler tarafından yapılan anket sonucuna göre, tablodaki kümülatif yüzdeye bakıldığında %77,4'ünün kabul edilmiş olduğu sonucuna varılmaktadır.

H3: DİR uygulamalarının daha etkin olarak işleyebilmesi için yeni düzenlemelere ihtiyaç vardır.

Tablo 36. DİR Uygulamaları ile Yeni Düzenlemelere İlişkin Tablo

		Frekans	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Değer	Kesinlikle Katılmıyorum	1	3,2	3,2
	Katılmıyorum	3	9,7	12,9
	Fikrim Yok	5	16,1	29,0
	Katılıyorum	15	48,4	77,4
	Kesinlikle Katılıyorum	7	22,6	100,0
	Toplam	31	100,0	

Tablo 36'ya bakıldığında, "DİR uygulamalarının daha etkin olarak işleyebilmesi için yeni düzenlemelere ihtiyaç vardır." hipotezi, %77,4 kümülatif yüzdeye bakılarak kabul edilmiş olduğu görülmektedir.

3.7.1.4. Ki-Kare Analizine Yönelik Bulgular

Ki-Kare analizine yönelik bulgular, aşağıdaki tablolarda gösterilmektedir.

Tablo 37. Firma Kuruluş Yeri ile DİR İhracat Kapasitesi Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

		DİR İhracat Kapasitesi					Toplam	Ki-Kare
		10.000-49.999 ton/yıl	50.000-99.999 ton/yıl	100.000-499.999 ton/yıl	500.000-999.999 ton/yıl	1.000.000-2.999.999 ton/yıl		
İSTANBUL	Değer	14	3	4	2	1	24	0,127
	Beklenen Değer	12,4	4,6	3,1	2,3	1,5	24,0	
ZONGULDAK	Değer	1	2	0	0	0	3	
	Beklenen Değer	1,5	,6	,4	,3	,2	3,0	
İZMİR	Değer	1	0	0	0	1	2	
	Beklenen Değer	1,0	,4	,3	,2	,1	2,0	
İSKENDERUN	Değer	0	0	0	1	0	1	
	Beklenen Değer	,5	,2	,1	,1	,1	1,0	
TEKİRDAĞ	Değer	0	1	0	0	0	1	
	Beklenen Değer	,5	,2	,1	,1	,1	1,0	
Toplam	Değer	16	6	4	3	2	31	
	Beklenen Değer	16,0	6,0	4,0	3,0	2,0	31,0	

Tablo 37'ye göre, firma kuruluş yeri ile DİR ihracat kapasitesi arasında herhangi bir anlamlı ilişki tespit edilmemiştir.

Tablo 38. Firma Kuruluş Yeri ile DİR İthalat Kapasitesi Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

		DİR İthalat Kapasitesi					Toplam	Ki-Kare
		10.000-49.999 ton/yıl	50.000-99.999 ton/yıl	100.000-499.999 ton/yıl	500.000-999.999 ton/yıl	1.000.000-2.999.999 ton/yıl		
İSTANBUL	Değer	18	0	4	2	0	24	0,069*
	Beklenen Değer	17,0	1,5	3,1	1,5	,8	24,0	
ZONGULDAK	Değer	2	1	0	0	0	3	
	Beklenen Değer	2,1	,2	,4	,2	,1	3,0	
İZMİR	Değer	1	0	0	0	1	2	
	Beklenen Değer	1,4	,1	,3	,1	,1	2,0	
İSKENDERUN	Değer	0	1	0	0	0	1	
	Beklenen Değer	,7	,1	,1	,1	,0	1,0	
TEKİRDAĞ	Değer	1	0	0	0	0	1	
	Beklenen Değer	,7	,1	,1	,1	,0	1,0	
Toplam	Değer	22	2	4	2	1	31	
	Beklenen Değer	22,0	2,0	4,0	2,0	1,0	31,0	

*p<0,10

Tablo 38'e göre, firma kuruluş yeri ile DİR ithalat kapasitesi arasında ($p<0,10$) anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Bu sonuca göre, 10000-49999 ton arası ithalat kapasitesi olan işletmelerin firma kuruluş yerinin çoğunluğunun İstanbul olduğu görülmektedir.

Tablo 39. Eğitim Durumu ile DİR İhracat Kapasitesi Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçlar

			DİR İhracat Kapasitesi					Toplam	Ki-Kare
			10.000-49.999 ton/yıl	50.000-99.999 ton/yıl	100.000-499.999 ton/yıl	500.000-999.999 ton/yıl	1.000.000-2.999.999 ton/yıl		
Eğitim Durumu	LİSE	Değer	1	0	1	0	0	2	0,623
		Beklenen Değer	1,0	,4	,3	,2	,1	2,0	
	LİSANS	Değer	13	6	2	3	2	26	
		Beklenen Değer	13,4	5,0	3,4	2,5	1,7	26,0	
	LİSANSÜSTÜ	Değer	2	0	1	0	0	3	
		Beklenen Değer	1,5	,6	,4	,3	,2	3,0	
Toplam		Değer	16	6	4	3	2	31	
		Beklenen Değer	16,0	6,0	4,0	3,0	2,0	31,0	

Tablo 39 incelendiğinde, eğitim durumu ile DİR ihracat kapasitesi arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir.

Tablo 40. Eğitim Durumu ile DİR İthalat Kapasitesi Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçlar

			DİR İthalat Kapasitesi					Toplam	Ki-Kare
			10.000-49.999 ton/yıl	50.000-99.999 ton/yıl	100.000-499.999 ton/yıl	500.000-999.999 ton/yıl	1.000.000-2.999.999 ton/yıl		
Eğitim durumu	LİSE	Değer	2	0	0	0	0	2	0,845
		Beklenen Değer	1,4	,1	,3	,1	,1	2,0	
	LİSANS	Değer	18	2	3	2	1	26	
		Beklenen Değer	18,5	1,7	3,4	1,7	0,8	26,0	
	LİSANSÜSTÜ	Değer	2	0	1	0	0	3	
		Beklenen Değer	2,1	,2	,4	,2	,1	3,0	
Toplam		Değer	22	2	4	2	1	31	
		Beklenen Değer	22,0	2,0	4,0	2,0	1,0	31,0	

Tablo 40 incelendiğinde, eğitim durumuyla DİR ithalat kapasitesi arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir.

Tablo 41. Ülkeler ile DİR İhracat Kapasitesi Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

			DİR İhracat Kapasitesi					Toplam	Ki-Kare
			10.000-49.999 ton/yıl	50.000-99.999 ton/yıl	100.000-499.999 ton/yıl	500.000-999.999 ton/yıl	1.000.000-2.999.999 ton/yıl		
AB Ülkeleri	EVET	Değer	16	6	4	2	2	30	0,161
		Beklenen Değer	15,5	5,8	3,9	2,9	1,9	30,0	
	HAYIR	Değer	0	0	0	1	0	1	
		Beklenen Değer	,5	,2	,1	,1	,1	1,0	
Ortadoğu Ülkeleri	EVET	Değer	15	5	4	3	1	28	0,272
		Beklenen Değer	14,5	5,4	3,6	2,7	1,8	28,0	
	HAYIR	Değer	1	1	0	0	1	3	
		Beklenen Değer	1,5	,6	,4	,3	,2	3,0	
Latin Amerika Ülkeleri	EVET	Değer	8	3	4	0	2	17	0,059*
		Beklenen Değer	8,8	3,3	2,2	1,6	1,1	17,0	
	HAYIR	Değer	8	3	0	3	0	14	
		Beklenen Değer	7,2	2,7	1,8	1,4	,9	14,0	
Uzakdoğu ve Asya Ülkeleri	EVET	Değer	6	4	2	1	1	14	0,819
		Beklenen Değer	7,2	2,7	1,8	1,4	,9	14,0	
	HAYIR	Değer	10	2	2	2	1	17	
		Beklenen Değer	8,8	3,3	2,2	1,6	1,1	17,0	
Kanada ve Amerika	EVET	Değer	6	4	2	0	1	13	0,461
		Beklenen Değer	6,7	2,5	1,7	1,3	,8	13,0	
	HAYIR	Değer	10	2	2	3	1	18	
		Beklenen Değer	9,3	3,5	2,3	1,7	1,2	18,0	

Tablo 41'e bakıldığında, Latin Amerika Ülkeleri ile DİR ihracat kapasitesi arasında bir anlamlı ($p < 0,10$) ilişki tespit edilmiştir. Bu sonuca göre, Latin Amerika

Ülkelerinde ihracat yapan şirketlerin dâhilde ihracat kapasitesinin beklenen değere yakın sonuçlar verdiği görülmektedir.

Tablo 42. Ülkeler ile DİR İthalat Kapasitesi Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

			DİR İthalat Kapasitesi					Total	Ki-Kare
			10.000-49.999 ton/yıl	50.000-99.999 ton/yıl	100.000-499.999 ton/yıl	500.000-999.999 ton/yıl	1.000.000-2.999.999 ton/yıl		
AB Ülkeleri	EVET	Değer	22	1	4	2	1	30	0,161
		Beklenen Değer	21,3	1,9	3,9	1,9	1,0	30,0	
	HAYIR	Değer	0	1	0	0	0	1	
		Beklenen Değer	,7	,1	,1	,1	,0	1,0	
Ortadoğu Ülkeleri	EVET	Değer	20	2	4	2	0	28	0,246
		Beklenen Değer	19,9	1,8	3,6	1,8	,9	28,0	
	HAYIR	Değer	2	0	0	0	1	3	
		Beklenen Değer	2,1	,2	,4	,2	,1	3,0	
Latin Amerika Ülkeleri	EVET	Değer	13	0	3	0	1	17	0,157
		Beklenen Değer	12,1	1,1	2,2	1,1	,5	17,0	
	HAYIR	Değer	9	2	1	2	0	14	
		Beklenen Değer	9,9	,9	1,8	,9	,5	14,0	
Uzakdoğu ve Asya Ülkeleri	EVET	Değer	9	1	3	0	1	14	0,423
		Beklenen Değer	9,9	,9	1,8	,9	,5	14,0	
	HAYIR	Değer	13	1	1	2	0	17	
		Beklenen Değer	12,1	1,1	2,2	1,1	,5	17,0	
Kanada ve Amerika	EVET	Değer	9	1	2	0	1	13	0,741
		Beklenen Değer	9,2	,8	1,7	,8	,4	13,0	
	HAYIR	Değer	13	1	2	2	0	18	
		Beklenen Değer	12,8	1,2	2,3	1,2	,6	18,0	

Tablo 42'ye bakıldığında, ülkeler ile DİR ithalat kapasitesi arasında anlamlı bir ilişki ($p>0,10$) tespit edilmemiştir.

Tablo 43. İhracat Kapasitesi ile DİR İhracat Kapasitesi Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçlar

			DİR İhracat Kapasitesi					Toplam	Ki-Kare
			10.000-49.999 ton/yıl	50.000-99.999 ton/yıl	100.000-499.999 ton/yıl	500.000-999.999 ton/yıl	1.000.000-2.999.999 ton/yıl		
İhracat kapasitesi	10.000-49.999 ton/yıl	Değer	13	0	0	0	0	13	0,000*
		Beklenen Değer	6,7	2,5	1,7	1,3	,8	13,0	
	50.000-99.999 ton/yıl	Değer	2	5	0	0	0	7	
		Beklenen Değer	3,6	1,4	,9	,7	,5	7,0	
	100.000-499.999 ton/yıl	Değer	1	0	4	0	0	5	
		Beklenen Değer	2,6	1,0	,6	,5	,3	5,0	
	500.000-999.999 ton/yıl	Değer	0	0	0	3	0	3	
		Beklenen Değer	1,5	,6	,4	,3	,2	3,0	
	1.000.000-2.999.999 ton/yıl	Değer	0	0	0	0	1	1	
		Beklenen Değer	,5	,2	,1	,1	,1	1,0	
	3.000.000 ton/yıl-3.000.000 ton/yıl'dan fazla	Değer	0	1	0	0	1	2	
		Beklenen Değer	1,0	,4	,3	,2	,1	2,0	
Toplam		Değer	16	6	4	3	2	31	
		Beklenen Değer	16,0	6,0	4,0	3,0	2,0	31,0	

Tablo 43 incelendiğinde, işletmelerin ihracat kapasiteleri ile DİR ihracat kapasiteleri arasında ($p < 0,05$) anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Tablo 44. İthalat Miktarı ile DİR İhracat Kapasitesi Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçlar

			DİR İhracat Kapasitesi					Toplam	Ki-Kare
			10.000-49.999 ton/yıl	50.000-99.999 ton/yıl	100.000-499.999 ton/yıl	500.000-999.999 ton/yıl	1.000.000-2.999.999 ton/yıl		
İthalat Miktarı	10.000-49.999 ton/yıl,	Değer	14	3	2	0	0	19	0,002*
		Beklenen Değer	9,8	3,7	2,5	1,8	1,2	19,0	
	50.000-99.999 ton/yıl	Değer	0	1	0	0	0	1	
		Beklenen Değer	,5	,2	,1	,1	,1	1,0	
	100.000-499.999 ton/yıl	Değer	0	1	2	2	0	5	
		Beklenen Değer	2,6	1,0	,6	,5	,3	5,0	
	500.000-999.999 ton/yıl	Değer	1	0	0	0	0	1	
		Beklenen Değer	,5	,2	,1	,1	,1	1,0	
	1.000.000-2.999.999 ton/yıl	Değer	1	1	0	1	1	4	
		Beklenen Değer	2,1	,8	,5	,4	,3	4,0	
3.000.000 ton/yıl-3.000.000 ton/yıl'dan fazla	Değer	0	0	0	0	1	1		
	Beklenen Değer	,5	,2	,1	,1	,1	1,0		
Toplam		Değer	16	6	4	3	2	31	
		Beklenen Değer	16,0	6,0	4,0	3,0	2,0	31,0	

Tablo 44 incelendiğinde, işletmelerin ithalat miktarları ile DİR ihracat kapasiteleri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Tablo 45. İthalat Miktarı ile DİR İthalat Kapasitesi Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçlar

			DİR İthalat Kapasitesi					Toplam	Ki-Kare
			10.000-49.999 ton/yıl	50.000-99.999 ton/yıl	100.000-499.999 ton/yıl	500.000-999.999 ton/yıl	1.000.000-2.999.999 ton/yıl		
İthalat Miktarı	10.000-49.999 ton/yıl,	Değer	19	0	0	0	0	19	0,000*
		Beklenen Değer	13,5	1,2	2,5	1,2	,6	19,0	
	50.000-99.999 ton/yıl	Değer	0	1	0	0	0	1	
		Beklenen Değer	,7	,1	,1	,1	,0	1,0	
	100.000-499.999 ton/yıl	Değer	0	0	4	1	0	5	
		Beklenen Değer	3,5	,3	,6	,3	,2	5,0	
	500.000-999.999 ton/yıl	Değer	0	0	0	1	0	1	
		Beklenen Değer	,7	,1	,1	,1	,0	1,0	
	1.000.000-2.999.999 ton/yıl	Değer	3	1	0	0	0	4	
		Beklenen Değer	2,8	,3	,5	,3	,1	4,0	
	3.000.000 ton/yıl-3.000.000 ton/yıl'dan fazla	Değer	0	0	0	0	1	1	
		Beklenen Değer	,7	,1	,1	,1	,0	1,0	
Toplam		Değer	22	2	4	2	1	31	
		Beklenen Değer	22,0	2,0	4,0	2,0	1,0	31,0	

Tablo 45'e bakıldığında, işletmelerin ithalat miktarı ile DİR ithalat kapasitesi arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Tablo 46. İhracat Kapasitesi ile DİR İthalat Kapasitesi Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçlar

			DİR İthalat Kapasitesi					Toplam	Ki-Kare
			10.000-49.999 ton/yıl	50.000-99.999 ton/yıl	100.000-499.999 ton/yıl	500.000-999.999 ton/yıl	1.000.000-2.999.999 ton/yıl		
İhracat kapasitesi	10.000-49.999 ton/yıl	Değer	12	0	0	1	0	13	0,017*
		Beklenen Değer	9,2	,8	1,7	,8	,4	13,0	
	50.000-99.999 ton/yıl	Değer	5	1	1	0	0	7	
		Beklenen Değer	5,0	,5	,9	,5	,2	7,0	
	100.000-499.999 ton/yıl	Değer	3	0	2	0	0	5	
		Beklenen Değer	3,5	,3	,6	,3	,2	5,0	
	500.000-999.999 ton/yıl	Değer	0	1	1	1	0	3	
		Beklenen Değer	2,1	,2	,4	,2	,1	3,0	
	1.000.000-2.999.999 ton/yıl	Değer	1	0	0	0	0	1	
		Beklenen Değer	,7	,1	,1	,1	,0	1,0	
	3.000.000 ton/yıl-3.000.000 ton/yıl'dan fazla	Değer	1	0	0	0	1	2	
		Beklenen Değer	1,4	,1	,3	,1	,1	2,0	
Toplam		Değer	22	2	4	2	1	31	
		Beklenen Değer	22,0	2,0	4,0	2,0	1,0	31,0	

Tablo 46 incelendiğinde, işletmelerin ihracat kapasiteleri ile DİR ithalat kapasitesi arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Tablo 47. Demir Türü ile DİR İhracat Kapasitesi Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçlar

			DİR İhracat Kapasitesi					Toplam	Ki-Kare
			10.000-49.999 ton/yıl	50.000-99.999 ton/yıl	100.000-499.999 ton/yıl	500.000-999.999 ton/yıl	1.000.000-2.999.999 ton/yıl		
Demir Türü	Uzun hadde ürünleri	Değer	6	2	1	0	0	9	0,531
		Beklenen Değer	4,6	1,7	1,2	,9	,6	9,0	
	Yassı hadde ürünleri	Değer	6	1	3	1	2	13	
		Beklenen Değer	6,7	2,5	1,7	1,3	,8	13,0	
	Vasıflı Çelik	Değer	2	3	0	2	0	7	
		Beklenen Değer	3,6	1,4	,9	,7	,5	7,0	
	Ferro-Alaşımlar	Değer	1	0	0	0	0	1	
		Beklenen Değer	,5	,2	,1	,1	,1	1,0	
	Döküm ve Dövme Ürünleri	Değer	1	0	0	0	0	1	
		Beklenen Değer	,5	,2	,1	,1	,1	1,0	
Toplam		Değer	16	6	4	3	2	31	
		Beklenen Değer	16,0	6,0	4,0	3,0	2,0	31,0	

Tablo 47'e göre, işletmelerin demir türleri ile DİR ihracat kapasitesi arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir.

Tablo 48. Demir Türü ile DİR İthalat Kapasitesi Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçlar

			DİR ithalat kapasitesi					Toplam	Ki-Kare
			10.000-49.999 ton/yıl	50.000-99.999 ton/yıl	100.000-499.999 ton/yıl	500.000-999.999 ton/yıl	1.000.000-2.999.999 ton/yıl		
Demir Türü	Uzun hadde ürünleri	Değer	8	0	1	0	0	9	0,803
		Beklenen Değer	6,4	,6	1,2	,6	,3	9,0	
	Yassı hadde ürünleri	Değer	9	1	1	1	1	13	
		Beklenen Değer	9,2	,8	1,7	,8	,4	13,0	
	Vasıflı Çelik	Değer	3	1	2	1	0	7	
		Beklenen Değer	5,0	,5	,9	,5	,2	7,0	
	Ferro-Alaşımlar	Değer	1	0	0	0	0	1	
		Beklenen Değer	,7	,1	,1	,1	,0	1,0	
	Döküm ve Dövme Ürünleri	Değer	1	0	0	0	0	1	
		Beklenen Değer	,7	,1	,1	,1	,0	1,0	
Toplam		Değer	22	2	4	2	1	31	
		Beklenen Değer	22,0	2,0	4,0	2,0	1,0	31,0	

Tablo 48 incelendiğinde, işletmelerin demir türleriyle DİR ithalat kapasiteleri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir.

3.7.1.5. Mann-Whitney U Testi'ne İlişkin Bulgular

Tablo 3.36'da dâhilde işleme rejimi uygulamalarının ihrac edilen ülkelere göre farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek için t testinin non-parametrik bir alternatifi olan Mann-Whitney U testi sonuçlarına bakılmıştır.

Tablo 49. DİR Uygulamaları ile İhrac Edilen Ülkelere Göre Mann-Whitney U Testi Sonuçları

İhrac Edilen Ülkeler		N	Ort. Sır.	Kareler Sır.	U	Sig
AB Ülkeleri	EVET	30	15,98	479,50	14,500	0,955
	HAYIR	1	16,50	16,50		
Ortadoğu Ülkeleri	EVET	28	15,61	437,00	31,000	0,455
	HAYIR	3	19,67	59,00		
Latin Amerika Ülkeleri	EVET	17	14,94	254,00	101,000	0,468
	HAYIR	14	17,29	242,00		
Uzakdoğu ve Asya Ülkeleri	EVET	14	18,64	261,00	82,000	0,136
	HAYIR	17	13,82	235,00		
Kanada ve Amerika	EVET	13	15,38	200,00	109,000	0,745
	HAYIR	18	16,44	296,00		

Tablo 49'a göre, DİR uygulamaları ile ihrac edilen ülkeler arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir.

3.7.1.6. Kruskal Wallis Testi'ne İlişkin Bulgular

Boyutlar ile değişkenler arasındaki farklılığın tespit edilmesi için ANOVA testinin parametrik olmayan alternatifi Kruskal Wallis Testi sonuçlarına bakılmıştır.

Tablo 50. Eğitim Durumu ile Boyutlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçlar

EĞİTİM DURUMU		N	Ort. Sır.	χ^2	Sig
İhracatın Yavaşlaması	LİSE	2	12,50	1,827	0,401
	LİSANS	26	15,54		
	LİSANSÜSTÜ	3	22,33		
	Toplam	31			
İhracatın Gelişmesi	LİSE	2	23,50	1,55	0,461
	LİSANS	26	15,65		
	LİSANSÜSTÜ	3	14,00		
	Toplam	31			
Devlet Teşvikleri	LİSE	2	12,25	0,379	0,827
	LİSANS	26	16,19		
	LİSANSÜSTÜ	3	16,83		
	Toplam	31			
DİR Uygulamaları Ölçeği	LİSE	2	18,25	1,245	0,537
	LİSANS	26	15,25		
	LİSANSÜSTÜ	3	21,00		
	Toplam	31			
DİR Sistem ve Teşvik Uygulamaları Ölçeği	LİSE	2	19,00	0,355	0,837
	LİSANS	26	15,60		
	LİSANSÜSTÜ	3	17,50		
	Toplam	31			
Teşviklerin Avantajları Ölçeği	LİSE	2	18,00	0,641	0,726
	LİSANS	26	16,27		
	LİSANSÜSTÜ	3	12,33		
	Toplam	31			

Tablo 50'ye bakıldığında, eğitim durumu ile boyutlar arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir.

Tablo 51. Tüzel Kişilik ile Boyutlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçlar

TÜZEL_KİŞİLİK		N	Ort. Sır.	x ²	Sig
İhracatın Yavaşlaması	ANONİM ŞİRKET	27	14,72	4,152	0,042*
	LİMİTED ŞİRKET	4	24,63		
İhracatın Gelişmesi	ANONİM ŞİRKET	27	15,09	2,093	0,148
	LİMİTED ŞİRKET	4	22,13		
Devlet Teşvikleri	ANONİM ŞİRKET	27	17,13	3,25	0,071
	LİMİTED ŞİRKET	4	8,38		
DİR Uygulamaları Ölçeği	ANONİM ŞİRKET	27	16,07	0,014	0,905
	LİMİTED ŞİRKET	4	15,50		
DİR Sistem ve Teşvik Uygulamaları Ölçeği	ANONİM ŞİRKET	27	16,26	0,172	0,678
	LİMİTED ŞİRKET	4	14,25		
Teşviklerin Avantajları Ölçeği	ANONİM ŞİRKET	27	16,72	1,394	0,238
	LİMİTED ŞİRKET	4	11,13		

Tablo 51'e bakıldığında, ihracatın yavaşlaması boyutu ile tüzel kişilikler arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Buna göre limited şirketlerle anonim şirketler arasında limited şirket lehine ihracatın yavaşlaması boyutunda farklılık gözlemlenmiştir.

Tablo 52. İhracat Kapasitesi ile Boyutlar Arasındaki İlişki ye Yönelik Sonuçlar

İHRACAT_KAPASİTESİ		N	Ort. Sır.	x ²	Sig
İhracatın Yavaşlaması	10.000- 49.999 ton/yıl	13	13,31	4,557	0,472
	50.000- 99.999 ton/yıl	7	19,71		
	100.000- 499.999 ton/yıl	5	19,90		
	500.000- 999.999 ton/yıl	3	11,17		
	1.000.000- 2.999.999 ton/yıl	1	22,00		
	3.000.000 ton/yıl- 3.000.000 ton/yıl'dan fazla	2	15,00		
	Toplam	31			
İhracatın Gelişmesi	10.000- 49.999 ton/yıl	13	15,69	4,849	0,435
	50.000- 99.999 ton/yıl	7	21,00		
	100.000- 499.999 ton/yıl	5	16,40		
	500.000- 999.999 ton/yıl	3	10,17		
	1.000.000- 2.999.999 ton/yıl	1	16,00		
	3.000.000 ton/yıl- 3.000.000 ton/yıl'dan fazla	2	8,25		
	Toplam	31			
Devlet Teşvikleri	10.000- 49.999 ton/yıl	13	17,81	7,12	0,212
	50.000- 99.999 ton/yıl	7	10,79		
	100.000- 499.999 ton/yıl	5	17,90		
	500.000- 999.999 ton/yıl	3	9,33		
	1.000.000- 2.999.999 ton/yıl	1	20,50		
	3.000.000 ton/yıl- 3.000.000 ton/yıl'dan fazla	2	25,50		
	Toplam	31			
DİR Uygulamaları Ölçeği	10.000- 49.999 ton/yıl	13	14,58	3,682	0,596
	50.000- 99.999 ton/yıl	7	17,07		
	100.000- 499.999 ton/yıl	5	19,70		
	500.000- 999.999 ton/yıl	3	11,33		
	1.000.000- 2.999.999 ton/yıl	1	9,50		
	3.000.000 ton/yıl- 3.000.000 ton/yıl'dan fazla	2	22,50		
	Toplam	31			
DİR Sistem ve Teşvik Uygulamaları Ölçeği	10.000- 49.999 ton/yıl	13	16,58	1,526	0,91
	50.000- 99.999 ton/yıl	7	13,64		
	100.000- 499.999 ton/yıl	5	19,40		
	500.000- 999.999 ton/yıl	3	15,67		
	1.000.000- 2.999.999 ton/yıl	1	11,50		
	3.000.000 ton/yıl- 3.000.000 ton/yıl'dan fazla	2	14,75		
	Toplam	31			
Teşviklerin Avantajları Ölçeği	10.000- 49.999 ton/yıl	13	17,77	2,557	0,768
	50.000- 99.999 ton/yıl	7	14,00		
	100.000- 499.999 ton/yıl	5	12,70		
	500.000- 999.999 ton/yıl	3	14,17		
	1.000.000- 2.999.999 ton/yıl	1	23,00		
	3.000.000 ton/yıl- 3.000.000 ton/yıl'dan fazla	2	19,00		
	Toplam	31			

Tablo 52'ye göre, ihracat kapasite ile boyutlar arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir.

Tablo 53. İthalat Miktarı ile Boyutlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçlar

İTHALAT_MİKTARI		N	Ort. Sır.	x ²	Sig
İhracatın Yavaşlaması	10.000- 49.999 ton/yıl,	19	15,84	2,557	0,768
	50.000- 99.999 ton/yıl	1	31,00		
	100.000- 499.999 ton/yıl	5	12,70		
	500.000- 999.999 ton/yıl	1	16,50		
	1.000.000- 2.999.999 ton/yıl	4	20,38		
	3.000.000 ton/yıl- 3.000.000 ton/yıl'dan fazla	1	2,50		
	Toplam	31			
İhracatın Gelişmesi	10.000- 49.999 ton/yıl,	19	17,71	2,557	0,768
	50.000- 99.999 ton/yıl	1	29,50		
	100.000- 499.999 ton/yıl	5	10,60		
	500.000- 999.999 ton/yıl	1	18,00		
	1.000.000- 2.999.999 ton/yıl	4	14,25		
	3.000.000 ton/yıl- 3.000.000 ton/yıl'dan fazla	1	2,00		
	Toplam	31			
Devlet Teşvikleri	10.000- 49.999 ton/yıl,	19	15,00	2,557	0,768
	50.000- 99.999 ton/yıl	1	1,50		
	100.000- 499.999 ton/yıl	5	19,60		
	500.000- 999.999 ton/yıl	1	8,50		
	1.000.000- 2.999.999 ton/yıl	4	18,63		
	3.000.000 ton/yıl- 3.000.000 ton/yıl'dan fazla	1	28,50		
	Toplam	31			
DİR Uygulamaları Ölçeği	10.000- 49.999 ton/yıl,	19	14,42	2,557	0,768
	50.000- 99.999 ton/yıl	1	16,50		
	100.000- 499.999 ton/yıl	5	20,30		
	500.000- 999.999 ton/yıl	1	16,50		
	1.000.000- 2.999.999 ton/yıl	4	16,25		
	3.000.000 ton/yıl- 3.000.000 ton/yıl'dan fazla	1	22,50		
	Toplam	31			
DİR Sistem ve Teşvik Uygulamaları Ölçeği	10.000- 49.999 ton/yıl,	19	17,26	2,557	0,768
	50.000- 99.999 ton/yıl	1	2,50		
	100.000- 499.999 ton/yıl	5	12,60		
	500.000- 999.999 ton/yıl	1	22,00		
	1.000.000- 2.999.999 ton/yıl	4	19,50		
	3.000.000 ton/yıl- 3.000.000 ton/yıl'dan fazla	1	2,50		
	Toplam	31			
Teşviklerin Avantajları Ölçeği	10.000- 49.999 ton/yıl,	19	15,76	2,557	0,768
	50.000- 99.999 ton/yıl	1	6,50		
	100.000- 499.999 ton/yıl	5	15,10		
	500.000- 999.999 ton/yıl	1	21,00		
	1.000.000- 2.999.999 ton/yıl	4	17,13		
	3.000.000 ton/yıl- 3.000.000 ton/yıl'dan fazla	1	25,00		
	Toplam	31			

Tablo 53'e göre, ithalat miktarı ile boyutlar arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir.

Tablo 54. DİR’de İhracat Kapasitesi ile Boyutlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçlar

DİR İhracat Kapasitesi		N	Ort. Sır.	x ²	Sig
İhracatın Yavaşlaması	10.000- 49.999 ton/yıl	16	15,19	2,993	0,559
	50.000- 99.999 ton/yıl	6	20,50		
	100.000- 499.999 ton/yıl	4	18,00		
	500.000- 999.999 ton/yıl	3	11,17		
	1.000.000- 2.999.999 ton/yıl	2	12,25		
	Toplam	31			
İhracatın Gelişmesi	10.000- 49.999 ton/yıl	16	15,56	4,715	0,318
	50.000- 99.999 ton/yıl	6	21,42		
	100.000- 499.999 ton/yıl	4	17,50		
	500.000- 999.999 ton/yıl	3	10,17		
	1.000.000- 2.999.999 ton/yıl	2	9,00		
	Toplam	31			
Devlet Teşvikleri	10.000- 49.999 ton/yıl	16	16,09	4,105	0,392
	50.000- 99.999 ton/yıl	6	14,17		
	100.000- 499.999 ton/yıl	4	19,13		
	500.000- 999.999 ton/yıl	3	9,33		
	1.000.000- 2.999.999 ton/yıl	2	24,50		
	Toplam	31			
DİR Uygulamaları Ölçeği	10.000- 49.999 ton/yıl	16	13,50	6,029	0,197
	50.000- 99.999 ton/yıl	6	20,08		
	100.000- 499.999 ton/yıl	4	23,38		
	500.000- 999.999 ton/yıl	3	11,33		
	1.000.000- 2.999.999 ton/yıl	2	16,00		
	Toplam	31			
DİR Sistem ve Teşvik Uygulamaları Ölçeği	10.000- 49.999 ton/yıl	16	18,06	3,579	0,466
	50.000- 99.999 ton/yıl	6	12,92		
	100.000- 499.999 ton/yıl	4	17,13		
	500.000- 999.999 ton/yıl	3	15,67		
	1.000.000- 2.999.999 ton/yıl	2	7,00		
	Toplam	31			
Teşviklerin Avantajları Ölçeği	10.000- 49.999 ton/yıl	16	16,19	2,353	0,671
	50.000- 99.999 ton/yıl	6	16,00		
	100.000- 499.999 ton/yıl	4	12,63		
	500.000- 999.999 ton/yıl	3	14,17		
	1.000.000- 2.999.999 ton/yıl	2	24,00		
	Toplam	31			

Tablo 54’e bakıldığında, DİR ihracat kapasitesi ile boyutlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Tablo 55. DİR’de İthalat Kapasitesi ile Boyutlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçlar

DİR İthalat Kapasitesi		N	Ort. Sır.	x ²	Sig
İhracatın Yavaşlaması	10.000- 49.999 ton/yıl	22	17,05	3,629	0,459
	50.000- 99.999 ton/yıl	2	19,25		
	100.000- 499.999 ton/yıl	4	14,88		
	500.000- 999.999 ton/yıl	2	10,25		
	1.000.000- 2.999.999 ton/yıl	1	2,50		
	Toplam	31			
İhracatın Gelişmesi	10.000- 49.999 ton/yıl	22	17,50	4,664	0,324
	50.000- 99.999 ton/yıl	2	19,00		
	100.000- 499.999 ton/yıl	4	13,00		
	500.000- 999.999 ton/yıl	2	9,50		
	1.000.000- 2.999.999 ton/yıl	1	2,00		
	Toplam	31			
Devlet Teşvikleri	10.000- 49.999 ton/yıl	22	15,84	10,383	0,034*
	50.000- 99.999 ton/yıl	2	6,25		
	100.000- 499.999 ton/yıl	4	24,13		
	500.000- 999.999 ton/yıl	2	5,00		
	1.000.000- 2.999.999 ton/yıl	1	28,50		
	Toplam	31			
DİR Uygulamaları Ölçeği	10.000- 49.999 ton/yıl	22	14,66	6,498	0,165
	50.000- 99.999 ton/yıl	2	16,50		
	100.000- 499.999 ton/yıl	4	25,13		
	500.000- 999.999 ton/yıl	2	8,75		
	1.000.000- 2.999.999 ton/yıl	1	22,50		
	Toplam	31			
DİR Sistem ve Teşvik Uygulamaları Ölçeği	10.000- 49.999 ton/yıl	22	17,45	3,403	0,493
	50.000- 99.999 ton/yıl	2	12,25		
	100.000- 499.999 ton/yıl	4	13,88		
	500.000- 999.999 ton/yıl	2	14,75		
	1.000.000- 2.999.999 ton/yıl	1	2,50		
	Toplam	31			
Teşviklerin Avantajları Ölçeği	10.000- 49.999 ton/yıl	22	16,14	3,028	0,553
	50.000- 99.999 ton/yıl	2	9,75		
	100.000- 499.999 ton/yıl	4	18,63		
	500.000- 999.999 ton/yıl	2	11,00		
	1.000.000- 2.999.999 ton/yıl	1	25,00		
	Toplam	31			

Tablo 55’ye bakıldığında, DİR ithalat kapasitesi ile devlet teşvikleri boyutunda anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Bu sonuçlara göre, 1.000.000- 2.999.999 ton/yıl

arasında ithalat kapasitesine sahip olan işletmeler diğerlerine göre farklılık göstermektedir. Diğer boyutlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Tablo 56. DİR’de Yer Alan Sistem ve Uygulamalarına Göre Boyutlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçlar

DİR’de yer alan sistem ve uygulamalardan hangisi ya da hangilerinin firmanız açısından katkısı daha fazladır?		N	Ort. Sır.	x²	Sig
İhracatın Gelişmesi	Şartlı muafiyet sistemi	15	18,03	5,181	0,159
	Geri ödeme sistemi	3	16,83		
	Eşdeğer eşya kullanımı	1	29,50		
	DİR kapsamında yurt içi alımı	12	12,13		
	Toplam	31			
İhracatın Yavaşlaması	Şartlı muafiyet sistemi	15	15,03	5,378	0,146
	Geri ödeme sistemi	3	23,33		
	Eşdeğer eşya kullanımı	1	31,00		
	DİR kapsamında yurt içi alımı	12	14,13		
	Toplam	31			
Devlet Teşvikleri	Şartlı muafiyet sistemi	15	18,87	4,771	0,189
	Geri ödeme sistemi	3	15,17		
	Eşdeğer eşya kullanımı	1	1,50		
	DİR kapsamında yurt içi alımı	12	13,83		
	Toplam	31			
DİR Uygulamaları Ölçeği	Şartlı muafiyet sistemi	15	17,80	1,239	0,744
	Geri ödeme sistemi	3	14,17		
	Eşdeğer eşya kullanımı	1	16,50		
	DİR kapsamında yurt içi alımı	12	14,17		
	Toplam	31			
DİR Sistem ve Teşvik Uygulamaları Ölçeği	Şartlı muafiyet sistemi	15	17,03	4,987	0,173
	Geri ödeme sistemi	3	23,33		
	Eşdeğer eşya kullanımı	1	2,50		
	DİR kapsamında yurt içi alımı	12	14,00		
	Toplam	31			
Teşviklerin Avantajları Ölçeği	Şartlı muafiyet sistemi	15	19,50	6,287	0,098*
	Geri ödeme sistemi	3	18,17		
	Eşdeğer eşya kullanımı	1	6,50		
	DİR kapsamında yurt içi alımı	12	11,88		
	Toplam	31			

*p<0,10

Tablo 56'ya bakıldığında, DİR'de yer alan sistem ve uygulamaları ile Teşviklerin Avantajları ölçeğinde farklılık tespit edilmiştir. Bu sonuçlara göre, DİR'de yer alan şartlı muafiyet sisteminin diğer gruplara göre farklılık olduğu görülmektedir. İşletmelerin dâhilde işleme rejimindeki şartlı muafiyet sistemine daha çok önem verdikleri sonucu çıkarılabilir. Diğer boyutlarda anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir.

SONUÇ

Küresel pazarlarda Türk firmalarının da varlığından söz edilebilmesi için devletin dış ticaret firmalarına sağlamış olduğu bazı teşvik ve uygulamalar bulunmaktadır. Son yıllarda firmaların sıklıkla kullandığı ve ihracatımızın yarısına yakınının yapıldığı dâhilde işleme rejimi sistem ve uygulamalarıyla, ihracatın artırılması, ürün çeşitliliğinin sağlanması ve küresel pazarlarda Türk firmalarının rekabet edebilmesi amaçlanmaktadır. Yapılan çalışmada, DİR sistem ve uygulamalarından faydalanan, ülke ekonomisi ve sanayisi açısından önemli bir yere sahip olan, demir çelik sektöründe faaliyet gösteren 31 demir çelik firmasının ihracat işlemleri ile ilgilenen firma çalışanları üzerinde anket uygulanmış ve bazı bulgular elde edilmiştir. Çalışmanın sonucunda şu bulgular elde edilmiştir:

Bu çalışmaya katılan firmaların büyük çoğunluğunun İstanbul'da kurulduğu belirlenmiş olup, çalışmaya katılan firma yetkililerinin büyük bölümü 30-39 yaş aralığında olduğu saptanmıştır. Ayrıca yanıtlayıcıların %83,87 gibi büyük bir oranda lisans mezunu olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışmaya katılan firmaların büyük çoğunluğu %87,1 ile anonim şirket (A.Ş.) ve %12,9'u limited şirket (Ltd. Şti.) tüzel kişiliğine sahiptir. Yapılan çalışmada komandit, kolektif ve kooperatif şirket tüzel kişiliğine sahip firma bulunmamaktadır. Ayrıca çalışmaya katılan firmaların büyük çoğunluğunun en fazla 200 personel çalıştırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışmaya katılan demir çelik firmalarının büyük bölümünün yassı hadde ürünler ürettiği saptanmıştır. Ayrıca çalışmaya katılan demir çelik firmalarının büyük bölümünün AB üyesi ülkelere ihracat yaptığı belirlenmiştir. Yıllık ihracat ve ithalat miktarına göre katılımcı firmaların büyük çoğunluğu 10.000 ton ile 49.999 ton arasında ihracat ve ithalat işlemi gerçekleştirdiği saptanmıştır.

Katılımcı firmaların tamamı dâhilde işleme rejimini kullanmış olup, katılımcılar ihracat işlemleri esnasında gümrüklerde en fazla yaşadıkları problemin Gümrük Kanunu'ndan kaynaklanan cezaların yüksek olması olarak ifade etmiş olup, Şenol (2007)'un çalışmasında da belirtildiği gibi ihracatın yavaşlamasına yol açacağı katılımcılar tarafından kabul görmüştür. Katılımcı firmaların büyük çoğunluğu DİR'de yer alan sistem ve uygulamalardan şartlı muafiyet sistemini kullanmıştır. Katılımcı firmaların yaptıkları işlemlere göre, firmaların çoğu dâhilde işleme iznini, rulo sacı ithal

ettikten sonra, ihraç etmek üzere kesilmiş sac elde etmek için kullandığını, belirtmiştir. Ayrıca katılımcı firmaların büyük çoğunluğu finansman maliyetlerinin yüksek olmasını ihracatın gelişmesi hususunda problem olarak görmektedir. Firmaların ihracatlarını arttırmak için Şenol (2007)'un çalışmasında da belirtildiği gibi ihracata dair devlet teşviklerinin katılımcı firmalara sağladığı avantajlara yönelik katılımcı firmalar en fazla DİR uygulamasını kullanmışlardır. Ayrıca katılımcıların büyük çoğunluğu ithalatta gümrük vergisi ve KDV muafiyetinin olması gerektiği ve yurt içi alımlarda KDV tecil-terkin uygulamasına olanak verilmesi gerektiği sonucuna da ulaşılmıştır. Çalışmamızda ihracat finansmanının Türk Eximbank programlarını bir avantaj olarak görülmesi ilk sırada yer alırken, Şenol (2007)'un çalışmasında daha az önem arz etmektedir. Ayrıca katılımcı firmaların büyük çoğunluğu DİR uygulamalarına dair görüşlerine yönelik ihracatın arttırılabilmesi için DİİB'in daha kolay verilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların DİR kapsamında sistem ve teşvik uygulamalarının ekonomiye olan etkilerine yönelik düşüncelerinde katılımcı firmaların büyük çoğunluğu yerli ham madde ve ara malı üreten firmaların, bu ürünlerine yönelik ülke içi talebin daralması nedeniyle ekonominin olumsuz yönde etkilenmeyeceği sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmaya katılan işletmeler tarafından yapılan anket sonucuna göre çalışmanın hipotezleri hakkında aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

“DİR sayesinde Türk firmalarının uluslararası piyasalardaki rekabet gücü artmıştır” hipotezini, araştırmaya katılan işletmeler tarafından yapılan anket sonucuna göre, tablodaki kümülatif yüzdeye bakıldığında %51,6 kümülatif yüzde ile kabul edildiği söylenebilir.

“DİR iç piyasadaki üretim dengelerini ve rekabeti bozmamaktadır” hipotezi araştırmaya katılan işletmeler tarafından yapılan anket sonucuna göre, tablodaki kümülatif yüzdeye bakıldığında %77,4 ile kabul edildiği sonucuna ulaşılmaktadır.

“DİR uygulamalarının daha etkin olarak işleyebilmesi için yeni düzenlemelere ihtiyaç vardır” hipotezi, %77,4 kümülatif yüzdeye bakılarak kabul edildiği görülmektedir.

Firma kuruluş yeri ile dâhilde işleme rejiminin ihracat kapasitesi arasında herhangi bir anlamlı ilişki tespit edilmemiştir. Fakat firma kuruluş yeri ile dâhilde ithalat kapasitesi arasında ($p < 0,10$) anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Bu sonuca göre, 10.000-49.999 ton arası ithalat kapasitesi olan işletmelerin firma kuruluş yerinin çoğunluğunun İstanbul olduğu görülmektedir.

Latin Amerika ülkeleri ile DİR ihracat kapasitesi arasında bir anlamlı ($p<0,10$) ilişki tespit edilmiştir. Bu sonuca göre, Latin Amerika ülkelerinde ihracat yapan şirketlerin DİR kapsamında ihracat kapasitesinin beklenen değere yakın sonuçlar verdiği görülmektedir.

İhracatın yavaşlaması boyutu ile tüzel kişilikler arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Buna göre limited şirketlerle anonim şirketler arasında limited şirket lehine ihracatın yavaşlaması boyutunda farklılık gözlemlenmiştir.

DİR ithalat kapasitesi ile devlet teşvikleri boyutunda anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Bu sonuçlara göre, 1.000.000- 2.999.999 ton/yıl arasında ithalat kapasitesine sahip olan işletmeler diğerlerine göre farklılık göstermektedir. Diğer boyutlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

DİR’de yer alan sistem ve uygulamaları ile Teşviklerin Avantajları ölçeğinde farklılık tespit edilmiştir. Bu sonuçlara göre, DİR’de yer alan şartlı muafiyet sisteminin diğer gruplara göre farklı olduğu görülmektedir. İşletmelerin DİR kapsamındaki şartlı muafiyet sistemine daha çok önem verdikleri sonucu çıkarılabilir. Diğer boyutlarda anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir.

KAYNAKÇA

- Alpay, F., *Dâhilde İşleme Rejiminin Cari İşlemler Hesabına Etkisi: Türkiye İçin Ampirik Bir Uygulama*, (Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2018.
- Altınöz, B., Altuntaş, M., “Türkiye’de Dâhilde İşleme Rejimi Kapsamında Gerçekleştirilen İthalatın Yurtiçi Ara Malı Üretimine Etkisi: ARDL Sınır Testi Yaklaşımı”, Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 10, Sayı: 2, 2020, s.639-656.
- Argun, D., Eroğlu, Z. N., “Dâhilde İşleme Rejimi Kapsamında Gerçekleşen İşlemlerin Muhasebeleştirilmesi”, Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi, Cilt: 11, Sayı: 44, 2015, s.61-81.
- Arzova, B., *İhracat Hakkında Herşey*, Türkmen Yayınları 1, İstanbul, 2006.
- Asar, E., Adıgüzel, M., “Türkiye’de Dâhilde İşleme Rejimi ve Türk Dış Ticaretine Etkileri”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Tartışma Metinleri, Sayı:2, 2017, s.1-23.
- Avcı, İ., *İhracatta Uygulanan Teşviklerin Uluslararası Pazarlamaya Etkisi ve Bir Uygulama*, (İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı İşletme Yüksek Lisans Programı), İstanbul, 2015.
- Ayaş I., Esen, S., İdan, B., “Dâhilde İşleme Rejiminde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, İşletme Bilimi Dergisi (JOBS), Cilt: 7, Sayı: 2, 2019, s.331-355.
- Başkol, M. O., “Türkiye İhracatının İthalata Bağımlılığının Dâhilde İşleme Rejimi Açısından Analizi”, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 12, Sayı: 2, 2016, s.1-18.
- Beqiri, G., “An Alternative Process for Attracting Investors”, The Macrotheme Review A Multidisciplinary Journal of Global Macro Trends, Vol:4, Issue: 6, 2015, s.123-135.
- Bıyık, Y., Özkale, L., “Demir Çelik Endüstrisi Üretim Yöntemleri ile İhracat, Katma Değer ve Karbon Emisyonu Azaltma Politikaları Arasındaki İlişki, Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, ICMEB17 Özel Sayısı, 2017, s.718-735.
- Bıyık, Y., Özkale, N. L., “Demir Çelik İthalatında Gümrük Vergisi İndirim Kararı ve Endüstriye Etkilerine Yönelik Bir Değerlendirme, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 16, Sayı: 43, 2019, s.83-103.
- Canitez, M., *Uygulamalı Gümrük Mevzuatı*, Gazi Kitapevi 2, Ankara, 2017.
- Cernat, L., Pajot, M., “Assembled in Europe-The Role of Processing Trade in EU Export Performance”, Chief Economy Note, Issue: 3, 2012, s.1-9.
- Çivi, C., Erçay, H., “Çelik Sektöründe Güvenirlikli Üretim ve Örnek Bir Uygulama: S355JR (EN 10025-2) Çeliği Akma ve Kopma Dayanımı Güvenirlik Analizi”, Politeknik Dergisi, Cilt: 23, Sayı: 4, 2020, s.1177-1182.

- Danacı, S., Mete, M., “Dâhilde İşleme Rejimi Kapsamında Yapılan İşlemlerin Türkiye Ekonomisine Etkisi: Gaziantep İli Örneği”, *Journal of Economics and Research*, Vol:1, Issue: 1, 2020, s.73-81.
- Demir, B., Erdoğan, M., “Ticari, Geliştirilmiş Çift-Fazlı Çelik Üretimi”, *Nevşehir Bilim ve Teknoloji Dergisi*, Cilt 3, Sayı: 2, 2014, s.74-91.
- Devecioğlu, C., *Uluslararası Ticarette Rekabetçilik Analizi ve Bir Model Önerisi: Demir Çelik Sektöründe Bu Modelin Araştırılması*, (Karatay Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası Ticaret Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı), Konya, 2018.
- Doğanay, A., Ataizi M., Şimşek A., Balaban, J. S., Akbulut, Y., *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, Anadolu Üniversitesi Açık öğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir, 2018.
- Dölek, A., *Sorularla Dâhilde İşleme Rejimi*, Kızılkaya Gümrükleme Dış Ticaret Kitapları Yayınları, Bursa, 2012.
- Dönmez, G., (2013), *Dâhilde İşleme Rejimine Genel Bir Bakış ve Rejim Kapsamında Gerçekleştirilen Usulsüzlükler ile Kaçakçılık Faaliyetlerinin İncelenmesi*, (T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Gümrükler Muhafaza Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi), Ankara, 2013.
- Dönmez, A. H., *Mevzuat Notları IV*, Özdoğan Matbaa Yayın 2, İstanbul, 2020.
- Elbir, G., Kandır, S. Y., “Yatırım Duyurularının Pay Getirileri Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi: Demir-Çelik Sektörü Örneği”, *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, Cilt 9, Sayı: 1, 2017, s.16-32.
- Elgin, E., *Borsa İstanbul’da (Bist) İşlem Gören Demir Çelik Sektörü Şirketlerinin Finansal Oranlar Aracılığıyla 2009-2014 Dönemlerinin Analizi*, (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale, 2016.
- Ersöz, T., Sarız, K., Ersöz, F., “Demir-Çelik Üretim Hattında Yalın Üretim”, *Düzce Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi*, Sayı:8, 2020, s.801-826.
- Esen, S., Şimdi, H., Kocabaş, V., “Dâhilde İşleme Rejiminin Firmaların Finansal Performansına Etkisi: Dokuma Giyim ve Deri Sektörü Örneği”, *Kastamonu Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 12, 2016, s.393-409.
- Fidan, H., “Demir veya Çelikten Eşya Ticaretinde Türkiye’nin Karşılaştırmalı Üstünlüğü ve Rekabet Gücü”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 1, 2020, s.1-21.
- Georgescu, G., “Inward Processing Trade and The Romanian Foreign Trade”, *Munich Personal Repec Archive*, 2003, s.112-122.
- Görg, H., “Fragmentation and Trade: US Inward Processing Trade in the EU, *Weltwirtschaftliches Archiv* 2000”, Vol: 136, Issue: 3, 2000, s.403-422.

- Gökcecik, G., Dulkadiroğlu, H., “Elektrik Ark Ocağı ile Üretim Yapan Bir Demir-Çelik Tesisinin Mevcut En İyi Teknikler Kapsamında Değerlendirilmesi”, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi, Cilt:10, Sayı:2, 2021, s.465-471.
- Gökgöz, A., Şeker, A., *Dış Ticaret İşlemleri ve Muhasebesi*, Dora Yayınları 1, Bursa, 2014.
- Gülcan, E., Gülsoy, Ö. Y., “Sivas Bölgesine Ait Demir Cevherini Kuru Manyetik Ayırma ile Zenginleştirme Çalışmaları ve Uygun Tesis Tasarımı”, Bilimsel Madencilik Dergisi, Cilt: 57, Sayı: 3, 2018, s.163-175.
- Gümrük Kontrolörleri Derneği, *Araştırmalar-3*, Acar Organization, ISBN975-94782-3-4, s. 68-71.
- Haşiloğlu, S., B., Baran, T., Aydın, O., “Pazarlama Araştırmalarındaki Potansiyel Problemlere Yönelik Bir Araştırma: Kolayda Örneklem ve Sıklık İfadeli Ölçek Maddeleri”, Pamukkale İşletme ve Bilişim Yönetimi Dergisi, Cilt: 2, Sayı:1, 2015, s.19-28.
- Häntschi, M., Huchzermeier, A., “Correct Accounting for Duty Drawbacks with Outward and Inward Processing in Global Production Networks”, Elsevier Omega 58, 2016, s.111–127.
- İktisadi Kalkınma Vakfı, “Avrupa Birliği ve Türkiye’de Demir Çelik Sektörünün Durumu ve Türkiye ile AT Arasındaki AKÇT Ürünleri Serbest Ticaret Anlaşması”, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, Sayı: 136, 1996, s.2-15.
- İnamoğlu, Y., “Dâhilde İşleme Rejiminin Türkiye Ekonomisindeki Yeri ve Önemi”, Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 2, 2020, s.1-17.
- Karagöz, Y., *SPSS 23 ve Amos 23 Uygulamalı İstatistiksel Analizler*, Nobel Akademik Yayınları 1, Ankara, 2016.
- Karagül, M., İlter, B., *Dış Ticaret İşlemleri ve Muhasebesi*, Nobel Yayınları 3, Ankara, 2011.
- Karasar, N., *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Nobel Yayınları, Ankara, 2003.
- Kesgingöz, H., Yeldan, M., Güçlü, U., “Dünya Ticaretinde Türkiye’nin Demir-Çelik Sektörünün Analizi”, Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, Cilt: 16, Sayı: 4, 2020, s.854-869.
- Kocaefe, C., Yılmaz A., Yılmaz, M., “Dâhilde İşleme Rejimi ve Türk Dış Ticareti Üzerine Etkilerinin Analizi (1996-2011)”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 23, Sayı: 2, 2013, s.205-224.
- Konak, A., Kamacı, A., “Demir-Çelik Sektörünün Küresel Rekabet, Ekonomik Büyüme ve İşsizlik Üzerine Etkileri”, Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Cilt:26, Sayı:1, 2019, s.49-70.
- Köksal, T., Bora, Ö., Parlatan, A., *İhracat Teşvikleri Dâhilde İşleme Rejimi ve Diğer Teşvik Uygulamaları*, Adalet Yayınları 1, Ankara, 2010.
- Köybaşı, E. H., *İskenderun Bölgesindeki Demir Çelik Firmaları Özelinde, Demir Çelik Sektörünün İhracatta Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri*, (Dokuz Eylül

- Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Uluslararası İşletmecilik Programı Yüksek Lisans Tezi), İzmir, 2019.
- Mete, E., Yıldız, E., “Dâhilde İşleme Rejimi ve Cari Denge: Türkiye İçin Sektörel Bir Analiz”, *Isr The Journal Of International Scientific Researches*, Cilt: 2, Sayı: 7, 2017, s.38-51.
- Mete, E., Yıldız, E., “Türkiye Dış Ticaretinde İkilem: Dâhilde İşleme ve İthalata Dayalı Büyüme”, *UIİİD-IJEAS*, Prof. Dr. Harun Terzi Özel Sayısı, 2018, s.319-334.
- Özcan, A., Ömürbek, N., “Bir Demir Çelik İşletmesinin Performansının Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri ile Değerlendirilmesi”, *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 8, 2020, s.77-98.
- Özkan, B., *Türkiye Demir Çelik Sektöründe Ulaştırma Modeli ile Maliyet Optimizasyonu ve Uygulanması*, (Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi), Karabük, 2019.
- Öztürk, M. M., *Türkiye’de Demir Çelik Sektörünün İktisadi Analizi*, (Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale, 2014.
- Polatoğlu, M. G., “Türkiye Ağır Sanayisinin Öncü Kuruluşlarından İskenderun Demir-Çelik Fabrikası”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 22, 2018, s.629-647.
- Radziukynas, J., “Methodological Approaches in an Analysis of The Application of Custom’s Procedures With An Economic Impact, *Intellectual Economics 2007*”, Vol: 2, Issue: 2, 2007, s.51–59.
- Sayılgan, G., Coşkun, Ş., “Dâhilde İşleme Rejimi ve Türk İşletmelerinin İhracatı Üzerine Etkileri”, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 35, 2010, s.37-53.
- Selanik, C., *İhracat Pazarlamasında Fiyatlandırma Politikaları ve Türk Demir Çelik Sektörüne Uygulanabilme İmkânları*, (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Üretim Yönetimi ve Pazarlama Bilim Dalı Master Tezi), Ankara, 2004.
- Serin, Z. V., Fidan, O., “Türkiye Demir Çelik Sektörü Rekabeti ve Endüstri 4.0”, *Journal of Transportation and Logistics*, Cilt: 4, Sayı: 2, 2019, s.91-106.
- Sımayı, A., “Dünya Ticaret Örgütü Uyuşmazlıkların Çözüm Sistemi ve Çin’in Taraf Olduğu Uyuşmazlıklar”, *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı: 41, 2014, s.97-119.
- Subaşı, S., Çullu, M., “Demir Cevheri ve Hurda Demirden Üretilen Beton Çelik Çubukların Yeterliliklerinin Araştırılması”, *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, Cilt: 21, Sayı: 4, 2006, s.621-629.
- Süren, B., “Dâhilde İşleme Rejiminde Yaşanan Yeni Gelişmeler”, *Gümrük ve Ticaret Dünyası*, Sayı: 97, 2018, s.50-54.
- Uçak, H., *50 Soruda Dahilde İşleme Rejimi 1*, Seçkin Yayınları 1, Ankara, 2013.

- Şeker, A., “Dâhilde İşleme Rejiminin Uluslararası Ticaret ve Sanayi Üretimi Üzerindeki Etkileri: Türkiye Üzerine Ampirik Bir Araştırma”, *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, Bölüm: 30, 2020, s.39-58.
- Takım, A., Ersungur, M., “Dâhilde İşleme Rejimi: İhracat ve İthalat Üzerindeki Etkisi”, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 24, Sayı: 2, 2010, s.289-305.
- Tanısali, K., *Gümrük Müşavirliği ve Görevde Yükselme Sınavlarına Hazırlık*, Özdoğan Matbaa Yayınları, Ankara, 2020.
- Taşdelen, İ., *Türkiye’de Kur Değişimlerinin Demir-Çelik Sektörü Dış Ticareti Üzerine Etkisi*, (Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı İktisat Programı Yüksek Lisans Tezi), İzmir, 2018.
- Tekin, Ü. E. “Dâhilde İşleme Rejimi’nin İhracat ve İthalat Üzerine Etkileri (1996-2016)”, *International Journal of Academic Value Studies (Javstudies)*, Vol:3, Issue:16, 2017, s.192-206.
- Tekin, S., *Teknolojik Gelişme, İstihdam, Bölüşüm İlişkileri, Türkiye Demir Çelik Sektörü Örneği*, (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı İktisat Teorisi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2007.
- Terzi, G., “Dâhilde İşleme Rejiminde KKDF Uygulaması”, *Gümrük ve Ticaret Dünyası*, Sayı: 97, 2018, s.50-54.
- Toroman, C., “Demir-Çelik Sektöründe Yapay Sinir Ağları ile Hisse Senedi Fiyat Tahmini: Erdemir A.Ş. ve Kardemir A.Ş. Üzerine Bir Tahmin Uygulaması”, *MUFAD Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Sayı:39, 2008, s.44-57.
- Tuncel, S., Arı, N., Yoleri, B., Şahiner, M., *Dünyada ve Türkiye’de Demir*, Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, Ankara, 2017, s.1-31.
- Türker, O., “Türkiye’nin Demir-Çelik Endüstrisinin Rekabet Gücünün Değişimi (1989-2016)”, *Kesit Akademi Dergisi*, Sayı: 12, 2017, s.54-77.
- Ülengin, F., Önsel, Ş., Çekyay, B., Özaydın, Ö., Aktaş, E., Kabak, Ö., *2011 Demir Çelik Sektörü Rekabet Gücü Raporu*, SEDEFED, İstanbul, 2011, s.4.
- Yalçın, T., Ateşok, G., “Demir Cevherlerinin Zenginleştirilmesi”, *Bilimsel Madencilik Dergisi*, Cilt: 18, Sayı: 2, 1979, s.20-32.
- Yaşar, O., “Türk İmalat Sanayinde Lokomotif Bir Sektör: Demir Çelik Sanayi”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı: 20, 2009, s.42-78.
- Yavuz, H., *Gümrük Mevzuatı ve Uygulamaları*, Ayrıntı Basımevi 10, Ankara, 2020.
- Yayla, S., “Dâhilde İşleme Rejiminde Fire ve Randıman Oranları”, *Gümrük ve Ticaret Dünyası*, Sayı: 99, 2018, s.23-30.

- Yetişken, Y., Ekmekçi, İ., Özçelebi, S., *Dünya’da ve Türkiye’de Demir Çelik Sektöründeki Üretim Çeşitliliğinin Bugünkü Durumu ve Geleceği I. Demir Çelik Kongresi ve Sergisi Bildiriler Kitabı*, TMMOB Makine Mühendisleri Odası Yayınları, Ankara, 2005.
- Yıldırım, M., Belen, M., Kütük, Y., “Mamul Fiyatları ile Hisse Senetleri Getirileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Erdemir Üzerine Bir Uygulama”, *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 10, Sayı 2, 2014, s.143-163.
- World Customs Organizations, “WCO Handbook on Inward and Outward Processing Procedures”, 2017, s.1-29.
- 4458 Sayılı Gümrük Kanunu, 4.11.1999 Tarih ve 23866 Sayılı Resmî Gazete, Erişim Tarihi: 10.03.2021.
- 2009/ 27369 T.C. Resmî Gazete Sayılı Gümrük Yönetmeliği, Erişim Tarihi: 10.03.2021.
- 2005/8391 Sayılı Dâhilde İşleme Rejimi Kararı, 27.01.2005 Tarih ve 25709 Sayılı Resmî Gazete, Erişim Tarihi: 10.03.2021.
- 2006/12 Sayılı Dâhilde İşleme Rejimi Tebliği, 20.12.2006 Tarih ve 26382 Sayılı Resmî Gazete, Erişim Tarihi: 10.03.2021.
- 2014/29006 T.C. Resmî Gazete Sayılı Gümrük İşlemlerini Kolaylaştırma Yönetmeliği, Erişim Tarihi: 10.03.2021.
- World Steel in Figures 2020, World Steel Association, <https://www.worldsteel.org/steel-by-topic/statistics/steel-statistical-yearbook/World-Steel-in-Figures.html>, Erişim Tarihi: 10.03.2021.
- OECD Steel Committee 2020, Latest Developments In Steelmaking Capacity, <https://www.oecd.org/industry/ind/latest-developments-in-steelmaking-capacity-2020.pdf>, Erişim Tarihi: 18.06.2021.
- T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, *I. Sanayi Şûrası Demir Çelik Sanayi Raporu*, Ankara, 1987.
- T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Sanayi ve Verimlilik Genel Müdürlüğü, *Demir Çelik Sektör Raporu*, Ankara, 2019, <https://www.sanayi.gov.tr>, Erişim Tarihi: 20.04.2021.
- T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Sanayi Genel Müdürlüğü, *Demir Çelik Sektör Raporu*, Ankara, 2020, <https://www.sanayi.gov.tr>, Erişim Tarihi: 20.04.2021.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 11. Kalkınma Planı (2019-2023), 2019, s. 90-91, <https://www.sbb.gov.tr>, Erişim Tarihi: 30.05.2021.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı, 10. Kalkınma Planı (2014-2018), 2014, s.18-20, <https://www.sbb.gov.tr>, Erişim Tarihi: 30.05.2021.
- Çelik İhracatçıları Birliği, 2020 Çalışma Raporu, <https://www.cib.org.tr>, Erişim Tarihi: 28.04.2021.
- TMMOB Maden Mühendisleri Odası, 2020 Kömür ve Enerji Raporu, <https://www.maden.org.tr>, Erişim Tarihi: 10.06.2021.

<https://www.tskb.com.tr>, Erişim Tarihi: 20.06.2021.

<https://ticaret.gov.tr>, Erişim Tarihi: 21.03.2021.

<https://ggm.ticaret.gov.tr>, Erişim Tarihi: 20.03.2021.

<https://www.oaib.org.tr/files/downloads/gumruk-rejimleri.pdf>, Erişim Tarihi: 15.05.2021.

<https://web.karabuk.edu.tr>, Erişim Tarihi: 25.05.2021.

<https://www.cib.org.tr>, Erişim Tarihi: 25.04.2021.

<https://www.arkoncelik.com.tr>, Erişim Tarihi: 29.04.2021.

<https://www.ekoldemir.com>, Erişim Tarihi: 30.05.2021.

<https://kalitelicelikciler.tr>, Erişim Tarihi: 30.05.2021.

<https://www.emo.org.tr/ekler>, Erişim Tarihi: 28.05.2021.

EKLER

Ek 1. Anket

I. FİRMALARA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

1. Firma adı, e-mail adresi, kuruluş yeri:.....
2. Anketi dolduran kişinin adı, soyadı, firmadaki unvanı:.....
3. Anketi dolduran kişinin yaşı ve eğitim durumu:.....
4. Firmanızda bulunan personel sayısı:
5. Firmanız hangi tüzel kişiliğe sahiptir?
☐ Anonim şirket (A.Ş.),
☐ Limited şirket (Ltd. Şti.),
☐ Komandit şirket,
☐ Kolektif şirket,
☐ Kooperatif şirket.
6. Firmanızın yıllık ihracat kapasite miktarı kaç ton/yıldır?
☐ 10.000- 49.999 ton/yıl,
☐ 50.000- 99.999 ton/yıl,
☐ 100.000- 499.999 ton/yıl,
☐ 500.000- 999.999 ton/yıl,
☐ 1.000.000- 2.999.999 ton/yıl,
☐ 3.000.000 ton/yıl- 3.000.000 ton/yıl'dan fazla.
7. Firmanızın yıllık ithalat miktarı kaç ton/yıldır?
☐ 10.000- 49.999 ton/yıl,
☐ 50.000- 99.999 ton/yıl,
☐ 100.000- 499.999 ton/yıl,
☐ 500.000- 999.999 ton/yıl,
☐ 1.000.000- 2.999.999 ton/yıl,
☐ 3.000.000 ton/yıl- 3.000.000 ton/yıl'dan fazla.
8. Firmanızın dâhilde işleme rejimi kapsamında gerçekleştirdiği ihracat kapasitesi kaç ton/yıldır?
☐ 10.000- 49.999 ton/yıl,
☐ 50.000- 99.999 ton/yıl,
☐ 100.000- 499.999 ton/yıl,
☐ 500.000- 999.999 ton/yıl,
☐ 1.000.000- 2.999.999 ton/yıl,
☐ 3.000.000 ton/yıl- 3.000.000 ton/yıl'dan fazla.
9. Firmanızın dâhilde işleme rejimi kapsamında gerçekleştirdiği ithalat kapasitesi kaç ton/yıldır?
☐ 10.000- 49.999 ton/yıl,
☐ 50.000- 99.999 ton/yıl,
☐ 100.000- 499.999 ton/yıl,
☐ 500.000- 999.999 ton/yıl,
☐ 1.000.000- 2.999.999 ton/yıl,
☐ 3.000.000 ton/yıl- 3.000.000 ton/yıl'dan fazla.
10. Demir çelik sektöründe hangi tür demir çelik ürün grubunu üretiyorsunuz?
☐ Uzun hadde ürünleri,
☐ Yassı hadde ürünleri,
☐ Vasıflı Çelik,

- () Ferro-Alaşımalar,
 () Döküm ve Dövme Ürünleri.

II. İHRACAT İŞLEMLERİ VE DÂHİLDE İŞLEME REJİMİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLER

1. Aşağıdaki coğrafi alanlardan hangisi veya hangilerine ürün ihraç ediyorsunuz?

Değişkenler	EVET	HAYIR
1. AB ülkeleri	()	()
2. Ortadoğu ülkeleri	()	()
3. Lâtin Amerika ülkeleri	()	()
4. Uzakdoğu ve Asya ülkeleri	()	()
5. Kanada ve Amerika	()	()

2. Firmanız aşağıdaki uygulamalardan hangilerinden yararlanma hakkı vardır?

Değişkenler	EVET	HAYIR
1. Yeşil hat	()	()
2. Mavi hat	()	()
3. Dâhilde işleme izni	()	()
4. Dâhilde işleme izin belgesi	()	()
5. Onaylanmış Kişi Statü Belgesi	()	()

3. İhracat işlemleri sırasında gümrüklerde problemler yaşıyorsa, ihracatın yavaşlamasına ilişkin bu sorunları firmanız açısından önem derecesine göre işaretleyiniz?

Değişkenler	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim Yok	Katlıyorum	Kesinlikle Katlıyorum
1. Gümrüklerde işlemlerin yoğun olması,	()	()	()	()	()
2. İhraç eşyasında sıklıkla kıymet araştırmasına gidilmesi,	()	()	()	()	()
3. Ek mesai ücretlerinin yüksek olması,	()	()	()	()	()
4. Gümrük tarife istatistik pozisyonu (GTİP) tespiti hususunda yaşanan sorunlar,	()	()	()	()	()
5. Nitelikli memur eksikliği,	()	()	()	()	()
6. Memur sayısındaki yetersizlik,	()	()	()	()	()
7. Gümrük Kanunu'ndan kaynaklanan cezaların yüksek olması,	()	()	()	()	()
8. Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu'ndan kaynaklanan sorunlar,	()	()	()	()	()
9. Bilgi işlemde (BİLGE)'de yaşanan sıkıntılar.	()	()	()	()	()

4. Firmanız aşağıda verilen hangi işlemler için dâhilde işleme izninden yararlanmıştır?
- () Eşyanın montajı, kurulması, diğer eşyayla birleştirilmesi, bir araya getirilmesi veya ihraç edilecek eşyanın tamamlanması dâhil olmak üzere işçiliğe tabi tutulması,
- () Eşyanın yenilenmesi ve düzenli hale getirilmesi dâhil olmak üzere tamir edilmesi veya boyanması
- () Eşyanın elden geçirme ve ayarlar da dâhil olmak üzere onarımı,
- () Eşyanın baskı işlemine tabi tutulması, asorti edilmesi, etiketlenmesi, ambalajlanması, temizlenmesi, elenmesi, fiziksel boyutunun değiştirilmesi, kavrulması veya kabuğundan ayrılması,
- () Çelik filmaşın ithalatını müteakip, ihraç edilmek üzere çivi ve tel üretimi,
- () Rulo sacın ithalatını müteakip, ihraç edilmek üzere kesilmiş sac elde edilmesinde kullanılması,
- () Dâhilde işleme rejimi kapsamındaki sistem ve uygulamalardan yararlanmadım.
5. İhracatın gelişmesi hususunda firmanızın karşılaştığı sorun ya da sorunları işaretleyiniz.

Değişkenler	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim Yok	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1. Bürokratik engeller,	()	()	()	()	()
2. Devlet teşviklerinin yetersizliği,	()	()	()	()	()
3. Hammadde temininde yaşanan güçlükler,	()	()	()	()	()
4. Üretim maliyetlerinin yüksekliği,	()	()	()	()	()
5. Teknoloji yetersizliği,	()	()	()	()	()
6. Dünya ticaretindeki rekabetin yüksekliği,	()	()	()	()	()
7. Finansman maliyetlerinin yüksekliği,	()	()	()	()	()
8. Lojistik ve nakliyyede yaşanan güçlükler.	()	()	()	()	()

6. Dâhilde işleme rejiminde yer alan sistem ve uygulamalardan hangisi ya da hangilerinin firmanız açısından katkısı daha fazladır?
- () Şartlı muafiyet sistemi,
- () Geri ödeme sistemi,
- () Eşdeğer eşya kullanımı,
- () Dâhilde işleme rejimi kapsamında yurt içi alımı,
- () Dâhilde işleme rejimini kullanmadım.

7. İhracata yönelik devlet teşviklerinin firmanıza sağladığı yararları işaretleyiniz?

Değişkenler	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim Yok	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1. Dâhilde işleme rejimi,	()	()	()	()	()
2. Araştırma-Geliştirme yardımları,	()	()	()	()	()
3. Teknoloji araştırma geliştirme desteği,	()	()	()	()	()
4. Eğitim destekleri,	()	()	()	()	()

5. Nitelikli eleman istihdamı desteği,	()	()	()	()	()
6. Pazar araştırması desteği,	()	()	()	()	()
7. İhracata yönlendirme desteği,	()	()	()	()	()
8. Patent, faydalı model belgesi ve endüstriyel tasarım desteği,	()	()	()	()	()
9. İhracat finansmanı-Türk Eximbank programları,	()	()	()	()	()
10. İhracatta Katma Değer Vergisi (KDV) istisnası.	()	()	()	()	()

8. Aşağıdaki ifadeler hakkındaki düşüncelerinizi işaretleyiniz.

Değişkenler	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim Yok	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1. Dâhilde işleme rejimi uygulamaları Türk firmalarının uluslararası piyasalardaki rekabet gücünü artırmaktadır.	()	()	()	()	()
2. Dâhilde işleme rejiminin daha etkin işleyebilmesi için düzenlemeye ihtiyacı vardır.	()	()	()	()	()
3. Dâhilde işleme rejimi uygulamaları, iç piyasadaki üretim dengelerini bozmaktadır.	()	()	()	()	()
4. Dâhilde işleme rejimi uygulamaları, KOBİ'lerin büyüme ve gelişme fırsatlarını ortadan kaldırmaktadır.	()	()	()	()	()
5. Firmaların ihracatını arttırabilmesi için dâhilde işleme izin belgesinin verilmesi, daha da kolaylaştırılmalıdır.	()	()	()	()	()

9. Dâhilde işleme rejimi kapsamındaki sistem ve teşvik uygulamalarının ekonomiyi olumsuz yönde etkileme durumu hakkındaki düşüncelerinizi işaretleyiniz.

Değişkenler	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim Yok	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1. Kamu gelirlerinin bir kısmından vazgeçiliyor olması,	()	()	()	()	()
2. Rejimin işleyişi yönünde gerçekleştirilen denetimlerin gereğinden fazla yapılması,	()	()	()	()	()
3. Rejimden yararlanabilmek için gerekli prosedürün haddinden fazla gereksiz ayrıntı içermesi,	()	()	()	()	()
4. İhracat taahhütlerinin yerine getirilememesi halinde karşı karşıya kalınabilecek cezai müeyyidelerin ağır olması,	()	()	()	()	()
5. Yerli ham madde ve ara malı üreten firmaların, bu ürünlerine yönelik ülke içi talebin daralması nedeniyle zor durumda kalmaları.	()	()	()	()	()

10. Firmanızın ihracatı artırma hususunda dâhilde işleme rejimi kapsamında verilen teşviklerin sağladığı avantajlar hangisi ya da hangileridir?

Değişkenler	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim Yok	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1. İthalatta Gümrük Vergisi ve KDV muafiyeti,	()	()	()	()	()
2. İthalat sırasında alınması gereken vergilere ilişkin teminat indirimi,	()	()	()	()	()
3. Vergi, resim ve harç istisnası,	()	()	()	()	()
4. Ticaret politikası önlemlerine tabi olmama,	()	()	()	()	()
5. Eşdeğer eşya kullanıma olanak vermesi,	()	()	()	()	()
6. Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu (KKDF) muafiyeti,	()	()	()	()	()
7. Yurt içi alımlarda KDV tecil-terkin uygulaması.	()	()	()	()	()